

SVENSKT FOLKBIBLIOTEK, red. af CARL KASTMAN. V: 2.

JAKTEN
I VÅRT LAND

AF

A. SYLVÉN

P. A. NORSTEDT & SÖNERS
FÖRLAG
STOCKHOLM

Ser. V: 2. Pris 1 kr. 75 öre.

RÄTTELSE.

Sid. 132, noten. Med anledning af anmärkningen angående fridlysningen af ugglor påpekas, att enligt den sid. 140 aftryckta K. Kung. d. 27 mars 1907 blott tre ugglearter numera äro fridlysta.

Sid. 136 rad 6 nedifr. *står* Tro, *läs* Uppgif

SVENSKT FOLKBIBLIOTEK. V: 2.

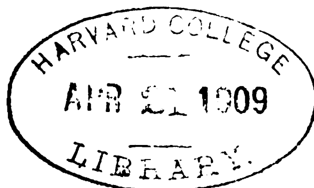
JAKTEN I VÅRT LAND

AF

A. SYLVÉN
E. O. JÄGMÄSTARE

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1907

1557/07

FÖRORD.

Anmodad att för »Svenskt Folkbibliotek» utarbeta ett häfte om »jakten i vårt land», kände jag mig i början mycket villrådig, huruvida jag skulle våga åtaga mig uppdraget i fråga. Intresset för saken äfvensom tanken att här måhända tillfälle kunde gifvas att åtminstone i någon mån bibringa det uppväxande släktet insikt om våra jaktbara djurs värde och därigenom äfven om betydelsen af en förståndig jaktvård förledde mig dock till sist att låta betänkligheterna fara.

Då afsikten med Svenskt Folkbibliotek är att bereda en sund, upplysande och på samma gång intresseväckande läsning åt folkskolans lärjungar och sådana äldre, som hafva folkskolebildning, har jag sökt att på ett i möjligaste mån praktiskt och enkelt sätt framställa innehållet utan att ingå på några mera vetenskapliga indelningar i klasser, underklasser, ordningar o. s. v. De öfversikter, som, där så ansetts nödigt, förekomma, hafva uppställts till ledning vid undersökning och examinering af ett fälldt villebråd, och hafva därvid framhållits de mest i ögonen fallande typiska kännetecken, i synnerhet sådana, som kunna bidraga till att äfven på afstånd igenkänna ett villebråd. Som läsaren finner, hafva jämförelsevis utförligt skildrats äfven rofdjuren, ty dessa synas böra vara bland allmänheten väl kända, dels för att i jaktvårdens intresse kunna mera energiskt efterhållas, och dels emedan jakten å desamma i allmänhet medför större eller mindre rent ekonomiska fördelar genom skottpremiers erhållande och skinnens försäljningsvärde m. m.

Därtill kommer, att rofdjurens efterhållande stundom är af största betydelse äfven för husdjurens trefnad och skydd. Hvad beträffar jaktsätten å det matnyttiga villebrådet har jag ansett mig ej böra allt för mycket i detalj ingå härpå, enär detta kunde hafva till följd danande af än flera jägare, hvarpå tillgången detta förutan torde vara mer än tillräcklig.

Vid utarbetandet hafva, förutom egen erfarenhet och gjorda iakttagelser samt teckningar under c:a 20-årigt jägarlif inom olika delar af vårt land, såsom källor användts flertalet af våra större kända och erkända skriftställare inom zoologiens och jaktens område, såsom Nilsson, Kolthoff & Jägerskiöld, Holmgren, Aurivillius, Hahr och Hemberg m. fl.

Liksom jakten i vårt land har många utöfvare, så har den ock i våra dagar ett stort antal mer eller mindre hätska motståndare. Äfven jag vill på det högsta fördöma all s. k. okynnesjakt, jakt, där villebrådet utan ringaste hänsyn eller urskillning mera af mordbegär dödas eller snart sagdt medvetet skadskjutes för att öfverlämnas åt en kvalfull död, men jag vill också vara den förste att underskrifva, att den på *jägarmässigt* sätt utöfvade jakten är vår sundaste och måhända härligaste idrott.

Kunde detta häfte i all sin korthet och enkelhet i någon mån bidraga till att hos det uppväxande släktet, särskildt i våra allmogehem, sprida kunskap om vårt svenska villebråd och dess värde, och därest sålunda insikt om jaktvårdens samt framför allt om våra jaktlagars och fridlysningstiders stora betydelse för villebrådsstammens framtida bestånd kunde blifva mera allmän, då vore mycket vunnet.

Jockmock i juli 1907.

A. Sylvén.

INLEDNING.

Kortfattad historik.

Jakten.

Jakten i vårt land har sedan urminnes tid utöfvats af personer tillhörande alla samhällsklasser. I allra äldsta tider torde våra förfäder hafva idkat jakt dels för att försvara sig mot de större vilda djuren, hvilka då allmänt förekommo öfver hela landet, dels för att skaffa sig lifsuppehälle, enär på denna tid jakt och fiske — innan ännu åkerbruk och boskapsskötsel blifvit kända — voro snart sagdt de enda förvärfskällor, som stodo dåvarande tids befolkning till buds. Med kulturens insteg, hvarmed följde idkande af boskapsskötsel och åkerbruk, fick dock jakten så småningom träda allt mera tillbaka för dessa mera värdefulla näringsgrenar, och från att hafva varit en hufvudnäring för befolkningen började den omsider blifva endast en binäring, ehuru dock ännu alltjämt omfattad med stort intresse af såväl hög som låg.

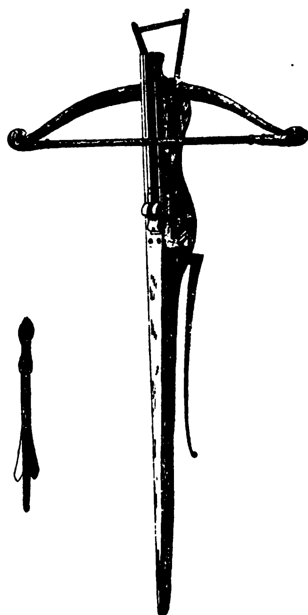
I våra dagar intager jakten som näringsgren ostridigt en underordnad plats, om man frånser vissa trakter, t. ex. våra skärgårdar och till någon del äfven lappmarkerna, där ännu befolkningen kan skaffa sig någon biförtjänst genom jakt och djurfångst.

Visst är emellertid, att jakten, utöfvad på jägarmässigt sätt, alltid ansetts och kommer att anses såsom ett på samma gång friskt och angenämt samt kroppsstärkande tidsfördrif, som dessutom ofta kan inbringa jägaren rikligt byte.

Fångst- och jaktredskap.

Det sätt, som i gamla tider sannolikt först användes för åtkommande af det större villebrådet, torde hafva varit att medelst omsorgsfullt dolda fallgropar — med eller utan lockbete — fånga djuren, som därefter antingen dödades eller lämnades att svälta ihjäl. För gripande af det mindre villebrådet åter begagnades snaror, nät och fällor m. m. förfärdigade af bast eller dylikt.

Såsom jaktredskap betjänade man sig därjämte tidigt af kastvapen: särskildt formade stenar och trästycken, hvarmed stor träffsäkerhet ofta uppnåddes, om ock bytet helt naturligt måste blifva mera obetydligt, huru trygga de vilda djuren än vid denna tid voro. Som en viktig förbättring af jaktredskapen måste på sin tid *slungan* betecknas. Med denna blef det nämligen möjligt att äfven på jämförelsevis längre håll träffa det utsedda bytet. Samtliga dessa kastpjäser voro dock för obetydliga för att kunna användas mot de större vilddjuren, hvarför man mot dessa betjänade sig af en sorts *kastspjut* med skarp spets, först af trä eller ben, men sedermera efter hand af sten och metall. Omsider började man begagna *pil och båge* samt senare det s. k. *armborstet* (se figur 1), medelst hvilket pilarna kunde utslungas med otrolig kraft. Armborstet blef i sin ordning utträngdt af *eldgeväret*. De första eldgevären voro af enklaste beskaffenhet. Så t. ex. voro de utan stock samt måste antändas medelst en brinnande lunta, som hölls i handen. Så småningom uppfunnos dock de s. k. hjul- eller snapphanelåsen, flintlåsen och senare slaglåset, hvilket sistnämnda på 1830-talet utträngde alla förutvarande Först med slaglåsets införande kan jakt med mera afsevärdt resultat anses hafva tagit sin början. Slaglåsge-

Armborst med pil.

Fig. 1.

våren hafva sedermera efter hand förbättrats på många sätt: från den gamla enkelpipiga mynningsladdaren till de nu moderna »hammerless»-bössorna, »drilling», »expresstudsare» m. m.

Redan mycket tidigt användes vissa djur såsom jägarens medhjälpare vid jakt. Härvid intog naturligtvis hunden främsta rummet, och var han särskildt för forntidens jägare af allra största betydelse. Mången gång torde också endast medelst hundens hjälp människan gått som segrare ur den ofta äfventyrliga och lifsfarliga kampen mot ödemarkernas större vilda djur. Beträffande de hundar, som i gamla tider användes, torde icke förefinnas några tillförlitliga, i

enskildheter ingående uppgifter vare sig angående ras eller utseende. Emellertid kan man med ganska stor visshet antaga, att de i regeln användts ungefär på samma sätt som våra nutida stöfvare, d. v. s. till att under skall anfalla och jaga villebrådet. Möjligen funnos äfven hundar, som motsvarade våra nu brukliga älghundar; troligt är dock, att alla hundar, som begagnades till jakt, varit af en större och kraftigare typ än nutidens vanligaste jakthundar.

Äfven falkar och hästar hafva med framgång användts vid jakt — falkarna för att upptäcka och synnerligast i luften anfalla villebrådet, och hästarna för att vid förföljande hastigt fortskaffa jägaren. Jakt till häst torde dock i mindre omfattning hafva användts i vårt land.

Vi se af det ofvan anförda, att alltsedan urminnes tid såväl beträffande jakten som jakt- och fångstsätten den ena förbättringen och uppfinningen oupphörligt aflöst den andra —, alla gående ut på att på lättaste sätt nedgöra största möjliga antal villebråd, och ännu torde — vi måste säga *tyvärr* — långtifrån den sista förbättrande uppfinningen vara gjord. Måhända kommer den dag, då användandet af än sinnrikare »mordvapen» måste i jaktvårdens intresse förbjudas. För det vildas bestånd vilja vi hoppas, att ett dylikt lagbud ju förr dess hellre måtte blifva verklighet!

FÖRSTA AFDELNINGEN.

Våra jaktbara däggdjur.

Rofdjur.

Björnen (*Ursus arctos*). Färgen är vanligast mörkbrun, dock ofta varierande: svart, gråaktig, stundom blekt gulbrun. Kroppen är mycket groflemmad med kort hals; öronen äro korta, uppstående; ögonen små och svansen kort. Hårbeklädnaden är yfvig och mjuk. Längden går upp ända till närmare 2 m. och höjden till omkring 1 m.*

Björnen, som i gamla tider förekom inom snart sagdt hela vårt land, har till följd af landets bebyggande och skogarnas nedhuggande så småningom trängts allt längre tillbaka mot höga norden och har numera sitt hemvist endast i våra fjälltrakter inom Dalarne och de norrländska länen. Äfven i nordvästra Värmland lär ännu en och annan individ, ehuru sällsynt, förekomma. Ett sorgligt faktum är, att denne »våra svenska skogars konung» går sin undergång till mötes. Den dag torde sannolikt en gång komma — därest ej särskilda åtgärder till förekommande häraf vidtagas i form af fridlysning eller dylikt — då den sista björnen fälles inom Sveriges gränser. Måhända kunna vi dock ännu någon tid framåt genom invandring från Finland och Ryssland, där björnen fortfarande är ganska allmän, påräkna förstärkning af vår nu svaga björnstam. — Björnens egentliga vistelse-

* Måtten afse: längden = nosspetsen till svansroten; höjden = densamma öfver bogarna.

orter i vårt land äro, som sagdt, fjälltrakterna, där han på fjällsluttningarna söker sin föda, som hufvudsakligast utgöres af växtämnen. Saftiga rötter och växtstjälkar samt flera sorters bär, såsom kråkbär, blåbär, lingon och hjortron m. m., utgöra hans vanligaste föda, ehuru han äfven med god smak förtär kött och fisk samt insekter, larver o. s. v., då tillfälle till erhållande af sådan föda gifves. — Mera sällan torde björnen nu för tiden göra någon verklig skada å tamboskap och renar. Visserligen finnes här och hvar i skogslandet någon s. k. »slagbjörn», hvilken, sedan han en gång fått smak på att döda djur, kan fara våldsamt fram, särskildt bland fåren, men torde en sådan individs dagar snart vara räknade. Att björnen numera anses som tämligen oskadlig, framgår bland annat däraf, att skottpenningar för dödade björnar, som förut utgått med 50 kronor per individ, nu alldeles borttagits. — Då björnen dödar ett större djur, använder han som vapen sina otroligt kraftiga framben, med hvilkas tassar eller »ramar» han utdelar så våldsamma slag, att däraf äfven de största nötkreatur och hästar hastigt döfvas eller t. o. m. dödas. Att märka är dock, att han sällan eller aldrig vid anfall och självförsvar mot människan använder sina ramar utan helst försöker att medelst bett tillintetgöra sin motståndare. Endast efter att hafva blifvit retad eller sårad eller till försvar för sina ungar torde björnen i regel anfalla människan, som han eljest helst undflyr. — Egendomligt för björnen är, att han vid vinterns annalkande — vanligen i oktober eller november månad — går i så kalladt ide, där han sedan, därest han får vara ostörd, sofver sin långa vintersömn, till dess, allt efter årstidens beskaffenhet, april- eller majsol åter väcker honom till lif. Under denna tid lefver han på sitt under senaste sommar och höst förvärfvade hull och är tack vare detta och sin tjocka päls skyddad mot

äfven den strängaste köld. Sitt ide tillreder han på enklaste sätt i någon bergsklyfta eller fördjupning i marken, stundom endast under någon större gran eller i en myrstack e. d., där han af mossa, granris och ljung m. m. bäddar sitt vinterläger. Platsen för idet upptäckes ofta lätt af jägaren genom märken efter hopsamlandet af mossa och särskildt ris, som oftast ägt rum i idets omedelbara närhet. — Björnens parningstid inträffar sannolikt i maj eller juni, hvarefter i januari eller februari honan föder en à två ungar (stundom tre), som sedermera vanligen äro modern följaktliga under de första åren. — Björnens spår (se fig. 2) likna ganska mycket aftrycken af en naken bred människofot, dock synas tydliga märken efter de fem kraftiga klorna.

Fig. 2.

Köttet är välsmakande, ehuru vintertiden mycket fett. Skinnet har ganska stort värde och betalas stundom med ända till 200 kronor och däröfver. Priset är beroende af färg, hårfällens täthet m. m.

Björnens ålder uppgifves kunna blifva ganska hög.

Jaktsätt. Det i vårt land vanligaste sättet att jaga björn är att vintertiden uppsöka hans ide och där skjuta eller med spjut döda honom. Vid först inträffande spårsnödagar under hösten gifver man noga akt på björnens spår, till dess man med tillhjälp af dem antingen direkt funnit platsen för hans tilltänkta ide eller också »ringat in» en mindre trakt så länge, att man slutligen förvissat sig om att björnen där lagt sig till ro för vintern. Vid dylik spår-

ning måste man dock gå tillväga med största försiktighet för att ej skrämma upp »nalle», som nu är mycket lättskrämd och vid första anledning flyr bort från trakten för att välja sig en säkrare hviloplats. Har man å en viss trakt inringat en björn, återstår sedan att försiktigt genomsöka detta område för att antingen med tillhjälp af hundar eller på annat sätt söka upptäcka idet, ett företag, som ofta är förenadt med stora svårigheter. Helst bör man dock lämna det inringade området i fullständigt lugn under någon månad, på det björnen må hinna tryggt slumra in. När man söker efter idet, gifver man, som ofvan framhållits, noga akt på hvar granris blifvit afbrutet, mossa upprifven o. s. v. Sedan björnens hviloplats upptäckts, återstår endast att väcka och döda den intet ondt anande sjusofvaren.

Ett annat likaledes ganska brukligt sätt att jaga björn är att på skidor förfölja och slutligen döda honom, sedan han antingen skrämts upp från idet eller på våren själfmant lämnat detsamma. Äfven härvid kunna särskildt modiga hundar med fördel användas för att springa fatt och hejda björnen, till dess jägaren hinner anlända. Detta senare jaktsätt synes oss betydligt mera jägarmässigt samt är dessutom svårare och mera ansträngande än att fegt öfverfalla och mörda björnen, då han, yrvaken och omornad samt värnlös, tittar ut från sin sängkammare. Skogens och fjällens ludne drott synes oss förtjäna ett honom mera värdigt dödssätt än detta!

Björnen kan äfven skjutas vid åtel. Då döljer sig jägaren — helst i ett träd — inom skotthåll för vare sig ett utlagdt eller af björnen själf dödadt, kvarlämnadt djur och afvaktar där tålmodigt nalles återkomst.[1]

[1] Tillfälligt kan björnen äfven träffas och skjutas vid ripjakter i fjällen äfvensom vid andra tillfällen. Så t. ex. förunnades det författaren att vid en

Bland *fångstsätt* för björn förtjänar endast framhållas det med s. k. björnsax. Denna, ett större synnerligen kraftigt slagjärn, uppgillras helst vid en åtel af nyssnämnda slag, och torde däraf björnen lätt låta öfverlista sig samt fastna i saxen. Vi vilja dock redan här framhålla, att vi anse all fångst med »sax» som ett grymt djurplågeri, hvilket, enligt vårt förmenande, borde i lag förbjudas, synnerligast som dylikt fångstsätt ofta kan medföra fara äfven för våra husdjur och t. o. m. för människan själf.[1]

Vargen (*Canis lupus*). Färgen är grå med mer eller mindre inblandning af svart; öfverläpp, kinder, haka samt buksida äro smutshvita med delvis gulaktig anstrykning; benen äro gulaktigt gråhvita; svansspetsen är *svart*. Öronen äro spetsiga, uppstående; nosen lång och spetsig; svansen nedhängande, jämförelsevis lång. Längden uppgår till ungefär 1 $^{1}/_{3}$ m. och höjden till omkring 85 à 90 cm.

Näst björnen är vargen vårt största rofdjur och torde hvad rofgirighet och blodtörst beträffar endast af få öfverträffas. Till utseendet liknar han mycket våra s. k. gråhundar, särskildt de i Jämtland brukliga älghundarna, ehuru hans kropp är betydligt mera långsträckt. Ungarna äro i början mörkgrå, men småningom öfvergår färgen i en mera gulgrå färgton. Svansspetsen är *alltid* svart och skiljer sig därigenom från räfungarnas hvita svansspets.

Vargen förekommer numera i vårt land endast inom de norrländska fjälltrakterna; men därifrån följer han ej sällan om vintern renhjordarna, stundom ända ned till kustlandet.

---

ripjakt för stående hönshund uppstöta tvenne ungbjörnar, som i lugn och ro tagit sin middagsslummer i solgasset vid en liten svalkande kallkälla uppe i björkregionen inom Rapadalen (Qvickjock).

[1] Den jägare, som i liknande sax anträffat sin egen hund liggande död efter ohyggliga kval, ihjälsvulten, torde förvisso vara den förste att dela denna vår åsikt.

Också torde renkött kunna anses utgöra hans förnämsta födoämne; därför har han liksom järfven helt naturligt blifvit lapparnas afsvurne fiende. Vargen håller sig ständigt i renhjordarnas grannskap och är ständigt färdig att från dessa bortsnappa någon efterblifven mindre flock eller enstaka individer. Hans roflystnad känner därvid inga gränser, utan dödar han så många, han kan komma åt. Vid sina jakter under vintern brukar vargen vanligen i den lösa snön förfölja renarna, som här med svårighet taga sig fram; därför hinnas de snart upp af förföljaren, som medelst ett kraftigt bett i strupen dödar dem; om sommaren åter eller under årstid, då snö i större mängd ej finnes, torde vargen med fördel begagna äfven smygjakt, därvid i synnerhet kalfvarna lätt blifva öfverrumplade. Då tillfälle att komma åt renkött ej finnes, måste vargen låta sig nöja med mindre villebråd och därvid hålla till godo med hvad som bjudes, såsom hare och, om möjligt, fågel m. m. Den del af det dödade bytet, som han ej genast orkar förtära, brukar han bära undan och gömma för framtida behof. — Vargarna använda under sina ströftåg vanligen samma stråkvägar så till vida, att de efter viss tid (vanligen c:a 14 dagar) ganska regelbundet återkomma samma väg, som de förut gått. Häraf vet också lappen och nybyggaren att draga fördel genom utläggandet af saxar eller s. k. slagjärn, och de lyckas ej sällan att på dylikt sätt fånga någon eller några af den flock, som dragit fram. Vargarna uppträda nämligen mestadels flockvis och iakttaga i regel den försiktigheten att gå i hvarandras spår, hvarföre det ofta är svårt att af spåren afgöra, huru många som där gått fram. Spårens ställning erinrar om räfvens, och vargens fotaftryck påminna om en större hunds, ehuru de äro mera spetsiga. — Gent emot människan är vargen skygg, och endast bragt i trångmål torde han våga

gå till anfall mot henne, men då kämpar han ofta med förtviflans raseri.

I slutet af april eller början af maj föder honan merendels 5 à 6 ungar — någon gång flera — vanligen i någon undangömd bergsklyfta eller å annan tryggad plats. Ungarna följa modern under första året.

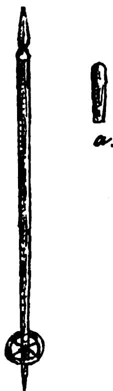

Fig. 3.

Jakt- och fångstsätt. Vargen jagas i vårt land snart sagdt endast af lappar och nybyggare. Därvid tillgår så, att de på skidor förfölja och, om de lyckas hinna upp honom, nedsticka honom med det i öfre delen af skidstafven vanligen fastsittande vargspjutet (se fig. 3; *a* spjutslida). Därvid gäller dock att afpassa stöten rätt, ty träffar densamma i vargens bakdel, kastar sig djuret blixtsnabbt tillbaka och anfaller sin förföljare i yttersta raseri. Mången blodig dust har sålunda utkämpats ute i den öde vildmarken mellan varg och lapp. Bössa medföres i allmänhet icke vid dylika jakter, hvilka äro till ytterlighet ansträngande och därför också fordra så *lätt* beväpning som möjligt. Ovanligt är ej, att sådana hetsjakter fortgå flera dagar i sträck med en hastighet af minst

1 à 1 ½ mil i timmen; därvid bruka dock förföljarne aflösa hvarandra. Det säger sig självt, att endast framstående skidlöpare kunna med utsikt till godt resultat deltaga i dessa hetsjakter.

Medelst slagjärn, så kallad vargsax, fångas vargen ganska ofta dels vid tillfällen, som ofvan framhållits, och dels vid utlagd åtel eller vid anträffadt, af vargen dödadt, byte. Ett säkrare fångstmedel, ehuru med större risk förenadt, är utläggandet af förgiftade beten. Sådana, som äro beredda med salpetersyrad stryknin, äro de tillförlitligaste.

På grund af den skada, som vargen anställer företrädesvis bland renarna, utbetalas af staten för närvarande i skottpenningar för hvarje dödad varg 50 kronor. Skinnen hafva vintertid ett värde af 15 à 20 kronor (stundom äfven högre). Dödandet af vargar kan därför för lappmannen ofta blifva en ganska afsevärd biförtjänst. Därigenom får han ock tillfälle att tillfredsställa sitt hämndbegär på sina dödsfiender.

Järfven (*Gulo borealis*). Färgen är svartaktig, här och hvar [illegible] inblandning af brunt, gulaktigt och grått; längs ryggen går en svart »spegel», omgifven af ett brunt eller gulaktigt bälte. Benen äro korta och mycket kraftiga; öronen korta, uppstående samt med ljus öfverkant (verka nästan afklippta); svansen, ungefär af hufvudets längd, är liksom större delen af kroppen yfvigt långhårig samt svart. Kroppslängd ungefär 80 cm.; höjd omkring 40 cm. — Ungarna äro i början gråaktigt gulbruna samt nästan enfärgade.

Järfven förekommer hos oss hufvudsakligast i fjälltrakterna samt i skogstrakter, som gränsa till dessa. Han är nämligen oskiljaktig från renarna, hvilkas värsta och blodtörstigaste fiende han jämte vargen torde vara. Troget följer han renhjordarna, ofta i vargens spår, för att tillvarataga, hvad som af denne lämnas eller gömmes. Under

vintrarna följer han liksom vargen med renarna, då dessa draga nedåt kustlandet, och anställer hela året om betydlig skada för lapparna, hvilka också göra allt för att utrota honom. Järfven bemäktigar sig sitt byte antingen genom att smygande förfölja detsamma, till dess han medelst några viga språng kommer inom räckhåll, eller också genom att från något lämpligt bakhåll — en höjd, ett lutande träd e. d. — kasta sig öfver sitt offer, som sedan hastigt expedieras. Han tvekar ej att på liknande sätt anfalla stora renoxar samt till och med älgar. I brist på större byte måste han ofta åtnöja sig med skogsfågel, hare, fjällämlar, råttor och mången gång äfven fisk. Drifven af hunger hemsöker han understundom och gör inbrott uti lapparnas stolpbodar, där de bruka förvara renkött m. m. Då järf träffar på en ren- eller fårhjord, dödar han så många djur, han kan hinna med, samt gömmer sedan, hvad han ej orkar för tillfället förtära.

Järfhonan föder vanligen i mars borta i någon aflägsen bergsklyfta eller dylikt två à tre ungar, hvilka, tagna som små, lätt blifva tama och sin husbonde tillgifna. Uppfödandet af desamma är dock förenadt med stora svårigheter under de första månaderna, och i de flesta fall torde fångade järfungar dö i andra eller tredje månaden. — För människan är järfven ytterligt skygg och håller sig vanligen mycket väl dold. Därför är det ovanligt att få se en järf, äfven där han förekommer ganska allmänt. Han har förmåga att sprida omkring sig en vedervärdig stank, hvadan endast få hundar kunna förmås jaga honom. Hans spår (se fig. 4) likna björnens men äro betydligt mindre. — I skottpenningar för dödade järfvar betalas af staten 10 kronor per individ. — Skinnet har för närvarande ett värde af omkring 10 à 15 kronor.

Fig. 4. *a* fotaftryck; *b* gångspår.

Jakt- och fångstsätt. Järfven jagas liksom vargen endast af lappar och nybyggare. Vanligen söker jägaren hinna upp den flyende järfven medelst skidåkning. Förföljd af skidlöpare tager han stundom sin tillflykt till träden, i hvilka han klättrar med jämförelsevis god färdighet.

Allmänt fångas järfven med sax vid utlagd åtel eller vid af honom själf eller vargen dödadt djur. Ofta händer att, då en sax gillrats för varg, järfven i stället blir den olycklige, som fastnar däri, då han, sin vana trogen, följer vargens spår. Synnerligen starka slagjärn erfordras dock för att fasthålla en järf, och exempel finnas på, att han genom att afbita sitt ben — stundom till och med på tvenne ställen — befriat sig från saxen och sedan, ehuru med endast tre ben, kunnat undgå sina förföljare. Förgiftade beten kunna naturligtvis med framgång användas för att döda äfven järfven, och synas oss — rätt och försiktigt skötta — vara att förorda långt framför det med ohyggligt djurplågeri förenade fångstsättet medelst sax.

Lodjuret (*Felis lynx*). Färgen är gulbrun eller gråaktig med mer eller mindre tydliga svartaktiga fläckar och svart svansspets. Benen äro höga, svansen kort (afstubbad), och

öronen äro i spetsen försedda med en svart hårpensel. Kroppslängden ungefär 1 meter; höjden omkring 60 à 70 cm.

Lodjuret liknar mycket en stor katt, ehuru kroppen är jämförelsevis kort och högbent samt svansen af ringa längd. Liksom katten har lon sina fötter beväpnade med långa, hvassa, kraftiga klor, som, då djuret går, indragas och sålunda icke behöfva nötas. Lodjurens växlande färgteckning har gifvit anledning till deras olika benämningar: kattlo, varglo och räflo, hvilka dock alla äro blott färgvarieteter af en och samma art.

Lodjuret förekommer numera hufvudsakligast inom de norrländska landskapen äfvensom inom Dalarne och norra Värmland, ehuru öfverallt mera sällsynt. I öfre Norrland .uppträder lon endast undantagsvis på sina understundom företagna, långväga ströftåg. Mellersta eller måhända södra Norrland synes däremot vara dess egentliga hemland. Till sin uppehållsort väljer lon stora ödsliga skogstrakter, hvarest riklig tillgång på villebråd finnes. Där förstår han att grundligt beskatta vildt-tillgången. Han slutar ej, förrän han gjort nästan »rent hus». Då väljer han sig ett nytt jaktdistrikt. I blodtörst täflande med och kanske till och med öfverträffande vargen och järfven är lodjuret vårt matnyttiga villebråds måhända farligaste fiende. Retad eller sårad kan lon understundom blifva ganska farlig äfven för människan. Med största djärfhet och verklig mordlust anfaller han och dödar snart sagdt allt ätbart, som kommer i hans väg, till och med älg och tamboskap, samt ofta långt flera djur, än han själf orkar förtära. Lodjurets vanligaste föda torde utgöras af hare och fågel. I fårhjordarna anställer det ofta stor förödelse. Liksom katten smyger lon på sitt byte för att slutligen i ett par långa språng störta sig öfver detsamma. Då han lyckats bita ihjäl flera djur samtidigt, förtär han

endast blodet samt möjligen hjärta, lungor och lefver, hvarefter det öfriga ratas eller endast i nödfall framdeles förtäres, dock ej sedan det börjat öfvergå i förruttnelse. Lon jagar i allmänhet om natten samt tillbringar dagen i stillhet. — I slutet af april eller i början af maj föder honan vanligen 2 ungar, sedan hon förut tillredt sitt bo i någon bergsklyfta eller dylikt. Ungarna följa modern under första året.

För dödad lo utgå af statsmedel 25 kronor i skottpengar. Skinnet betalas med 15 à 25 kronor (eller däröfver).

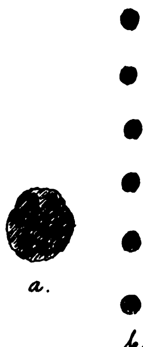

Fig. 5. *a* fotaftryck; *b* gångspår.

Lons kött är ätbart och liknar — anrättadt som stek — ganska mycket färskt fläsk.

Jakt- och fångstsätt. Vanligast jagar man lo medelst hundar på spårsnö. Lospåren igenkännas lätt på sin runda form (se fig. 5) och kunna äfven vid lös, djup snö skiljas från varg eller hundspår, om man något stycke följer desamma. Det visar sig nämligen därvid snart, att de leda upp till något vindfälle eller dylikt. Däraf kan jägaren draga slutsatsen, att han här har med ett kattdjur att göra. Sedan jägaren sålunda förvissat sig om att spåren härleda sig från lo, bör han emellertid ej släppa hundarna, förrän han följt

spåret så långt, att han öfvertygat sig om att lodjuret ej har för långt försprång. Helst bör man först söka »ringa in» djuret samt ställa sig själf i lämpligt »pass», innan hundarna afkopplas. Har man med en gammal lo att göra, är jakten i regel ytterst ansträngande och kräfver ofta flera dagar. Unga djur åter gå, häftigt förföljda af hundar, snart upp i träd, hvarifrån de med lätthet skjutas ned. En jägare bör dock ej glömma, att, därest hundarna »träat» en lo, dessa böra uppkopplas, innan djuret skjutes ned, enär eljest den nedfallande lon, som måhända endast sårats, lätt kan rifva sönder de då framrusande hundarna.

Med sax samt medelst förgiftade beten kan äfven lon fångas. Därvid måste dock iakttagas, att betet bör vara alldeles färskt.

Ehuru redan sällsynt anses dock lodjuret böra från jaktvårdssynpunkt energiskt efterhållas, enär det utrotar nästan allt matnyttigt villebråd på den trakt, det valt till sin jaktmark.

Skogsräfven (*Canis vulpes*). Färgen är under sommaren vanligen ljust rödgul, om vintern mera brungul med något mörkare ryggsida. Kroppen är långsträckt, långhårig; svansen lång, yfvig samt med hvit spets. Hufvudet är bredt, nosen spetsig och öronen uppstående, nästan trekantiga samt utvändigt svarta. Haka, öfverläpp, bringa samt vanligen äfven magen äro hvita. Kroppslängden uppgår till ungefär 75 à 80 cm., höjden till 35 à 40 cm.

Ungarna äro till färgen i början blågrå; så småningom börja dock nos och kinder antaga en brungul färgton, och ungen blifver omsider allt mera lik den gamla räfven. Svansen bibehåller dock alltjämt sin hvita spets.

Af skogsräfven förekomma hos oss åtskilliga färgvarieteter, af hvilka följande äro de vanligaste:

svartmagad räf, med mer eller mindre svart buksida och ofta äfven svartaktig svansspets; eljest lik den vanliga räfven; ganska allmän;

korsräf, som har ett svartaktigt band längs ryggen och ett liknande öfver bogarna, hvilka sålunda bilda ett kors; de undre kroppsdelarna och benen äro svartaktiga; äfven denna varietet är tämligen allmän;

svartväf, svart med stundom äfven svart svansspets samt med hvita hårspetsar på bakrygg och sidor; sällsynt; skinnet har högt värde;

silfverräf, lik vanliga räfven, men med hvita hårspetsar längs sidorna och på bakryggen; färgteckningen anses bero på hög ålder.

Bland däggdjuren är räfven ostridigt vårt allmännaste och just därföre också för det matnyttiga, mindre villebrådet sannolikt skadligaste rofdjur. Han förekommer inom alla Sveriges landskap och å vissa trakter, särskildt under vissa år, i stor myckenhet. Med förkärlek uppehåller han sig i närheten af gårdar och byar, enär här ofta erbjudes honom tillfälle att förskaffa sig föda i en eller annan form. Ett särskildt godt öga har räfven till gårdarnas mindre husdjur, såsom höns, ankor, gäss och kattor m. m. Kan icke sådan bättre kost åtkommas, nöjer han sig äfven med att undersöka afskrädes- och gödselhögar m. m. För öfrigt torde råttor och möss vara den lättast åtkomliga födan, hvilken dock sparas, där riklig tillgång på hare och fågel förefinnes. Att på vildtrika trakter räfven anställer stor förödelse bland det mindre villebrådet är ostridigt, äfven om han såsom råttdödare anses göra gagn från *enbart* jordbrukssynpunkt. För den, som vill vårda sin jakt, måste också gälla som regel att framför andra skadedjur skoningslöst efterhålla räfven. — Räfven tillbringar vanligen dagen i stillhet på någon

undangömd, solig plats, helst med god utsikt öfver grannskapet.

Tack vare sin skarpa hörsel, syn och lukt upptäcker han med lätthet hvarje annalkande fara och är strax beredd att undfly densamma på listigaste sätt. Om natten begifver han sig ut på jakt, därvid han liksom katten försiktigt smyger sig på samt slutligen kastar sig öfver sitt byte. Tillspillogifna äro i regel de fågel- eller harkullar, som därunder komma i hans väg. Äfven rådjurskalfvar och lammungar samt mindre får blifva ofta hans byte. Egendomligt är emellertid, att får endast på vissa trakter angripas och dödas af räfven, under det han inte alls bryr sig om dem på andra. Äfven fisk föraktas ej af »mickel räf», och, då annan föda tryter, åtnöjer han sig äfven med skalbaggar, sniglar och dylikt. Ungefär i midten eller slutet af april föder räfhonan i sin lya 3 à 9 ungar. Lyan anordnas i någon bergshåla, under någon större sten eller dylikt, eller också gräfves den i en sandbacke. Den är alltid utom hufvudingången försedd med en eller flera reservutgångar, genom hvilka räfven vid behof kan fly undan. Både far och mor tillföra ungarna föda, till dess de senare vid 3 à 4 månaders ålder själfva kunna följa med på jaktstråten. Vid lyan är modern ytterst försiktig och rädd om sina ungar, hvilka genast flyttas bort till säkrare uppehållsort, då hon misstänker, att lyan upptäckts af vare sig människor eller hundar. Fångad som ung kan räfven ofta blifva alldeles tam och genom sina lustiga åthäfvor bereda sin ägare ganska stort nöje.

Räfven har ett hest, skällande läte, som stundom öfvergår i ett långdraget tjut. Spåren likna hundens men äro mera spetsiga och gifva ej så tydliga aftryck af trampknölarna. Vid vanlig gång stå spåren i en rät linje, hvarigenom de lätt skiljas från hundspår (se fig. 6).

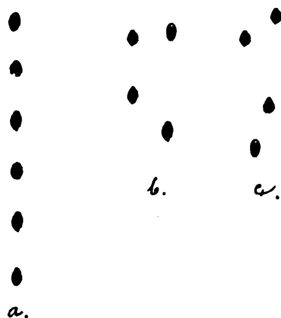

Fig. 6. *a* gångspår; *b*, *c* språngspår.

Jakt- och fångstsätt. Räfven jagas i vårt land nästan endast med stöfvare. Denna sorts jakt är ganska ansträngande, synnerligast då räfven sträcker ut stundom miltals, innan han »buktar» eller vänder åter till den trakt, hvarifrån han jagats bort. Vid jakten tillgår i öfrigt så, att jägaren söker genskjuta »mickel» i något pass, där han brukar eller tros hafva sin gång. Vid spårsnö underlättas jakten betydligt, om man lyckas ringa in räfven, innan hundarna afkopplas, och om jägarne hinna ställa sig på lämpliga platser, innan han skrämts upp. Ungräfvar bruka vanligen gå korta bukter — ungefär som hararna — hvarför de jämförelsevis lätt kunna fällas. Vid jakt å gammal räf däremot erfordras icke allenast stor uthållighet utan äfven god kännedom om trakten, därest jägaren skall lyckas få mickel inom skotthåll. Då räfven ser sig förföljd af hundar, uppsöker han vanligen de tätaste snåren och den i allmänhet värsta terrängen; vid passerandet från en skogstrakt till en annan uppletar han alltid det smalaste eller mest skyddade passet dem emellan; gärna smyger han fram utmed en gärdesgård eller stenmur, uti igenväxta diken o. s. v. Ej sällan tager han sin tillflykt till bergiga gryt eller gamla lyor o. d., stundom, då han alltför hårdt

ansättes, under första bästa sten eller rot. En sålunda i gryt eller dylikt »ingången» räf kan jagas eller tagas ut antingen med för ändamålet inöfvade hundar — såsom foxterriers och taxar — eller, om sådana saknas, medelst rökning, malning med en sten mot underliggande stenar i grytöppningen, instickande af ett långt böjligt spö o. s. v. Äfven genom att hälla in vatten i ingångshålet kan räfven ofta hastigt skrämmas ut. Här omnämnda olika förfaringssätt måste naturligtvis afpassas efter lokala förhållanden m. m. Vid rökning tillgår så, att man med stenar stänger igen alla ingångar till grytet utom en, framför hvilken en skytt tager plats. Sedan öppnar man en ingång i motsatta änden af grytet och uppgör i själfva ingångshålet en eld, så att röken slår in i grytet, eller också sticker man in en, på en vidja fästad, antänd svafvellapp. Nu brukar räfven snart med stor fart fly ut genom den ingång, där jägaren står på post. För denne gäller det nu att ej bomma! Att medelst i djurets päls invriden krats draga fram räfven är grymt och ovärdigt en jägare. Grymt är det också att gillra en trampsax utanför den öppna ingången och sedan gå därifrån.

Vidare kan räfven vid spårsnö jagas sålunda, att en jägare följer hans spår under blåsande då och då i en medhafd pipa eller dylikt, under det en annan jägare står i »pass» för den jagade räfven — en stundom lönande jakt, ehuru tålamodspröfvande för jägaren. Äfven vid utlagd åtel samt vid lyan kan räfven understundom skjutas, men bör skytten därvid ej allenast hålla sig stilla och väl dold utan äfven, om möjligt, ställa sig å någon upphöjd plats, ett träd eller dylikt, på det räfven ej så lätt må med vindens tillhjälp upptäcka jägaren. — Vid djup, lös snö blifver räfven med sin yfviga och varma päls snart uttröttad, hvadan man då med kraftiga, starksprungna hundar ofta på rätt kort tid

kan få mickel expedierad utan att ens behöfva lossa skott på honom. — Med därtill inöfvade taxar eller foxterriers eller andra hundar kan man under våren lätt undersöka terrängen och upptäcka räfvens lya samt sedan bemäktiga sig både de gamla räfvarna och deras ungar — ett verksamt medel till räfvens utrotande.

Bland *fångstsätt* äro de med räfsax samt förgiftadt bete de vanligaste och äfven utan jämförelse de mest gifvande. Räfsaxen kan vara antingen en s. k. tramp- eller betsax. Båda utgöras af så kalladt slagjärn, som vid saxens afgillrande slå fast om räfvens ben eller hals. Trampsaxen lägges intill någon åtel eller i ett gammalt räfspår och afgillras därigenom, att räfven trampar i densamma; han fastnar därvid i saxen; betsaxen åter är försedd med fastgillradt bete, vid hvars tagande saxen slår om halsen eller frambenen på räfven. Vid gillrandet böra båda slagen saxar väl döljas med myrstackar eller dylikt. Ganska stor kännedom om räfvens vanor m. m. fordras för att med framgång kunna använda dessa sistnämnda fångstmetoder, hvilka dock måste anses som ett grymt djurplågeri.

Hvad beträffar räffångst medelst förgiftade beten, så är detta fångstsätt helt visst det mest verksamma medlet för räfvens utdödande, men det är dock förenadt med ej obetydlig fara — särskildt för hundar och nötkreatur. Härvid användes bäst salpetersyrad stryknin, som dock endast efter särskildt tillstånd af Konungens befallningshafvande får utläggas, sedan dessutom kungörelse härom i ortens kyrkor förut upplästs. Stränga straffbestämmelser finnas i K. Förordningen af den 7 januari 1876 stadgade för olofligt användande af bland annat strykin. (Se särskildt §§ 13, 17 och 28). Tre à högst fem centigram af detta gift äro nog för dödande af en räf, och bör giftet helst inläggas i hund- eller kattkött eller i nöd-

fall i fisk, d. v. s. att sådana beten böra väljas, hvilka ej förtäras af hundar. Vidare böra betena utläggas i mera aflägsna trakter på ställen, där räfven synes hafva sina stråkvägar, och böra i början utgöras af endast så kallade »blindbeten» (utan gift). Först sedan mickel fått vana att taga dessa, böra förgiftade beten utläggas samt med största noggrannhet skötas för undvikande af all fara. Af alla fångstmetoder är den medelst förgiftade beten den onekligen på samma gång mest gifvande och för djuren minst plågsamma

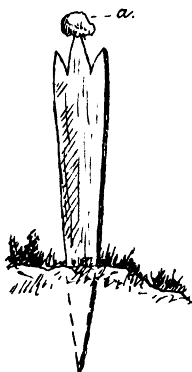

Fig. 7.

— enär giftet i regeln verkar hastigt dödande. Skinnen af på dylikt sätt dödade räfvar böra emellertid skyndsamt afflås, innan de genom giftets inverkan förstöras, och böra kropparna uppbrännas eller åtminstone gräfvas djupt ned i jorden för undvikande af giftets spridning genom fåglar, vesslor o. d.

Särskildt i öfre Norrland brukas ofta ett fångstredskap, som kallas »stabbe» (se fig. 7). Det består af en trespetsad bräda, som fästes i marken eller på någon stubbe e. d. så, att räfven för åtkommande af det å öfre spetsen fästade betet *(a)* nödgas hoppa upp. Han blir då med ett eller båda frambenen hängande i de spetsiga vinklarna mellan den mellersta

och de yttre spetsarna utan att nå marken med bakbenen och sålunda utan möjlighet att kunna taga sig loss. Åtskilliga räfvar fångas i vår nordliga landsända medelst dylika »stabbar», trots all deras enkelhet. Fångstsättet är dock ganska grymt, enär räfven i de flesta fall torde få dö af svält, innan han af fångstmannen upptäckes.

För så kallade vinterskinn af vår vanliga räf betalas för närvarande 9 à 12 kronor per styck. För varieteterna — särskildt svarträf och silfverräf — ställa sig prisen betydligt högre.

Dessutom betalas merendels af Svenska jägarförbundet eller af landstingen skottpremier (1 à 3 kronor) för dödade räfvar, hvadan alltså räfjakt och räffångst understundom kunna gifva jägaren god inkomst.

Fjällräfven (*Canis lagopus*). Färgen är om vintern snöhvit, om sommaren svartaktig. Fjällräfven är mindre än skogsräfven och har kortare och mindre spetsig nos samt tätare hårfäll än denne. För öfrigt har fjällräfven korta, afrundade öron samt starkt ludna fotsulor (hvilka däremot hos skogsräfven äro nakna). Fjällräfven är omkring 60 cm. lång och ungefär 30 cm. hög.

Ungarna, som i början äro bruna eller gråaktiga, blifva vid vinterns annalkande mer eller mindre hvita.

Af fjällräfven eller fjällrackan, som till sin skapnad mycket liknar skogsräfven, finnas hos oss 2:e färgvarieteter, nämligen: *blåräfven*, som till färgen är brunaktigt blågrå med hvita hårspetsar samt ljust gråblå bottenull; han är ganska sällsynt; *mörkbruna fjällräfven*, som är mörkbrun med grågul färg å hufvud, öron och rygg; han är mycket ovanlig.

Fjällräfven förekommer hos oss endast i fjälltrakterna; därifrån företager han dock vintertiden ströftåg nedåt lan-

det samt förirrar sig stundom ända nedåt sydligaste Sverige. Ofta brukar han åtfölja renhjordarna för att, särskildt vid renslakten, hålla sig framme och frossa af i skogen kvarlämnadt innanmäte m. m. Hans föda utgöres för öfrigt af fjälllämlar och råttor samt ripor och hare m. m. Äfven ägg och fisk förtär han med god aptit, och, då annat ej erbjudes, åtnöjer han sig med skalbaggar, ja, med bär. Till följd af den ringa förföljelse, för hvilken han utsättes från människans sida, är han föga skygg och förstår knappast att hålla sig utom skotthåll för jägaren. Vid de understundom inträffande fjällämmelstågen söderut följa vanligen flera fjällräfvar med, och dödas därvid ganska många till och med nere i kustlandet. Fjällräfven gör för visso ganska stor skada bland särskildt ripor och harar m. m., men därvid fästes mindre afseende till följd af de trakters aflägsna och öde läge, där han har sitt hemvist. — I början eller midten af juni föder honan sina ungar, hvilkas antal stundom lär kunna uppgå ända till 12 eller därutöfver men vanligen torde utgöra 4 à 6. I likhet med skogsräfven tillreder honan någon tid dessförinnan ett enkelt läger i en bergsskrefva, sandkulle eller dylikt. — Fjällräfvens läte påminner om vanliga räfvens men är svagare. Den förres spår likna också skogsräfvens, men dels äro de mindre och dels lämna de ej så tydliga aftryck på grund af fotsulornas täta hårbeklädnad.

Något särskildt jakt- eller fångstsätt för fjällräfven torde knappast kunna blifva tal om. I vårt land torde endast undantagsvis fjällappar och nybyggare anställa jakt efter honom. De för vanliga skogsräfven omnämnda jakt- och fångstsätten böra dock med fördel kunna användas jämväl för fjällräfven.

Skinnen af våra vanliga fjällrackor hafva föga värde — 3 à 5 kronor — men öfverbetalas gärna af turister. Varie-

teternas skinn däremot stå högt i pris och betalas stundom med ända till ett à tvåhundra kronor.

Uttern (*Lutra vulgaris*). Färgen är mer eller mindre mörkt brunaktig; kroppen är långsträckt med bredt hufvud, kort nos samt små ögon och öron, de senare nästan dolda i huden. Benen äro korta och kraftiga, tårna förenade genom simhud samt försedda med starka klor; svansen är något längre än halfva kroppen. Hårbeklädnaden är kort, glatt och glänsande. Kroppens längd uppgår till omkring 75 cm. och dess höjd till ungefär 18 cm.

Uttern förekommer öfver hela Sverige och har sitt tillhåll vid fiskrika vattendrag inuti landet samt vid hafskusterna — särskildt i skärgårdarna. Största delen af sitt lif tillbringar han i vattnet, där han med otrolig färdighet förskaffar sig sin föda, som vanligen utgöres af fisk och kräftor, hvarjämte han dock åtnöjer sig äfven med vattenråttor, grodor o. d. Många sjöfåglar hafva i honom en farlig fiende för sina ägg och ungar. Uttern tillbringar vanligen dagen i stillhet i någon jordhåla eller i ett stenröse e. d. nära vattnet; vintertiden brukar han ligga under den s. k. landkallen. Om nätterna företager han sina fisketurer och kan då ej sällan tillryggalägga betydliga sträckor äfven på land mellan olika vattendrag. Ofta följer han småbäckar och kan då på kort tid förstöra nästan allt fiske i desamma — särskildt kräftfisket. Sitt byte förtär han vanligen på stranden, där han på stubbar, stenar o. d. lämnar kvar tydliga märken efter sin vistelse. I vattendrag, där uttern längre tid uppehåller sig, brukar han välja ut vissa särskilda platser, på hvilka han regelbundet intager sina måltider. För fisket är han, som redan antydts, ett skadedjur af värsta sort och förtjänar att ifrigt efterhållas. Till skaplynnet är uttern djärf och vild men samtidigt ytterligt försiktig och skygg. Då han ser sig ur stånd att undkomma en förföljare,

försvarar han sig med raseri och kan ofta illa tilltyga äfven stora kraftiga hundar, då han anfalles af dem. — Honan föder vanligen i maj månad 2 à 3 ungar i någon jordhåla eller dylikt, och åtfölja dessa sedan efter ett par månader modern på hennes fisketurer i grannskapet. Uttern lär, tagen som liten, kunna tämjas och blifva mycket sällskaplig samt äfven kunna öfvas att förse sin husbonde med färsk fisk, när så önskas.

Fig. 8. *a*, *b* språngspår; *c* fotaftryck.

Spåren igenkännas lätt vid mindre snö på aftrycket efter simhuden (se fig. 8); vid djupare snö ser det ut, där uttern gått fram, som om en mindre stock där framsläpats. — Särskildt under parningstiden låter uttern höra ett om en lång hvissling påminnande läte, och, då han anfalles, brukar han fräsa och spotta nästan som en katt.

Utterns skinn är värdefullt och betalas för närvarande med omkring 18 à 20 kronor.

J a k t- o c h f å n g s t s ä t t. Uttern jagas hos oss vanligen endast på spårsnö, då man helst med öfvad hund i koppel följer

spåret, till dess detta synes sluta i något stenröse eller dylikt; hunden kan därvid tillkännagifva, hvar uttern ligger samt möjligen bita ihjäl eller jaga ut honom. Lyckas ej detta, återstår att försöka att med ett spö eller medelst rökning m. m. skrämma honom ur gömstället. Detta jaktsätt kan användas under förutsättning, att spåret anträffats och följts på land. Lika ofta eller kanske vanligare brukar man dock finna spåren i bäckar och vattendrag mellan vakarna, i hvilket fall förföljandet betydligt försvåras och i större vattendrag mången gång omöjliggöres. I småbäckar går det dock ganska lätt att slutligen upptäcka, hvar uttern stannat, och där kan han då skrämmas ut från sitt tillhåll — vanligen under landkallen. Detta brukar säkrast gå för sig genom uppdämning af vattnet nedanför tillhållet; det stigande vattnet drifver honom snart ut för att få luft; jägaren bör då vara beredd att skjuta. Under parningstiden i februari månad kan uttern äfven medelst lockande narras inom skotthåll för den väl dolde jägaren. Detta senare jaktsätt användes bäst månljusa nätter vid en kvarndamm eller annat ställe, där man vet, att uttrarna ha sitt mera stadigvarande tillhåll.

Med såväl betsax som trampsax kan uttern ganska ofta fångas. Den förra lägges ut under vattnet strax nedom någon af hans vanliga landstigningsplatser och den senare på ett ställe, där han vintertiden brukar stryka fram. Med förgiftadt bete tages uttern lättast; därvid tillgår så, att man vintertiden (helst vid färsk spårsnö) utlägger bete på isen tillräckligt långt från angränsande vakar, på det uttern ej må hinna ned i vattnet efter förtärandet af giftet. Så kallade blindbeten måste äfven utläggas å ömse sidor om det förgiftade betet, emedan eljest uttern brukar bära detta med sig långa sträckor utan att förtära detsamma. Man får dock aldrig (och allra minst då fråga är om att lägga ut förgiftadt bete

i rinnande vattendrag) glömma den stora risk för såväl människor som husdjur, som är förenad med utläggande af gift!

Mården (*Mustela martes*). Mården är brun med framlysande gulgrå bottenull; strupen och bröstet äro hvitgula, ben och svans mörkare bruna. Kroppsformen är långsträckt, benen korta och svansen långhärig samt af ungefär halfva kroppens längd. Kroppen är ungefär 45 à 50 cm. lång.

Mården förekommer inom nästan alla Sveriges landskap, ehuru den vanligen är ganska sällsynt. Särskildt inom öfre Norrland finnes han dock traktvis ganska allmänt. Gamla ödsliga skogar synes han mest älska och tillbringar där dagen vanligen i något gammalt ekorrbo, i ett ihåligt träd eller i ett stenröse o. s. v. Om nätterna företager han sina jaktfärder, hvilka ofta kunna utsträckas ända till en mil och därutöfver. Från jaktvårdssynpunkt är mården ett svårt skadedjur för särskildt skogsfågel och harar, hvilka han genom sin oerhörda vighet med lätthet gör till sitt byte. Han klättrar med otrolig färdighet i träden och förflyttar sig äfven på marken med stor lätthet. Den sofvande fågeln blir därföre lätt hans byte liksom alla ägg och ungar, som upptäckas af honom. Ekorrar torde måhända vara hans vanligaste föda, om ock jakten efter dem understundom helt visst kan blifva ansträngande till och med för mården. Förtviflade hetsjakter än i träden, än i luften och än på marken utföras härvid. Sitt byte hugger mården vanligen öfver strupen och håller sig där fast, utsugande djurets blod, till dess detsamma af blodförlust förgås. Vanligen i april månad föder honan 3 à 4 ungar i något för tillfället iordningställdt gammalt ekorrbo eller dylikt. Skinnet af mården är vintertiden värdefullt och har särskildt under senare åren varit föremål för stor efterfrågan samt betingat ett pris af ända till 20 kronor, ja, till

och med däröfver. 12 à 15 kronor har förut varit vanliga priset å mårdskinn.

Mårdspårens ungefärliga och vanligaste ställning framgår af vidstående fig. 9.

J a k t o c h f å n g s t s ä t t. Mården jagas vanligen på det sättet, att man vintertiden följer hans spår (vid spårsnö), till dess man slutligen upptäcker hans gömställe eller hviloplats. Ofta kan man dock få gå hela dagen utan att hinna upp honom, och är förföljandet synnerligast i tät skog ganska svårt, emedan mården färdas fram ömsom på marken och ömsom i

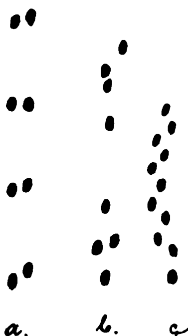

Fig. 9. *a* hoppspår; *b* språngspår; *c* gångspår.

träden. Hans färd uppe i träden sluter man sig till med tillhjälp af bland annat nedfallen snö och dylikt, som af mården rifvits ned från grenarna. Med för dylik jakt öfvad hund återfinnes i de flesta fall lätt, hvar spåret fortsätter på marken, äfven om detsamma gång efter annan afbrutits, därigenom att mården klättrat upp i ett träd och sedan hoppat från träd till träd. Då man sent omsider förvissat sig om att spåret på marken verkligen upphört, gäller att noga undersöka alla gamla ekorrbon och ihåliga träd m. m. i grannskapet, hvilka kunna misstänkas tjänstgöra som gömställen,

ty mården är då vanligen ej långt borta. Han håller sig dock orörlig, ända till dess han ser sig ohjälpligt upptäckt. Då flyr han blixtsnabbt undan. Nu gäller det för jägaren att hafva bössan i ordning. — Har man någon gång lyckats få syn på en mård och ej för tillfället är försedd med bössa, kan man genom att hänga upp sin rock inom synhåll för djuret lura detta att flera timmar (under dagen) sitta orörligt, medan man måhända hinner hämta ett skjutvapen. — Mården kan fångas med sax och förgiftadt bete på ungefär samma sätt som räfven.

Gräflingen (*Meles taxus*). **Färgen är smutsigt hvit- eller** gulgrå, men de undre kroppsdelarna och benen äro svartaktiga; hufvudet är smutsigt gulhvitt med ett svart band omkring ögonen uppöfver öronen; svansen är omkring 17 cm. lång; äfven den är smutsfärgadt hvitaktig. Kroppen är långsträckt — c:a 75 cm. — och klumpig med korta, kraftiga ben; fötterna äro försedda med 5 klor, som särskildt på frambenen äro mycket långa och kraftiga. Kroppens höjd är omkring 30 à 40 cm.

Gräflingen förekommer endast i södra och mellersta Sverige, där han bebor bergiga och steniga backar intill odlade fält. Där marken det tillåter, gräfver han åt sig en rymlig lya med flera ingångar men tager stundom också sitt hemvist i af naturen danade bergshålor. I lyan tillbringar han största delen af sitt lif; endast nattetid söker han sin föda helst å de närbelägna åkerfälten. Under hela vintern — från ungefär november till mars — ligger han i sin lya försänkt i dvalliknande sömn. Därunder händer dock understundom, att han vaknar upp och beger sig ut för att söka föda. Sedan vänder han åter till sitt hviloläger med stärkta krafter för att där under en ny svält- och sömnperiod smälta den intagna födan. I februari eller mars föder honan i lyan 3 à 5 ungar,

hvilka under första sommaren äro henne följaktiga. Gräflingen är allätare; hans vanliga föda utgöres dock af insekter, bok- och ekollon, bär och växtrötter m. m., hvilka senare han uppgräfver med sina starka framfötter (ej i likhet med svinet uppbökar, som man ofta hör sägas). Dessutom förtär han gärna åtskilliga slags gnagare, ormar, grodor och dylikt, och ej minst gärna plundrar han särskildt rapphönsens och skogsfågelns bon på ägg och ungar, hvarföre han af jägaren bör strängt efterhållas — synnerligast som han vanli-

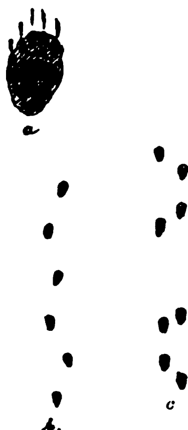

Fig. 10. *a* fotaftryck; *b* gångspår; *c* språngspår.

gen får föröka sig alltför ostördt. Gräflingen är ett mycket renligt djur, som t. ex. sommartiden aldrig orenar sin bostad, utan för detta ändamål har sitt särskilda »uthus». Häraf vet också den mindre finkänslige »mickel räf» att begagna sig för att fördrifva gräflingen från lyan och sedan själf taga densamma i besittning. Gräflingen är mycket skygg och försiktig samt i sina rörelser långt ifrån så klumpig, som han synes vara. Anfallen försvarar han sig med raseri och utdelar då fruktansvärda bett.

Gräflingens skinn har numera föga efterfrågan; förr användes det ganska allmänt till jaktväskor m. m. Spåren äro lätt igenkänliga på de breda fötterna och framför allt på de tydliga aftrycken efter trampknölarna och de stora kraftiga klorna. (Se vidstående figur 10.)

Vesslorna (*Foctorius*). Ehuru icke i egentlig mening jaktbara torde dock vesslorna på grund af den stora skada, de åstadkomma särskildt på det matnyttiga, mindre villebrådet, förtjäna att här omnämnas. Af desamma finnas hos oss 2 arter, nämligen *hermelinen eller lekatten* (*F. erminea*) samt *småvesslan* (*F. nivalis*).

Båda slagen af vesslor äro under sommaren ofvantill rödbruna och under hvita men om vintern enfärgadt hvita. Småvesslan är dock stundom äfven då ofvan brunaktig. Vesslornas kropp är långsträckt samt försedd med korta ben. Arterna åtskiljas lättast därpå, att lekatten har en svart hårpensel i svansspetsen, hvilken åter saknas hos småvesslan, som dessutom är omkring 5 cm. kortare. Lekatten är 20 à 22 cm. lång.

Såväl lekatten som småvesslan förekomma i hela vårt land, men den senare är dock mera sällsynt. Vesslorna äro ytterst kvicka och smidiga i sina rörelser samt till ytterlighet rofgiriga.* De anställa dagligen fruktansvärda blodbad bland mindre gnagare och småfåglar m. m. Särskildt under våren och försommaren äro de till oerhörd skada för det matnyttiga, mindre villebrådet, hvars ägg och ungar ofta bokstafligen utrotas. Till och med gamla tjädertuppar blifva understundom lekattens byte. Därvid tillgår så, att lekatten smyger sig på sitt byte, störtar sig öfver det samt biter sig fast vid dess hals,

* Författaren har vid ett tillfälle iakttagit, huru en enda lekatt på helt kort stund hann ihjälbita ej mindre än 30 svalungar (ur en mängd bredvid hvarandra sittande bon under taklisten af ett hus).

där han sitter kvar, till dess fågeln af blodförlust blir vanmäktig. Exempel finnas på huru en lekatt sålunda kan sitta fastsurrad kring halsen på flygande stora fåglar, till dess dessa af blodförlust störta till marken.

Vesslorna hafva vanligen sitt tillhåll i stenrösen, jordhålor och lador m. m. Lekatten kan äfven klättra i träd, hvilken förmåga småvesslan saknar. Enligt vår uppfattning finnes från jaktsynpunkt knappast något värre skadedjur än vesslorna och bland dem särskildt lekatten, hvarföre det bör ligga i hvarje jägares intresse att skoningslöst utrota först och främst denna å marker, där man vill vårda jakten. Vesslorna fångas lätt med fällor och saxar m. m. äfvensom med förgiftade beten.

Spårens ställning synes af nedanstående figur n:r 11.

Fig. 11.

Illern (*Foetorius putorius*). Detta djur, som äfven tillhör släktet Foetorius, beskrifves här särskildt på grund af dess stora olikhet med de vanliga vesslorna. Illern är mörkbrun med synlig, gulaktig bottenull; de undre kroppsdelarna samt ben och svans äro svarta. Kroppens längd är unge-

fär 35 cm., dess höjd omkring 11 cm.; svansens längd omkring 17 cm. Kroppen är långsträckt och låg samt baktill tjockare.

Illern förekommer sällsynt inom vårt lands södra* landskap, där han såväl i skogen som på slättlandet har sitt tillhåll i stenkummel, jordvallar, gamla räflyor o. s. v.

Vintertiden tager han gärna sin boning i lador och uthus m. m. Han söker merendels sin föda nattetid och tillbringar däremot dagen i stillhet. I blodtörst täflar han med sina släktingar, de vanliga vesslorna, och anställer ofta stor skada i dufslag och hönshus m. m. Honan föder i maj 4 à 6 ungar.

Illern skjutes endast tillfälligtvis, men bör af hvarje jägare från jaktmarken utrotas på grund af den stora skada, han där anställer bland det mindre villebrådet. Skinnet är ej föremål för någon särskildt stor efterfrågan, hvilket måhända till stor del beror på dess dåliga lukt.

Idisslare.

Älgen (*Alces palmatus*). Färgen är brunaktigt mörkgrå med ljusare ben, som på insidan äro gulaktigt askgrå. I allmänhet är färgen om vintern mera rent grå, men om sommaren brunaktigt grå. Kroppens längd är närmare 2 meter och höjden öfver bogarna omkring 1 $1/2$ meter.

Älgen är vårt största och stoltaste villebråd; han skiljes lätt på den jämförelsevis korta kroppen och de höga smala benen, den till största delen håriga nosen samt den hos oxen säregna hornbildningen från de egentliga hjortarna. Endast oxen är försedd med horn, (se fig. 12).

Älgen förekommer numera hos oss mer eller mindre allmänt öfver hela landet, från lappmarkernas fjälltrakter ända

* Äfven i de mellersta landskapen torde iller någon gång kunna påträffas.

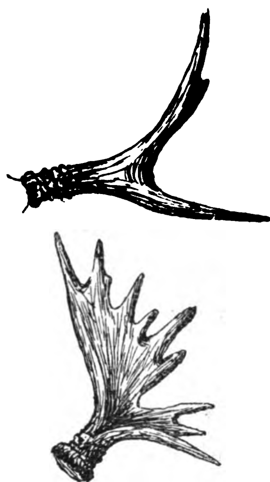

Fig. 12.

ned till de sydligaste landskapen, inom hvilka senare han äfven, om ock mera sparsamt, förefinnes. Med undantag af de gamla oxarna, som oftast föra ett mera ensligt lif, uppträder älgen vanligen i större eller mindre sällskap, och det är ej ovanligt, att dessa hemsöka alldeles invid människoboningar belägna sädesfält utan att visa någon större skygghet för människan. Älgarnas vanligaste föda utgöres af unga skott på träd samt bark af sälg, asp och vide m. m., hvarjämte med god smak förtäres omogen säd äfvensom gräs, fräken och en del saftiga örter m. m.

Liksom öfriga hjortdjur fäller älgoxen årligen under vintern sina horn — de yngre djuren vanligen något senare än de äldre. På den ungefär 9 månader gamla älgtjuren börja hornen så småningom växa ut till enkla spetsar, som sedan förgrena sig så, att från och med tredje året i regel årligen en ny gren växer ut på hvarje horn, till dess djuret

uppnått 18 à 20 år.* En älgoxe med t. ex. 5 spetsar på det ena hornet samt 4 eller 5 på det andra torde alltså i allmänhet kunna beräknas vara 4 år gammal. De flesta älgkronor hafva oftast en spets mindre å ena hornet än å det andra, men torde därvid det med de flesta spetsarna böra, enligt nyssnämnda grunder, blifva det bestämmande vid beräkning af älgens ålder. — Älgen är utrustad med skarp hörsel och fin lukt, hvarföre han kan på långt håll upptäcka och undfly jägaren. Synen är däremot mera svag och ögonen små. — I slutet af augusti eller början af september infaller älgens brunsttid, hvarefter honan vanligen i början af juni föder en eller stundom två kalfvar, hvilka efter endast några få dagar äro i stånd att åtfölja modern samt till och med hoppa öfver gärdesgårdar, som äro högre än de själfva. — Älgarna trifvas bäst, där sanka marker omväxla med af yngre löfskog (helst sälg, asp och vide) beväxta berg. På dylika trakter bruka de, därest de få vara ostörda, familjevis hafva sitt stamhåll, s. k. »älgstånd». Då jakttiden inträdt, finnas de där lätt af jägaren. Älgen simmar fort och väl — ofta under kraftigt flåsande — och kan med otrolig färdighet fortskaffa sig öfver de mest sanka myrar och moras. Ehuru af naturen skygg kan dock älgen understundom »fatta humör» samt därvid anfalla till och med människan — synnerligast då han blifvit tröttjagad eller sårad. Han använder därvid frambenen till anfalls- och försvarsvapen och kan med dessa utdela fruktansvärda slag. Mot fiender inom hans eget släkte däremot utgöra hornen hans bästa och farligaste vapen. Särskildt under parningstiden utkämpas också mellan

* En tjurkalf, som i september månad befinnes vara *utan* horn, är alltså i regel en *årskalf* — något, som i trakter, där årskalf af älg är fridlyst, bör vara till god ledning för afgörande af åldern. En årskalf torde i sept. väga endast c:a 8 à 10 pund, då däremot en kalf i 2:a året vid samma tid bör väga omkring 14 pund.

älgoxarna de mest blodiga envig, som ej sällan sluta med att endera af de kämpande — ja, stundom till och med båda lifsfarligt skadas.

Jakt- och fångstsätt. Älgen jagas hos oss allmänt medelst skällande hund — bäst med för denna jakt särskildt inöfvade s. k. älghundar, men understundom äfven med vanliga stöfvare. Vid jakt med skällande älghund tillgår så, att jägaren, då han funnit färska älgspår — spåraftrycken (se vidstående fig. 13) synas lätt i lösare jordmån, såsom sand, eller i myrmarker o. d. — följer dessa med hunden kopplad, till dess han tror sig vara älgen inom jämförelsevis nära håll,

Fig. 13.

då hunden släppes. Är denne god, bör han då under tystnad söka hinna upp älgen för att sedan »ställa» honom, d. v. s. under skall anfalla och uppehålla älgen, till dess jägaren, vägledd af skallet, hunnit smyga sig inom skotthåll. Härvid erfordras dock stor försiktighet hos skytten, enär älgen vid minsta aning om fara tager till flykten och då ofta kan tillryggalägga en ansenlig sträcka, innan han å nyo låter ställa sig, därvid jägarens uthållighet i terränglöpning sättes på svårt prof. — Äfven för så kallad »ledhund» skjutes älg på det sättet, att hunden, kopplad, »drager älgen i vind» d. v. s. känner, hvar älgen står och åtföljd af jägaren försiktigt smyger sig fram mot vinden, till dess älgen, om möjligt,

upptäckes inom skotthåll. — Att, såsom af krypskyttar oftast brukas, utan hund, endast genom att följa älgens spår, söka komma honom inom skotthåll, måste i regel blifva ett ytterst osäkert och föga gifvande jaktsätt. Vid riklig tillgång på älg gifva naturligtvis förståndigt ordnade drefjakter ett särdeles godt resultat. Drefmanskapet går härvid på en linje fram genom marken och drifver sålunda älgarna mot de förut posterade skyttarna. Vid dylika jakter måste dock största hänsyn tagas till rådande vindriktning, så att t. ex. älgarna ej drifvas fram *mot* vinden, enär de då lätt upptäcka skyttarna och ofta springa ut genom dreflinjen eller på sidorna o. s. v. Det af tjufskyttar använda, i lag förbjudna sättet att vintertiden vid spårsnö eller synnerligast å skarföre förfölja och döda älgen, är naturligtvis hvarje rättänkande och laglydig människa ovärdigt, och hvad särskildt jakten på skarföre vidkommer, så är denna nästan alltid förenad med det mest ohyggliga djurplågeri, enär den hårda skaren, som väl uppbär den skidlöpande skytten men ej den flyende älgen, därvid söndersargar älgens ben och buksida, innan han slutligen blodig och vanmäktig måste stanna för att då på ett lumpet sätt nedskjutas eller kanske till och med nedstickas — ett i sanning ovärdigt dödssätt för våra skogars stolta prydnad.*

I våra dagar torde det icke förekomma inom vårt land, att man fångar älg; i gamla tider däremot fångades ofta älgen dels i gropar, omsorgsfullt dolda och försedda med utlagdt lockbete, och dels medelst starka snaror, utsatta intill löf- och höhässjor m. m.

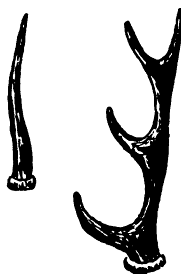
Vildrenen (*Rangifer tarandus*), som förut varit ett af vår nordliga landsdels ädlaste jaktbara djur, är nu — då den

* Att dödande af älg under tid, då älgjakt är i lag förbjuden, är belagdt med jämförelsevis strängt straff, framgår af § 22, mom. 2 i 1864 års jaktstadga, som för dylik jaktöfverträdelse stadgar *lägst* 150 kronors böter jämte förlust af bytet.

tyvärr inom vårt land är alldeles utrotad — liksom bäfvern ett minne blott; ett minne, lärorikt dock så till vida, att vi med tanke därpå böra inse vikten af att i tid vidtaga åtgärder till förekommande af att ej samma sorgliga öde måtte drabba äfven andra djurarter i vårt land.

Förutom genom sin mindre storlek skiljas renens spår från älgens genom de mera halfmånformade klöfhalfvorna. (Se vidstående fig. n:r 14.)

Fig. 14.

Fig. 15.

Kronhjorten (*Cervus elaphus*). **Färgen är om sommaren** rödbrun med hvitaktig buk, om vintern mera gråaktig; svansen är af halfva örats längd; hornen (hos hannen) äro trinda och knottriga (se vidstående figur n:r 15). Kroppens längd är omkring 150 à 175 cm. och dess höjd omkring 1 meter.

Kronhjorten förekommer numera inom Sverige endast å några få ställen, synnerligast å de stora godsen i södra Skåne, där han omsorgsfullt vårdas och med stor urskillning skjutes. Han trifves bäst å högländа, med skuggrika löfskogar beväxta berg och backar, som omväxla med vatten och kärrmarker, i hvilka senare han med stor förkärlek brukar »söla» sig. Kronhjortarna samla sig vanligen i större eller mindre flockar, hvilka i regel tillbringa dagen i stillhet för att mot af-

tonen söka sin föda, som utgöres af åtskilliga saftiga örter, gräs, svampar, ollon, knoppar och späda kvistar m. m., samt af säd — synnerligast hafre och råg. Kronhjortarna göra ofta stor skada å sädesfälten, till hvilka de om aftonen bruka begifva sig; därvid följa de vanligen en och samma väg — på jaktspråket benämnd kronhjortens »växel» —, vid hvilken han ofta lätt skjutes af den helst bakom ett träd dolda skytten. Brunsttiden inträffar i början af september, hvarefter honan (hinden) vanligen i slutet af maj eller början af juni föder 1, sällan 2, kalfvar, som efter endast ett par dagar äro i stånd att åtfölja modern.

Jakt- och fångstsätt. Kronhjorten jagas antingen med dreffolk — drefjakter — eller med hund eller på »växeln». Vid jakt med hund användas helst smärre, ej starksprungna, hundar (t. ex. taxar). Äfven genom att under brunsttiden härma hindens läte kan man understundom locka inom skotthåll de äldre hannarna. Som ofvan framhållits, blifver emellertid kronhjorten sällan föremål för jakt från allmänhetens sida. Endast å mindre hemmansområden, som gränsa intill de stora godsen, fällas emellanåt hjortar, som dit förirrat sig från herrgårdarna, där de eljest noga bevakas.

Kronhjortens spår påminna något om tamboskapens, men de äro mera spetsiga.

Dofhjorten (*Cervus dama*). Färgen är om sommaren brunaktig med hvita småfläckar på skuldror, rygg och lår samt med hvitaktig buk, om vintern gråaktig utan fläckar; svansen är något längre än örat. Hornen (hos hannen), vid basen trinda, hafva i regeln utplattad, skofvelformad krona, (se vidstående fig. n:r 16). Kroppslängden är minst 1 meter, höjden omkring 75 cm.

Dofhjorten torde knappast kunna anses förekomma hos oss i vildt tillstånd utan snarare som halftam i djurgårdar

Fig. 16.

o. d. inom sydligare landsdelar. Någon egentlig jakt å detta slags hjort förekommer därför ej i vårt land.

Rådjuret (*Capreolus vulgaris*). Dess färg är om sommaren rödaktigt gulbrun, om vintern mera gråaktig; svanstrakten hvit. Djurets längd utgör omkring 1 meter, dess höjd 60 à 75 cm. Hornen (hannens) äro jämförelsevis korta och upprättstående samt mycket knottriga i sin nedre hälft.

Rådjuret, enligt vår mening det vackraste af alla vårt lands jaktbara däggdjur, är den minsta af våra hjortdjur, men det oaktadt genom sin smidiga och eleganta kroppsform det sannolikt snabbaste af alla våra inhemska däggdjur. Rådjuren förekomma numera öfverallt söder om Dalälfven och hafva, ehuru mera sällsynt, iakttagits ända upp i Jämtland. Rådjursstammen synes under särskildt de båda sista decennierna hafva betydligt tillväxt, och djurens utbredning mot norr alltjämt fortgått med glädjande snabbhet. Rådjuren trifvas bäst, där yngre löf- och barrskog omväxla med ängar och åkerfält. I de tätare snåren tillbringa de vanligen dagen — oftast i smärre flockar eller familjevis — för att mot aftonen ute å

Fig. 17.

Fig. 18. *a* gångspår; *b* språngspår.

fält och ängar söka sig bete; därvid följa de i regel vissa bestämda stråkvägar eller »växlar». Rådjurets föda utgöres af ungefär samma växtämnen som kronhjortens. Genom att afbita plantor samt skafva barken af unga träd kunna rådjuren ofta i skogsplanteringar anställa ej obetydlig skada. De äga särdeles skarp hörsel och god synförmåga samt äfven fint väderkorn, hvilket senare dock sannolikt ofta uppskattas allt för högt, då enligt vårt förmenande hörseln i regel torde uträtta mest vid upptäckande af annalkande fara o. d. Rådjurens parningstid inträffar vanligen i början af augusti, hvarefter honan (hinden) i maj föder en eller två kalfvar, som vid födelsen äro rödbruna och ljusfläckiga.

De äldre råbockarna fälla sina horn (se fig. 17) redan i oktober eller november; de yngre däremot först i december eller januari. Rådjurens spår — se vidstående figur n:r 18 — påminna snarast om det tama fårets.

J a k t- o c h f å n g s t s ä t t. Rådjuren jagas hos oss — förutom medelst vanliga dref- eller klappjakter — mesta-

dels med skällande hund; därvid tillgår ungefär som vid vanlig harjakt. Hunden bör dock helst drifva mycket långsamt, enär eljest rådjuret sträcker ut stundom miltals, och jakten därigenom oerhört försvåras eller omöjliggöres. Vanliga stöfvare vilja ofta med förkärlek drifva rådjur, hvilket ofta omöjliggör har- och räfjakter å marker, där rådjur finnas. Rådjuren jagas för öfrigt på samma sätt som kronhjorten. Det säger sig själft, att vid spårsnö jakten betydligt underlättas, enär djuren då lätt kunna inringas inom ett mindre område, hvilket man helt och hållet jagar genom, sedan lämpliga »pass» eller skjutplatser först blifvit besatta med skyttar. Mången gång erfordras dock »säker hand och säkert öga» för att fälla det stundom blixtsnabbt framstörtande rådjuret — synnerligast om kula användes.

Att fånga rådjur genom snaror eller på annat sätt förekommer oss veterligen icke för närvarande i vårt land.

Gnagare.

Haren (*Lepus timidus*). Färgen är om sommaren ofvan och på sidorna gråbrun, under hvitgrå; om vintern i nordligare trakter af vårt land rent hvit, i sydligare åter blågrå eller gråhvit.

Haren förekommer mer eller mindre allmänt öfver hela landet ända upp i de nordligaste fjälltrakterna. Hans mest omtyckta uppehållsorter äro helst unga, blandade löf- och barrskogsbestånd, som omväxla med åkertäppor, gräsrika ängar och sjöar m. m. Särskildt gärna uppsöker han svedjeland för att frossa af där vanligen uppspirande späda gräs. Äfven åkrar med späd grönråg utgöra vintertiden synnerligen omtyckta betesmarker. Ställen, där han uppehåller sig, växla för öfrigt

efter årstiderna och väderleken, hvarföre man t. ex. vintertiden kan finna marken öfversållad af harspår, där under sommaren knappast någon hare funnits. Gamla jägare bruka af harens sittplatser under dagen (den s. k. »legan») sluta sig till blifvande väderlek. Så t. ex. brukar haren före inträffande djup snö uppsöka tät, risig granskog, före regn och slaskväder öppna platser och stenkummel (för att undvika »takdropp» från träden) o. s. v. Under sommaren och hösten träffas hararna säkrast i närheten af ängar eller odlade fält — stundom inne i själfva säden.

Knappast något villebråd torde vara utsatt för så ständig förföljelse af sina talrika fiender som haren. En hastig flykt är det enda sätt, hvarigenom han kan söka rädda sig. De långa, seniga bakbenen komma härvid väl till pass, sedan han tack vare sin skarpa hörsel upptäckt den annalkande faran. Äfven den »skyddande likheten» med marken räddar honom ofta från upptäckt, något, hvarom han själf synes vara medveten, i det han mången gång orörlig, med kroppen tryckt intill marken, ligger kvar i sitt gömställe, när fara hotar; dock är han därunder städse beredd att i sista ögonblicket blixtsnabbt hoppa undan. Haren tillbringar dagen i stillhet å »legan» (eller, som det äfven kallas, »sätet») och börjar först i skymningen ströfva omkring efter föda; därefter går han tidigt på morgonen för att se sig om efter ett uppehållsställe för dagen. Efter många »lyckor» och »afhopp» — för att vilseleda en fiende, som möjligen följer hans spår — utser han åt sig ett enkelt hviloläger för dagen under någon buske eller låga e. d. Jagad af hundar går han alltid mer eller mindre regelbundna bukter men håller därvid för hvarje bukt ungefär samma väg. Får han tillräckligt försprång, hoppar han gärna tillbaka i samma spår för att plötsligt göra ett långt afhopp åt sidan och sålunda vilseleda hundarna. Likaså stör-

tar han sig af samma orsak understundom i vatten och simmar öfver till en annan lugnare strand, eller uppsöker han nakna berghällar och skrafvelland, däri endast hundarna med svårighet kunna följa hans spår. — Haren är det fruktsammaste af våra jaktbara villebråd, i det honan i regel årligen sätter trenne kullar, vanligen med 3 à 5 ungar i hvarje kull. Dödligheten bland dessa är dock ganska stor, enär de hafva så talrika blodtörstiga, kringsmygande fiender — särskildt vesslor, räfvar, kattor och åtskilliga nattroffåglar. Ofta sättes

Fig. 19.

första kullen så tidigt (i mars eller april), att denna får en fiende äfven i frosten, som förgör den. Därjämte inträffar ej sällan, att äfven den sista kullen går under af den orsak, att den födes så sent, att den blir för späd att motstå tidigt inträffande vinterkyla.* Ungarna födas ute i marken, utan att någon lya eller dylikt af modern uppsökts eller anordnats, och de få inom ganska kort tid på egen hand slå sig fram i lifvet, bäst de kunna. Tagna som små blifva de lätt tama och bereda genom sina lustiga upptåg sin ägare mycket nöje — om man bortser

* Det är nämligen långt ifrån ovanligt, att i midten eller slutet af oktober dräktiga harhonor fällas under jakter.

från alla obehag och all förtret, de äfven kunna förorsaka. — Harens föda består uteslutande af växtämnen: gräs, säd, saftiga växter, bark och knoppar af särskildt asp, sälg och vide m. m.

Harens skinn användes understundom till mössor o. d., men äro af sämre beskaffenhet.

Spårens utseende och olika ställning synas af vidstående fig. n:r 19.

J a k t - o c h f å n g s t s ä t t. Förutom medelst klapp- eller drefjakter, där rikare tillgång på hare finnes, jagas haren hos oss vanligast med drifvande hundar, »stöfvare»; därvid har skytten endast att, sedan haren blifvit uppskrämd, ställa sig i »pass», d. v. s. på något ställe, där »jösse» brukar gå fram, såsom å stigar och vägar (helst korsvägar), kolbottnar, sjöstränder m. m. Som säkraste passet kan i regel anses stället, där haren uppstötts, och dit han vanligen under drefvets gång förr eller senare återvänder — ofta redan efter första bukten. Hårdt ansatt af hundarna eller skadskjuten, brukar haren ofta söka sin tillflykt i gamla gryt eller lyor eller ofta endast under någon större sten eller dylikt. Jägaren bör då, sedan han förvissat sig om stället, uppkoppla hundarna, hvilka eljest i ifvern lätt kunna fastna nere i grytet, så att de måhända aldrig kunna komma loss. Därefter återstår att taga eller skrämma ut haren på något af de sätt, som förut beskrifvits, då talet var om jakt på räf. Hafva hundarna under jakten förlorat spåret af haren, d. v. s. »tappat», bör jägaren göra allt för att hjälpa dem att å nyo »få upp» *samma* hare. Endast genom jägarens envishet och uthållighet danas dugliga stöfvare. Lika viktigt är att ej i skogen kvarlämna en (synnerligast yngre) drifvande stöfvare. Hunden liksom jägaren bör nämligen hafva klart för sig, att utgången af jakten beror på deras *samarbete*, hvarför under inga förhållanden den ene får öfvergifva den andre. Att harjakten vid spårsnö betydligt underlättas för så-

väl jägare som hund, torde vara tydligt. Vid spårsnö kan haren skjutas äfven utan tillhjälp af hund på det sätt, att jägaren, försiktigt följande harspåren, slutligen inringar jösse, som då brukar sitta, till dess jägaren hinner komma inom skotthåll. Härvid erfordras dock en viss vana och kännedom om harens sätt att gå samt om hans alla finter för att lura jägaren. I nordligare delarna af vårt land brukas också ganska allmänt skjuta hare på »svarta», d. v. s. att, sedan haren under senhösten blifvit hvit, innan snö fallit, leta upp och skjuta honan, som då mot den mörka marken »lyser som en lykta». Äfven för stående hönshund kan särskildt unghare under början af hösten med fördel skjutas. Hunden markerar då genom »fast stånd», hvar haren finnes, och denne åter ligger orörlig, till dess skytten nalkats inom skotthåll, då haren skjutes antingen i »legan», eller helst när han springer upp (i uppsprånget).

Beträffande fångstsätt för hare, så få numera nedom Lappmarksgränsen giller och snaror under ingen tid af året användas. Detta oaktadt torde dock, synnerligast i norra delarna af landet, öfverträdelser häremot ej sällan ske, och harsnaror, »stockar» och »flakar» tyvärr rätt allmänt förekomma till icke allenast stor skada för det matnyttiga, mindre villebrådet utan äfven till fara för hundar och mindre husdjur. Också från ren djurskyddssynpunkt böra dylika lagöfverträdelser strängt efterhållas och beifras på grund af därmed oftast förenadt grymt djurplågeri, i det villebrådet, mången gång svårt skadadt, lyckas draga sig ur gillret för att sedan länge få plågas.

Tyska haren (*Lepus europæus*). **Färgen är ofvan och på** sidorna gråbrun med gulaktig anstrykning samt hvit bottenull; öronen hafva en större svart fläck vid spetsen.

Denna hare, som i allmänhet är större än vår vanliga

inhemska art, har sista tiden i rätt stor skala inplanterats från Tyskland och synes i allmänhet trifvas och gå väl till inom de sydliga delarna af vårt land.

Lefnadssätt och jaktsätt äro i hufvudsak lika med hvad för föregående art uppgifvits.

Ekorren (*Sciurus vulgaris*). Färgen är om sommaren ofvan rödbrun, om vintern mer eller mindre blågrå; undre kroppsdelarna äro hvitaktiga. Kroppens längd utgör omkring 10 cm.; svansen är ungefär lika lång.

Fig. 20.

Ekorren, ehuru i egentlig mening icke jaktbar, skjutes dock inom nordliga delarna af vårt land ganska allmänt på grund af sitt vintertiden ganska värdefulla, vackra skinn, s. k. »gråverk». Han skjutes här mestadels för skällande hund, d. v. s. hunden markerar genom sitt skall för jägaren, hvarest ekorren sitter; konsten att skjuta ned honom är sedan ej stor, om ock lodbössan vid denna sorts jakt nästan uteslutande användes.* Spårens utseende: se fig 20.

Ekorrens kött, ehuru ingen läckerhet, ätes dock understundom. För oberedda skinn betalas vid uppköp 10 öre och däröfver per styck.

---

* Lodbössan är dess bättre ännu i våra nordligare bygder det bland befolkningen allmännast förekommande jakt- och skjutvapnet.

Säldjur.

Alla vår fauna tillhörande familjer och arter bland säldjuren hafva sitt stamhåll i hafven och skärgårdarna, hvarföre de blifva föremål för jakt nästan uteslutande af kust- och skärgårdsbefolkningen. De igenkännas lätt på sin afrundade, vanligen spolformiga kroppsform samt särskildt på extremiteterna, hvilka alla äro försedda med 5 medelst simhud förenade tår och därigenom tjänstgöra såsom simorgan. Hudbeklädnaden utgöres af styfva, tilltryckta, korta hår; tungan är i spetsen tvådelad och nosen försedd med grofva morrhår; ögonen äro stora, hvaremot ytteröron alldeles saknas. De vid våra kuster vanligast förekommande äro *fjärdsälar* och *hafssälar*, hvilka särskiljas lättast därigenom, att de förra hafva rundadt hufvud samt en sänkning framom ögonen, hvaremot de senares hufvud är mera aflångt med en tjock, långdragen nos utan sänkning framom ögonen.

Fjärdsälar (Phoca).

Spräckliga sälen (*Phoca vitulina*). Färgen är ofvan småspräcklig af svart och hvitt eller gulbrunt med mörkare rygg, under hvitaktig (stundom ofvantill äfven enfärgad); ögonen äro omgifna af en blekfärgad ring; kroppen är trindlagd med en längd af omkring 125 à 150 cm.

Ringlade sälen (*Phoca hispida*). Färgen är svartaktig med hvitaktiga ringar; ögonkretsarna äro enfärgade. Kroppsformen är eliptisk. Kroppens längd uppgår till omkring 1 meter — ofta därunder.

Båda dessa arter äro ganska vanliga vid våra kuster.

Hafssälar (Halichærus).

Gråsälen eller **hafssälen** (*Halichærus grypus*). Färgen är ofvan och på sidorna gråaktig — stundom nästan silfverhvit — med oregelbundna svartaktiga teckningar; undre kroppsdelarna äro glest svartfläckiga på hvit botten; framfötterna se snedt afstympade ut.

Gråsälen uppehåller sig mest i de yttre skären och finnes längs hela Skandinaviens kuster, synnerligast i Östersjön, där han uppträder i stora hopar och ifrigt jagas.

Säldjuren lefva hufvudsakligen af fisk och olika sorters lägre vattendjur. För fiskarbefolkningen göra de stor skada genom att förstöra utlagda nät och förtära däri fångad fisk. De simma med stor färdighet och kunna sägas i vattnet motsvara fastlandets rofdjur, med hvilka de dessutom hafva flera kännetecken gemensamma. Ur vattnet uppstiga de stundtals för att hvila å stenar och isflak m. m. Å dylika platser föder och däggar äfven honan sin unge. Angående årstiden för födelsen föreligga olika uppgifter, men ungarna torde väl i allmänhet födas under februari—april månader; spräckliga sälen säges dock föda sin unge vid midsommartiden. — Sälarna jagas dels för deras tjocka under huden befintliga späcklager, hvaraf en ganska värdefull tran beredes, dels för skinnets skull och dels på grund af den skada, de göra å fisket, en skada så betydlig, att till och med skottpremier utbetalas för deras dödande. Äfven köttet ätes understundom.

Jakt- och fångstsätt. Sälarna jagas hufvudsakligast under vårtiden. Då begifva sig vanligen flera jägare på isen ut i yttre hafsbandet för att bland den sönderbrutna isen uppsöka sälarna. Vid jakten medföres båt samt vanligen äfven

kälkar, hvilka ofta i likhet med de gamla, ännu i vissa trakter brukliga, tunga och grofkalibriga sälbössorna äro hvitmålade för att därigenom mindre bjärt afsticka från färgen på de stora isflaken och sålunda mindre lätt af sälarna iakttagas. Då man fått syn på en flock sälar, gäller det att med försiktighet i lä för djuren och i skydd af något isflak, någon sten eller dylikt, närma sig dem inom skotthåll. Ligga djuren långt upp på isen, kan man ofta hinna döda — »klubba» ihjäl eller skjuta — flera, innan de hinna uppnå vattnet, dit de vid minsta anledning till fara fortast möjligt söka förpassa sig. Å sydligare trakter, där is ej finnes, söker jägaren på skären nalkas de där uppkrupna sälarna eller också genom segling och rodd i lä af någon sten eller dylikt komma djuren inom skotthåll. I regel bör man undvika att i vattnet skjuta på djuren, som, dödskjutna, vanligen sjunka ned i djupet och sedan svårligen kunna tagas upp. Jägaren bör hafva med sig harpun eller med hullingar försedt spjut för att vid behof användas vid sälarnas uppdragande ur vattnet.

Sälarna fångas bäst i för ändamålet lämpliga, starka nät, hvilka utläggas kring stenar eller skär, på hvilka sälarna bruka hafva sina hviloplatser. Äfven med sax kunna de fångas, men denna måste då väl fastbindas. Som bete användes fisk.

Fångade som små blifva sälarna ofta mycket tama och sin husbonde tillgifna.

ANDRA AFDELNINGEN.

Våra jaktbara fåglar.

I. Roffåglar.

Ehuru icke i egentlig mening jaktbara, torde dock äfven roffåglarna förtjäna att här omnämnas, enär deras allmännare eller sällsyntare förekomst är af största betydelse för det matnyttiga, mindre villebrådets tillvaro. Som emellertid utrymmet ej medgifver en utförligare beskrifning öfver hithörande fåglars lefnadssätt m. m., vilja vi inskränka oss till att i korthet framställa de viktigaste och för jägaren mest praktiska igenkänningstecknen på desamma eller åtminstone på de mera allmänt förekommande, enär bättre kännedom härom, än som vanligen förefinnes, mången gång ute i dagliga lifvet vore önskvärd — ej minst från jaktvårdssynpunkt.

A. Dagroffåglar.

Hufvudet är af medelmåttig storlek; ögonen äro medelstora, riktade åt sidorna; tårna äro alltid och tarserna vanligen nakna; hithörande fåglar, som hafva hög och snabb flykt, äro i rörelse om dagen; honan är i regel större än hannen.

1. Örnar.

Örnarna skiljas lätt genom sin storlek från andra, dem eljest liknande roffåglar; färgen är i allmänhet mörkbrun. De hos oss vanligast förekommande äro:

Kungsörnen (*Aquila chrysaëtus*). Tarserna äro helt fjäderklädda. Kroppens längd är omkring 90 cm. I flykten skiljes han från hafsörnen bäst därigenom, att, då den senares stjärt på undersidan lyser hvit (hos ungarna dock mera gråspräcklig), kungsörnens däremot synes mera mörk eller i hvarje fall svartbrun till ungefär en tredjedel af stjärtens längd. Kungsörnen har sitt bo vanligen i höga, otillgängliga berg, sällan i höga träd. Äggen äro till antalet 1 à 2, gråhvita med stora bruna fläckar. Kungsörnen häckar i öfre Norrland.

Fig. 21. Hufvud af kungsörn.

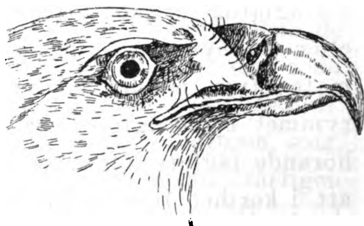

Fig. 22. Hufvud af hafsörn.

Hafsörnen (*Haliaëtus albicilla*). Tarserna äro endast till hälften fjäderklädda. Kroppens längd är omkring 90 à 100 cm. Hafsörnen häckar antingen i branta berg eller i toppen af ett högt träd; äggen — till antalet 2 — äro grönaktigt hvita samt i regel ofläckade. Han förekommer, ehuru mera sparsamt, i hela landet.

2. Hökar.

Hökarna skiljas framför allt genom den långa stjärten från falkar och vråkar; öfverkäksbrädden har en hvass, rundad flik i midten; tarserna äro plåtbeklädda; vingarna korta. Vaxhud, fötter och iris äro skarpt gula.

Dufhöken (*Astur palumbarius*). Han är ofvan brungrå,

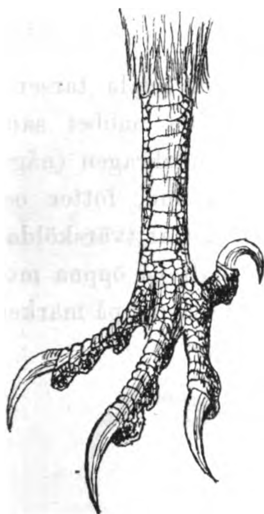

Fig. 23. Hufvud och fot af dufhök. **Fig. 24. Hufvud af sparfhök.**

under gråhvit med mörka spolstreck och tvärband* samt mörka tvärband på hand- och stjärtpennor. Han är betydligt större än den nästföljande. Hannens längd är omkring 52 cm., honans omkring 62 cm. Dufhöken, som finnes öfver hela landet, häckar i öfre delen af något träd; äggen, till antalet 3 à 4, äro ljust grågröna, stundom med matta, brunaktiga fläckar.

Sparfhöken (*Astur nisus*). Till färgen är han ofvan askgrå under gråhvit med mörka spolstreck och tvärband; hand-

* Ungfåglar af såväl duf- som sparfhök hafva å undersidan *längsställda* eller oregelbundna fläckar; dunungen är hvit.

och stjärtpennor hafva mörka tvärband. Hannens längd är omkring 32 cm., honans omkring 38 cm. Sparfhöken häckar öfver hela landet; boet bygges i träd; äggens antal uppgår till 3—7; till färgen äro de hvita med stora, glesa, bruna fläckar.

3. Kärrhökar.

Kärrhökar igenkännas lätt på de höga, smala tarserna se fig. 26, det jämförelsevis svaga och lilla näbbet samt framför allt på den hos dem egendomliga halskragen (något påminnande om ugglorna) se fig. 27. Vaxhud, fötter och iris äro gula. Tarsen har på framsidan en rad af tvärsköldar.

Kärrhökarna hafva sitt egentliga tillhåll på öppna mossar och kärrängar, där de nästan uteslutande vistas på marken. De hos oss inhemska, hithörande arterna äro:

Fig. 25. Hufvud af brun kärrhök.

Bruna kärrhöken (*Circus æruginosus*). Färgen är mörkbrun eller rödbrun (honan); de hoplagda vingarna räcka till stjärtspetsen; halskragen framtill afbruten. Längden uppgår till 48—58 cm. Boet lägges på marken, vanligen i vassen (invid sjöstränder); äggen äro 4 à 5 och vanligtvis hvita. Bruna kärrhöken häckar sparsamt i södra Sverige.

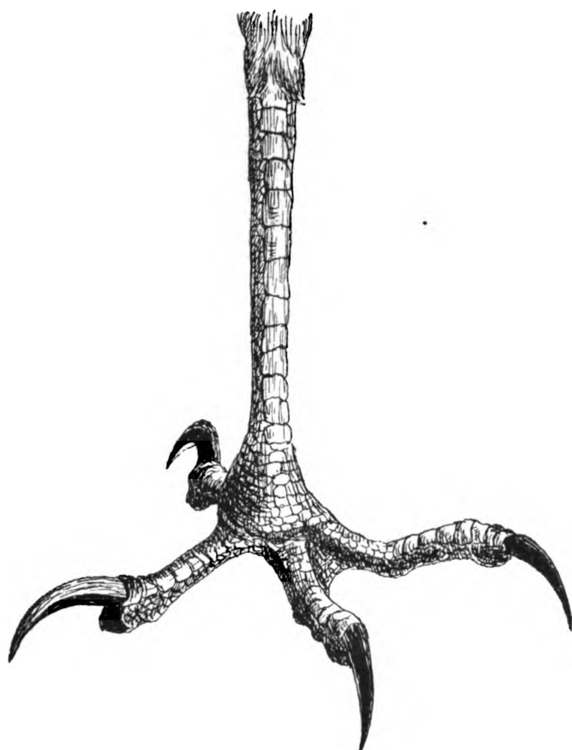

Fig. 26. Fot af brun kärrhök.

Blå kärrhöken (*Circus cyaneus*). Den gamle hannen är ofvan blågrå, under hvitaktig; honan (liksom ungfågeln) är ofvan mörkbrun med bleka fläckar, under hvitaktig med täta, längsgående bruna fläckar; de hoplagda vingarna räcka ej till stjärtspetsen; halskragen framtill är icke afbruten. Hannen är 45 à 47 cm. lång, honan 52 à 53 cm. Boet lägges på marken å sumpiga ställen; äggen — 4—6 — äro blågrönt hvitaktiga, sällan med brunaktiga fläckar. Denna art häckar sparsamt i nordligaste Sverige.

Fig. 27. Hufvud af blå kärrhök.

4. Falkar.

Falkarna skiljas lätt från andra roffåglar genom öfvernäbbets tandflik samt motsvarande inskärning i undernäbbet (se vidstående fig. n:r 28). Tarsernas framsida äro långa och med fjällartade småplåtar, se fig. 29; vingarna äro långa och spetsiga, hvarför hithörande arters flykt är utomordentligt snabb; iris är brunaktig — ej gul.

Öfversikt af hithörande arter:

I. Tarsen framtill fjäderklädd nedom midten . . Jaktfalken.

II. » » icke » » »

A. Tarsen ej längre än mellantån utan klo Pilgrimsfalken.

B. » längre än mellantån » »

1. Kroppens öfversida icke rödbrun.

a. Halsen på sidorna med en större fläck af hvitt eller gulhvitt . . . . . Lärkfalken.

b. Halsen på sidorna med smala, längsgående, mörka fläckar . . . . . . Stenfalken.

2. Kroppens öfversida rödbrun med mörka fläckar . . . . Tornfalken.

Fig. 28.

Fig. 30. Hufvud af jaktfalken.

Fig. 29.

Jaktfalken (*Falco gyrfalco*). Färgen är ofvan svartgrå eller gråbrun med bleka fläckar, under hvit med talrika mörka fläckar. Hannen är 52—57 cm., honan 58—61 cm. lång. Jaktfalken häckar i nordliga Sveriges fjälltrakter, där boet lägges å någon brant bergvägg; äggen, till antalet 3 à 5, äro gulhvita samt tätt brunfläckiga.

Pilgrimsfalken (*Falco peregrinus*). Ofvan är han mörkt ask- och mörkfläckig, under hvitaktig och svartfläckig; från ögat går en nedåtgående svart fläck. Hannens längd uppgår till 39—42 cm., honans till 49—51 cm. Pilgrimsfalken häckar öfver nästan hela landet, ehuru måhända mera sparsamt i de södra delarna. Boet redes vanligen å någon afsats i en brant bergvägg — sällan i träd. Äggen, till antalet vanligen 3—4, äro tätt brunaktiga på hvitgul botten.

Lärkfalken (*Falco subbuteo*). Hannen är ofvan svartaktig eller blågrå, under gulhvit med svartaktiga längsgående fläckar; honan ofvan mörkt gråbrun med bleka fläckar på halsryggen; undersidan har mera matta färger. Längden utgör 30 à 35 cm. Lärkfalken häckar allmänt i södra Sverige; boet bygges i träd; äggen, 3—4, äro tätt brunfläckiga.

Sten- eller **dvärgfalken** (*Falco lithofalco*). Hannen är ofvan askgrå med svarta fjäderspolar, under rostbrun med mörka längdfläckar; honan och ungen äro ofvan gråbruna med ljusa fjäderkanter, under hvitgula med bruna längdfläckar. Kroppslängden utgör 28 à 32 cm. Dvärgfalken häckar öfver hela landet ända upp i våra nordligaste fjälltrakter, där han mycket allmänt förekommer; boet anordnas i träd; vanligen inredes något gammalt kråkbo eller dylikt; äggen, vanligen 4 à 5, likna öfriga falkarters, men äro något mörkare.

Fig. 31. Hufvud af stenfalk

Tornfalken (*Falco tinnunculus*). Hannen är ofvan rödbrun med en svart fläck i spetsen af hvarje fjäder; honan ofvan rostfärgad med delvis breda, svarta tvärband. Kroppslängden uppgår till 33—39 cm. Tornfalken häckar allmänt i södra och mellersta Sverige, men däremot sällsynt i norra delarna af landet. Det enkla boet redes å någon klippafsats

eller i hål å tornväggar, träd e. d. Äggen, 4 à 6, äro storfläckiga af brunt på hvitaktig botten.

Af falkarna äro särskildt jakt- och pilgrimsfalkarna mycket farliga fiender för det matnyttiga mindre villebrådet och böra därför från jaktvårdssynpunkt strängt efterhållas. För småfåglar torde stenfalken måhända vara den farligaste fienden.

5. Vråkar.

Vråkarna hafva jämförelsevis litet, från sidorna hoptryckt näbb; tarserna äro plåtbeklädda; stjärten räcker föga utöfver de hoplagda vingarna, som äro stora och breda.

Öfversikt af arterna:

I.	Tarserna	nedtill nakna	Ormvråken.
II.	»	fjäderklädda till tårna . .	Fjällvråken.

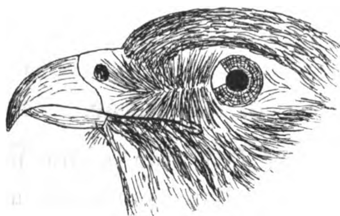

Fig. 32. Hufvud af ormvråk.

Ormvråken (*Buteo vulgaris*). Färgen är ytterst varierande af brunt med mer eller mindre inblandning af svart, grått eller rödt; undersidan är försedd med hvita vågformiga tvärstreck. Iris är brun. Kroppslängden stiger till 49 à 56 cm. Det stora boet bygges i öfre delen af något träd; äggen, vanligen 3, äro grönaktigt hvita med glesa bruna fläckar (stundom ofläckade). Ormvråken är allmän i södra och mel-

lersta Sverige samt förekommer, ehuru mera sparsamt, långt upp i våra nordligaste lappmarker.

Fjällvråken (*Buteo lagopus*). Denna vråk är ofvan brunaktig med gulaktiga eller rostbruna fjäderkanter, under mörkbrun med mer eller mindre rostgul inblandning; öfre delen af stjärten är hvitaktig, nedre delen brun med otydliga tvärband. Iris är mörkbrun eller stundom ljusgrå. Fjällvråken förekommer egentligen endast inom vårt lands fjälltrakter, där han är ganska allmän. Boet bygges i branta bergafsatser; äggen, 3 à 4, äro smutsigt grönhvita med stora bruna fläckar. — Fjällvråken är en mycket farlig fiende till det matnyttiga mindre villebrådet.

Ehuru hvarken jaktbara eller i afsevärd grad skadliga från jaktvårdssynpunkt, anses dock nedanstående 3:e släkten böra omnämnas, enär desamma lätt förväxlas med andra dagroffåglar.

6. Bivråkar.

Bivråkarna skiljas lätt från andra närsläktade fåglar därigenom, att trakten mellan ögonen och näbbroten, som hos alla andra är betäckt med borst, hos dem däremot är beväxt med små *fjädrar*. Fötterna äro klädda med små kantiga fjäll: benen äro korta; vingarna stora och trubbiga; stjärten lång och afrundad. Hit hör endast en art:

Bivråken (*Pernis apivorus*). Hannens hufvud är askgrått; hans kropp ofvan gråbrun, under hvitaktig med smala svartbruna streck och fläckar; honan är mörkare med hvitaktiga eller rostgrå fjäderkanter. Färgen är för öfrigt ganska varierande. Iris är gul. Längden uppgår till 55 à 62 cm. Bivråken häckar mer eller mindre allmänt öfver hela landet. Boet bygges

i träd; äggen, 2 à 3, äro till färgen gulhvita med stora, orediga brunaktiga fläckar.

Fig. 33. Hufvud af bivråk.

Fig. 34 Hufvud af glada.

7. Glador.

Gladorna skiljas lättast från andra roffåglar på den långa, djupt klufna stjärten. Endast följande art finnes hos oss:

Gladan (*Milvus regalis*). Färgen är ofvan mörkbrun med rostbruna eller hvitaktiga fjäderkanter; hufvud och hals äro hvitaktiga med mörka spolstreck. Längden uppgår till 64 à 66 cm. Gladan förekommer egentligen endast i södra Sverige, där hon häckar i träd; äggen, vanligen 3, äro grönaktigt smutshvita med glesa brunaktiga fläckar och streck.

8. Fiskgjusar (fig. 35 och 36).

Stjärten är kortare än de hoplagda vingarna. Fiskgjusar skiljas lättast från andra roffåglar därigenom, att klorna äfven på undersidan äro *runda* (ej plattade och kantiga såsom hos andra), hvarjämte trakten mellan ögonen och näbbroten är beväxt med några få borst eller borstformiga fjädrar. Äfven af fiskgjusarna finnes hos oss endast en art:

Fiskgjusen (*Pandion haliaëtus*). Färgen är ofvan brun; hjässan och nacken äro hvita med bruna fläckar; under är han hvit med stor brun fläck i midten af bröstet. Iris

är gul; vaxhud och fötter äro blågrå. Längden stiger till 55 à 69 cm. Fiskgjusarna bygga liksom hafsörnarna bon i toppen af träd; äggen, 2 à 4, äro gul- eller grönaktigt smutshvita med stora bruna fläckar.

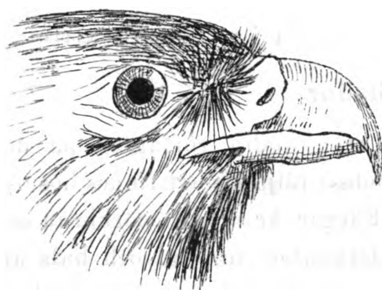

Fig. 35.

Fig. 36.

B. Nattroffåglar. — Ugglor.

Hufvudet är stort, ögonen stora, runda och framåtriktade samt omgifna af en befjädrad ring, s. k. ögonkrets. Tarser och oftast äfven tår äro fjäderklädda. Flykten är vanligen långsam och tyst. Alla ugglor äro mest i farten nattetid eller i skymningen, ehuru några, de s. k. dagugglorna, fördraga äfven dagsljuset.

Ugglorna kunna indelas uti följande tre grupper:

* **Stora ugglor:**

I. Pannan med långa fjädertofsar . . . . Bergufven.
II. » utan »
1) Färgen mer eller mindre hvit . . . . Fjällugglan.
2) » gråaktig med mörka fläckar.
a) Ögonkretsen strålformig, hufvud jämförelsevis litet . . . . Slagugglan.
b) Ögonkretsen med koncentriska ringar, hufvud stort . . . . Lappugglan.

** **Medelstora ugglor:**

I. Hufvud utan fjädertofsar:
1) Ögonkretsen nedåt tillspetsad . . . . Tornugglan.
2) » » rundad . . . . Kattugglan.
II. Hufvud med fjädertofsar:
1) tofsarna korta, föga synliga . . . . Jordugglan.
2) » långa . . . . Hornugglan.

*** **Små ugglor:**

I. Stjärten lång, vigglik, räcker långt utom vingarna . . . . Hökugglan.
II. Stjärten medelmåttig, afrundad:
1) Ögonkretsen hvitgrå med en svart fläck och en smal svart ring närmast ögat . Pärlugglan
2) Ögonkretsen hvit med svartaktiga tvärband; mycket liten uggla . . . . Sparfugglan.

Bergufven (*Strix bubo*). Färgen är spräcklig af svart, rostbrunt och gråhvitt; stjärten är föga längre än vingarna. Kroppslängden stiger till 64—73 cm. Bergufven häckar mer

Fig. 37. Fot af berguf.

eller mindre allmänt öfver hela landet. Boet lägges vanligen i branta berg; äggen, 3 à 4, äro hvita.

Fjällugglan (*Strix nyctea*). Färgen är hvit samt mer eller mindre mörkfläckig — de yngre äro mera, de äldre mindre fläckiga. Längden är 55—64 cm. Fjällugglan häckar endast i våra fjälltrakter. Boet lägges på marken; äggen, vanligen 6 (stundom dock flera), äro till färgen hvita.

Slagugglan (*Strix uralensis*). Till färgen är slagugglan ljusgrå med mörkbruna längdstreck; hon är 56 à 60 cm. lång. Tämligen allmänt häckar hon i våra nordligare lappmarker och kustsocknar; boet bygges i träd eller bergskrefvor; äggen, 2 à 4, äro hvita.

Lappugglan (*Strix lapponica*). Färgen är gråaktig med mörkbruna längdfläckar och tvärvågor, delvis äfven med rostgul anstrykning; längden uppgår till 61 à 69 cm. Lappugglan häckar tämligen allmänt i öfre Norrlands skogstrakter; boet påträffas i träd; äggen, vanligen 3 à 5, äro hvita.

Tornugglan (*Strix flammea*). Ofvan är hon askgrå med hvita och svarta fläckar, under rostgul med små mörka fläc-

kar; benen äro höga. Längden uppgår till 33 à 36 cm. Tornugglan förekommer hos oss endast i vissa delar af Skåne. Hon har sitt tillhåll i gamla torn och murar, där honan lägger vanligen 3 à 6 ägg utan att tillreda något egentligt bo.

Kattugglan (*Strix aluco*). Färgen är spräcklig af brunt, rostgult och gråhvitt; längden uppgår till 37 à 45 cm. Kattugglan är inom södra Sverige den allmännaste ugglan; hon förekommer ända upp mot Östersund men sällan nordligare. Hon häckar i träd och bergskrefvor; äggen, vanligen 3 à 4, äro hvita.

Jordugglan (*Strix brachyotus*). Färgen är rostgul och hvitaktig med mörkbruna fläckar. Ögonen äro infattade i svart. Längden uppgår till 36 à 40 cm. Jordugglan häckar nästan uteslutande inom Öfre Norrlands myr- och fjälltrakter samt är där ganska vanlig. Äggen, vanligen 3 à 6, äro hvita; de läggas på marken.

Hornugglan (*Strix otus*). Färgen är spräcklig af svart, brunt, rostgult och grått. Längden stiger till 35 à 36 cm. Hornugglan häckar tämligen allmänt i södra och mellersta Sverige. Äggen, till antalet vanligen 3 à 5, läggas i något gammalt kråkbo eller dylikt och äro till färgen hvita.

Hökugglan (*Strix nisoria*). Hon är ofvan gråbrun med hvita fläckar, under hvit med smala mörka tvärstreck; med den långa stjärten är hon 38 à 41 cm. lång. Hökugglan häckar allmänt inom Norrland och torde särskildt inom dess öfre del vara den måhända vanligast förekommande ugglan. Boet redes i ihåliga träd eller i gamla roffågelbon; äggen, till antalet 3 à 6, äro hvita.

Pärlugglan (*Strix tengmalmi*) kännetecknas däraf, att hon ofvan är brunaktig med hvita runda fläckar, under fläckig af brunt och hvitt samt har en längd af 23 à 28 cm. Hon häckar öfver hela landet, ehuru allmännast i Norrland, där

hon i vissa trakter är ganska vanlig. Boet redes i ihåliga träd, där de hvita, vanligen 3 à 6 äggen, läggas.

Sparfugglan (*Strix passerina*). Hon är ofvan gråaktigt rödbrun samt beströdd med små hvita och rostgula fläckar; under hvitaktig med bruna längdfläckar. Denna, den minsta af våra ugglor, mäter i längd endast 15 à 19 cm. Sparfugglan häckar, ehuru mera sparsamt, öfver hela landet ända upp mot våra nordligaste fjälltrakter. Äggen, vanligen 3 à 6, läggas i ihåliga träd. Äfven dessa ägg äro hvita.

Fig. 38. Hufvud af sparfuggla.

Af förestående ugglearter äro: Pärl-, Katt-, Slag-, Lapp-, Horn- och Jordugglorna att hänföra till nattugglor; de öfriga äro dagugglor. De flesta ugglorna äro ostridigt till långt större skada för det mindre villebrådet, än man i allmänhet tror. För hvarje jägare och jaktvårdare måste därföre den nyblifna fridlysningstiden för ugglor anses vara till största skada från jaktvårdssynpunkt. Som fullkomligt meningslöst torde väl kunna anses att åtminstone för öfre Norrland fridlysa vissa ugglor, hvilka för jordbruket äro af ingen betydelse, men som däremot såsom skadedjur för vårt mindre villebråd kunna fullt jämföras med hök och räf m. fl.

II. Hönsfåglar.

Öfversikt.

A. Tarserna till största delen fjäderklädda.
   1) Tårna utan fjädrar.
      a) Tarsens fjäderbetäckning når ända till tårna.
         *) Stjärten rundad . . . Tjädern.
         **) » klufven . . Orren.
      b) Tarsens fjäderbetäckning når ej till tårna. . . . . Hjärpen.
   2) Tårna fjäderklädda . . . . Ripan.

B. Tarserna nakna.
   1) Stjärten med 16—18 pennor . . . Rapphönan.
   2) » » 10—12 » . . . Vakteln.

Tjädern (*Tetrao urogallus*). Grundfärgen är hos tuppen brun med blåsvart eller grönaktigt metallglänsande färg på hufvud och hals m. m. Hönan är spräcklig af rostgult, svart, brunt och hvitt; strupen och bröstet äro rostgula. Tuppens kroppslängd stiger till 85 à 98 cm., hönans till 60 à 66 cm.

Tjädern, den största af våra hönsfåglar, finnes mer eller mindre allmänt öfver hela landet ända upp från fjällgränsen ned till Skåne. Han har sitt egentliga tillhåll i gamla bergiga barrskogar, synnerligast i närheten af kärr och myrar. Om sommaren vistas tjädern hufvudsakligast på marken och anträffas oftast i oländig trakt, där t. ex. sälg och vide eller al- och björkskog m. m. frodas på kärrartad mark, utmed bäckar, i myrkanter o. s. v. En del af dagen tillbringas äfven uppe på torra platser, där utmed någon stubbe, rot eller myrstack e. d. tillfälle erbjudes att taga ett »sol-

bad». Dylika s. k. »balplatser» eller »balar» påträffas ofta på trakter, där fågel finnes, och kan jägaren af i desamma kvarlämnade fjädrar m. m. sluta sig till hvad slags fågel finnes i den nejden. Om våren, då »björklöfvet är stort som ett råttöra»* börjar tuppen spela. Hönor och tuppar samlas då på den s. k. lekplatsen, där parningen försiggår, hvarefter hönorna på marken — vanligen under någon buske, låga e. d. — lägga sina merendels 7 à 9 ägg, till färgen gulaktiga med små bruna fläckar. När »rönnlöfvet är stort som tjäderns fot»* slutar vanligen spelet.** I likhet med andra närsläktade skogsfåglar företaga tjädrarna ofta utvandringar från en trakt till en annan, och är detta särskildt förhållandet inom nordliga delarna af vårt land. Som orsaker härtill torde kunna angifvas: brist på föda och vatten, rofdjurens för stora tillväxt, »öfverbefolkning» bland fåglarna själfva o. s. v.*** Tjäderns vanligaste föda utgöres af späda växter, bär, trädknoppar och frön samt tallbarr m. m.

Jakt och fångstsätt. Tjädern jagas under början af jakttiden med godt resultat medelst stående hönshund eller med skällande hund. Under löffallet om hösten äro alla skogsfåglar skygga, men efter detsamma och under vintern kan jakt med skällande hund åter med framgång bedrifvas. Detta jaktsätt torde också vara det i vårt land vanligaste — synnerligast inom Norrland. Tjädern kan äfven skjutas »på topp» under vintern, därvid dock kulgevär bör användas. Vid djup snö eller stark rimfrost o. s. v. bruka nämligen fåglarna uppe-

* *Gamla* jägaremärken!

** Äfven om hösten spela tupparna ganska allmänt, ehuru då inga hönor torde infinna sig vid spelet. Den bland allmänheten ej ovanliga uppfattningen, att parning äfven då sker, är naturligtvis alldeles oriktig.

*** De i nordliga delarna af vårt land stundom inträffande utvandringarna af fjällämlar föranleda i regel utvandring äfven bland skogsfågeln, som tydligen icke kan trifvas på trakter, som öfversvämmats af lämlarna. Författaren har sett tydliga ex. härpå under åren 1903—06 inom Norrbotten.

hålla sig i topparna af tallar, hvars barr de förtära, och kan jägaren då lätt smyga sig fram inom kulhåll. De numera, dess bättre, föråldrade jaktsätten att medelst lock eller vid bloss skjuta tjäder äro icke allenast utödande utan äfven ovärdiga hvarje human jägare, och borde jaktsätten i fråga i lag förbjudas. — Tjädern fångas särskildt i öfre Norrland i stor myckenhet medelst snaror samt s. k. flakar och stockar m. m., men dessa fångstmetoder äro numera förbjudna nedom Lappmarksgränsen. Som emellertid desamma ofta äro förenade med ett grymt djurplågeri, i det fåglarna ofta endast skadas och sedan mer eller mindre lemlästade få plågas måhända hela lifvet, är att hoppas, det förbudet mot desammas användande måtte snarast utsträckas äfven till Lappmarkerna.

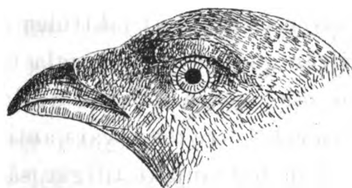

Fig. 39. Hufvud af orre.

Orren (*Tetrao tetrix*). Tuppen är svartaktig med stark blå metallglans på hals, bröst och bakre delen af ryggen; stjärten är starkt klufven, lyrformad; hönan är spräcklig af rostgult, svart, brunt och grått. Båda könen hafva vingarna brungrå med ett hvitt band ungefär midt öfver vingen. Kroppslängden hos tuppen uppgår till 48 à 60 cm., hos hönan till 41 à 48 cm.

Orren finnes öfver hela landet; den trifves bäst i unga, blandade skogsbestånd, å svedjeland, mossar o. d. äfvensom i buskbeväxta backar intill odlade fält. Hans föda utgöres,

förutom af björkknopp och späda blad, af olika slags bär och frön samt af säd m. m. I likhet med tjädern flyttar orren understundom till främmande trakter, sannolikt af samma orsaker som denne och sålunda ofta ungefär samtidigt. Under snörika vintrar samla sig orrarna flockvis i björkarna, hvilkas knoppar och skott de förtära, men för öfrigt tillbringa de i allmänhet dagen på marken. Liksom tjädern samla sig orrarna om våren till spel och parning; lekplatsen förlägges därvid vanligen till någon myr eller isbelagd tjärn o. s. v.* Hönan lägger efter parningen i en obetydlig fördjupning å marken sina ägg, vanligen 7 à 9; de äro till färgen blekgula med brunaktiga punkter och fläckar.

Jakt och fångstsätt. Orren jagas på samma sätt som tjädern, men är mera skyggg för skällande hund än denne; däremot är orren i början af jakttiden mycket trygg för stående hund; därifrån göra dock de gamla tupparna stundom undantag. Den hos oss i södra delarna af landet allmännast förekommande jakten efter orre torde vara antingen medelst bulvan eller för lock. Vid bulvanjakt tillgår så, att en uppstoppad eller konstgjord orre vid djup snö eller stark rimfrost uppsättes i helst en björk, i hvars närhet skytten på lämpligt sätt dolt sig. Af en annan person uppskrämmas nu orrarna i trakten — de synas vanligen i björktopparna — och motas till bulvanen, i hvars närhet de tro sig trygga och därför gärna sätta sig; då kunna de lätt skjutas af den utposterade skytten. Stort tålamod erfordras dock oftast vid denna sorts jakt, ty länge kan man få vänta på fåglarnas ankomst. Den i Norrland vanligaste — ehuru ofta mindre gifvande — jakten å orre är för skällande hund. Orren fångar man på samma sätt, som man fångar tjädern.

* Äfven höstetid spelar orrtuppen allmänt, synnerligast om morgnarne.

Rackelhanen. Genom orrtupps parning med tjäderhöna uppkommer en bastard, som fått namnet rackelhane. Tuppen liknar tjädertuppen men har klufven stjärt; hönan liknar orrhönan men har tjäderhönans rostgula färg på hals och bröst.

Järpen (*Tetrao bonasia*). Färgen är spräcklig af gulbrunt, grått, svart och hvitt. Fjädrarna på hufvudet bilda en kort tofs. Hannen skiljes från honan genom sin svarta strupe, som omgifves af ett från näbbroten utgående hvitt band; könen äro för öfrigt hvarandra i hufvudsak lika. Kroppens längd utgör 37 à 41 cm. Honan är i regel något mindre än hannen.

Järpens egentliga hemland är Norrland, men han finnes äfven, ehuru mera sällsynt, i sydligare landsdelar, ja, ända ned i Småland. Han trifves bäst i täta ungskogssnår, helst af blandad löf- och barrskog, men äfven i enbart löf- eller granskogar, helst utmed bäckar o. d., finner han sig godt. Järpen öfvergifver ej gärna sin en gång valda vistelseort; han lefver i engifte; vid parningen samlas ej hjärpar till spel och lek. Järpen vistas mest på marken, men tager genast sin tillflykt till träden, då han skrämmes upp. I dessa sätter han sig då ofta bakom stammen (i förhållande till jägaren) och är dels därigenom och dels genom att sitta orubbligt stilla svår att upptäcka, fastän han stundom kan sitta mycket nära. Han flyger snabbt men sällan mer än ett eller ett par bösshåll, innan han åter sätter sig. Hans läte utgöres af en fin, drillande hvissling. Järpens föda består af frön, knoppar samt skott, bär, blad och insekter. Honan lägger i en fördjupning å marken 9 à 12 ägg, till färgen ljust brungula med bruna prickar och fläckar.

J a k t- o c h f å n g s t s ä t t. Järpen jagas endast genom s. k. smygjakt eller för lock. Vid smygjakten tillgår så, att, sedan fåglarna skrämts upp, jägaren iakttager, hvart de flyga

och, om möjligt, hvar de sätta sig; därefter återstår endast att utan nämnvärd försiktighet smyga sig i håll och skjuta ned de föga skygga fåglarna. Vid skytte för lock användes helst en lockpipa — enklast gjord af stjärtpennan från en orre eller tjäder eller dylikt. Järparna svara vanligen gärna på lock och kunna sedan lätt upptäckas och skjutas. Samma fångstapparater, som begagnas för att fånga tjäder och orre, användas, äfven när man vill fånga järpar, vanligen med dåligt resultat. För stående eller skällande hund »bidar» järpen vanligen ej.

Dalripan eller **skogsripan** (*Lagopus subalpinus*). Sommardräkten är spräcklig af rostgult, rödbrunt, hvitt och svart med vingarna till större delen hvita; vinterdräkten är hvit; stjärtpennorna äro svarta med hvit spets. Könen äro i hufvudsak lika. Kroppslängden uppgår till 38 à 45 cm.

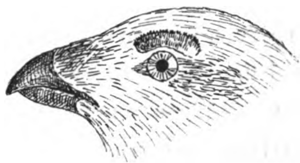

Fig. 40. Hufvud af dalripa.

Dalripan finnes hos oss i hela Norrland samt delvis i Dalarna och norra Värmland. Hon trifves, förutom inom björkregionen å fjällsluttningarna, bäst å mera fuktiga ställen bland vide-, sälg- och björkskog, i myrkanter o. s. v. Hennes föda utgöres sommartiden af frön, växter samt af blad och späda knoppar m. m.; vintertiden förtär hon hufvudsakligast knoppar och späda skott af björkar o. d.

Af naturen är dalripan ganska trygg och flyger merendels ej långt, sedan hon blifvit uppskrämd. Tuppen låter vid uppflygandet höra ett egendomligt »skrattande» läte. Dal-

riporna vistas uteslutande å marken. De lefva sommartiden familjevis, därvid dock tuppen oftast håller sig ett stycke från hönan och ungarna. Vid tiden för löffallet slå sig flera kullar tillsammans i större eller mindre flockar, och träffas de då ofta å torra björkbackar samt bruka för öfrigt vid denna årstid flytta ganska vida omkring. De äro då äfven mera skygga. Efter första snöfallet samt vid tung och disig luft bruka riporna vara mycket trygga och springa ofta endast några famnar framför jägaren utan att flyga upp. — I en fördjupning på marken lägger honan sina ägg, vanligen 10 à 12, till färgen ljust rostgula med stora mörkbruna fläckar.

Jakt- och fångstsätt. Dalripan jagas bäst medelst stående hönshund, för hvilken hon »trycker» mycket hårdt, hvarföre jägaren i regel kommer inom godt skotthåll för den uppflygande fågeln. Det bland allmogen vanligaste och nästan enda jaktsättet är att på snön följa ripans spår, till dess hon blir synlig och då lätt skjutes på marken. Äfven för lock kunna riporna stundom skjutas. Med snaror fångas vintertiden mycket ripor, särskildt inom fjälltrakterna.

Fjällripan (*Lagopus alpinus*). Denna skiljes från dalripan, som den eljest mycket liknar, dels därpå att den i regel är mindre, och dels därigenom att näbbet vid basen är mycket svagare — endast 8 à 9 mm. högt, då däremot dalripans är 12 à 14 mm. Vidare har hannen *alltid* ett svart band från näbbroten till ögat, hvilket band dock någon gång, ehuru mera svagt, förekommer äfven hos dalripan (hannen).

Fjällripan finnes hos oss endast på högfjällen, där hon bäst trifves uppe ofvan trädgränsen å de med lafarter och kråkris m. m. beväxta steniga markerna. Hennes föda utgöres sommartid af insekter och larver, blad, knoppar och bär m. m., samt vintertiden af knoppar och skott af björk och vide m. m. Under vintern förflytta sig fjällriporna vanligen

nedåt björkregionen och stundom till och med långt ner åt kustlandet, där man under särskildt snörika vintrar ej sällan får se dem sittande uppe i träden (björkarna). Honan lägger å marken vanligen 8 à 12 ägg, till utseendet lika dalripans, ehuru möjligen något mindre.

Jakt- och fångstsätt. Fjällripan jagas på samma sätt som dalripan, ehuru jakten med stående hund mycket försvåras däraf, att fjällriporna sällan »trycka» för hunden utan i regeln endast löpa så hastigt undan, att jägaren och hunden hafva svårt att följa dem. Vintertiden snaras och skjutas — utan hund — i fjälltrakterna ofta stora massor, och utgöra de en ganska god binäring för därvarande befolkning.

Bastarder. Förutom den redan nämnda »rackelhanen» hafva enstaka gånger inom landet skjutits hybrider mellan orre och ripa, den s. k. *riporren*, till utseendet mera liknande ripan, men större samt med starkt klufven stjärt, samt mellan ripa och tjäder, den s. k. *riptjädern*; mellan ripa och järpe, den s. k. *ripjärpen*, lik ripan, men med järpens nacktofs; mellan järpe och orre, den s. k. *järporren*. Alla dessa äro emellertid, som sagdt, ytterst sällsynta, hvarföre hvarje jägare, då han lyckas påträffa någon liknande bastard, genast bör sända fågeln i fråga till sakkunnig person, enär det ju är af största intresse, att dylika fåglar blifva kända och helst hamna på något zoologiskt museum.*

Rapphönan (*Perdix cinerea*). Färgen är ofvan fint vattrad af grått och brunt med gulröda tvärstreck; bröstet och halsen äro grå- och mörkvattrade, buken gråhvit med en stor häskoformig, mörkbrun fläck hos hannen, hvilken fläck hos honan saknas. Kroppslängden uppgår till 32 à 34 cm.

Denna, den enda af fälthönsen allmännare förekommande

* Sänd dylika fåglar till Riksmuseum, *Stockholm*, där de i regel torde väl betalas!

arten i vårt land, finnes i hela södra Sverige ända upp mot Västernorrland, hvarjämte den äfven inom öfre Norrland på flera ställen under sista åren utplanterats.* De stora åkerfälten i landets södra slättbygder äro rapphönsens egentliga hemland, och trifvas de där bäst å ställen, där hafre- och ärtåkrar samt potatis- och rofland m. m. omväxla med buskbeväxta marker och skogsbackar. Rapphönsen lida mycket af djup snö, som för dem försvårar åtkommandet af födan, hvilken understundom hufvudsakligast utgöres af grönråg. Födan består sommartiden af frön, i synnerhet sädeskorn, samt af insekter, maskar, knoppar och blad m. m. Till rapphönsens hjälp och trefnad bör man under snörika vintrar å grönrågen här och där undanskotta snön samt utlägga säd o. d. Ersättning härför får man förvisso instundande jaktperiod!

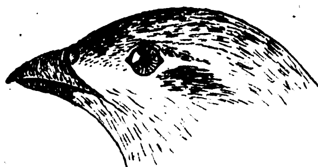

Fig. 41. Hufvud af rapphöna.

Tidigt om morgonen och sent på kvällen höras rapphönsens för jägarörat välljudande locktoner, hvilka vanligen utgöra signal till samling eller uppbrott. Då kullen samlats, flyger den till sin för dagen eller natten utsedda betes- eller hviloplats; nattkvarteren tagas vanligen i någon buskbacke eller dylikt. Då rapphönsen hotas af någon fara, trycka de sig mot marken för att undgå upptäckt och förblifva i regel orörliga, till dess faran anses öfverstånden. Stundom föredraga de att

* Så t. ex. vid Boden och Luleå m. fl. ställen. T. o. m. uppe vid Pajala lär den vara anträffad.

löpa undan för att som sista utväg rädda sig genom hastig och snabb flykt från platsen. Honan lägger på marken ibland säd, klöfver, högt gräs, eller under någon buske o. d. sina ägg, hvilkas antal växlar från 6 ända upp till 22 och t. o. m. däröfver — vanligen dock 12 à 18 — till färgen grågula, ofläckade.

Jakt- och fångstsätt. Rapphönsen jagas endast med tillhjälp af stående hund, och kan denna jakt vanligen ej med fördel företagas, förrän särskildt hafre- och hveteåkrarna afmejats, enär hönsen i regel uppehålla sig i dessa, eller åtminstone gärna dit taga sin tillflykt. Då de skrämmas upp, flyga de i början af jakttiden ej långt, förrän de åter slå ned, hvarföre de då vanligen lätt återfinnas af jägaren. Rapphönsjakten är en af våra mest omtyckta och äfven måhända mest gifvande jakter, hvad beträffar antalet af det villebråd, som fälles. Jakt å rapphöns och ripor tillgår på ungefär enahanda sätt, dock med den skillnad, att riporna vanligen hafva sitt tillhåll i buskbeväxt mark, hvarigenom de blifva svårare att skjuta.

Vakteln (*Perdix coturnix*). Ofvan är han rostbrun med svarta fläckar och gråhvita spolstreck; bröstet och strupen äro rostbruna; under gulgrå. Honan är något mörkare samt har bröstet tecknadt med täta, mörkbruna fläckar. Kroppslängden är 17 à 18 ½ cm.

Vakteln, som är betydligt mindre än rapphönan, hvilken han eljest ganska mycket liknar, finnes hos oss endast i de sydligaste landskapen och äfven där mindre allmänt. Han är den enda af hönsfåglarna, som är flyttfågel, d. v. s. tillbringar vintern i sydligare länder. Han uppehåller sig mestadels å kala ängar och sädesfält, där han lefver af insekter, maskar, späda skott och blad samt frön m. m. Honan lägger på marken bland högt gräs och dylikt vanligen 8 à 12 ägg, till färgen gröngula med mörka fläckar.

J a k t s ä t t. Vakteln skjutes hos oss egentligen endast tillfälligtvis under rapphönsjakter; i likhet med rapphönsen »trycker» han hårdt för hönshund, och, när han flyger upp, är han jämförelsevis lätt att skjuta.

Fasanen (*Phasianus colchicus*). Hos hannen är färgen skiftande af brunrödt, svart och grått, å flera ställen med stark metallglans samt olikfärgade teckningar och fläckar; bröstet är gulbrunt med glänsande kopparröd skiftning. Honan är ofvan spräcklig af svart, ljust brungult och brunt; de undre kroppsdelarna äro brungula, på bröst och sidor svart- och brunfläckiga. Kroppslängden hos hannen är c:a 95 och hos honan c:a 62 cm.

Fasanen, som hos oss finnes endast i tamt eller möjligen någon gång förvildadt tillstånd inom sydligaste landskapen, jagas hufvudsakligast vid s. k. klappjakter. På Visingsö fanns för några år sedan ett stort fasaneri; där utkläcktes årligen ett stort antal fasaner, hvilka sedermera utsläpptes i skogarna på ön, där jakt på dem under hösten anställdes; de öfverlefvande infångades vid vinterns inbrott för att nästkommande sommar å nyo utsläppas.

III. Duffåglar.

Ehuru dufvorna mera sällan blifva föremål för någon egentlig jakt, anses de dock här böra i korthet omnämnas. De hos oss vanligaste äro:

Skogsdufvan (*Columba oënas*). Färgen är blågrå, på halsen delvis grönglänsande; bröstet har rödaktig skiftning; vingarna äro försedda med svarta fläckar men utan hvitt; fötterna äro ljust blåröda. Kroppens längd uppgår till 31 à 33 cm.

Skogsdufvan förekommer allmänt i södra och mellersta Sverige, där hon bäst trifves å trakter, där skogsdungar omväxla med sädesfält. Hon häckar mestadels i ihåliga träd — synnerligast gamla ekar m. m. —, och lägger honan där sina tvenne hvita ägg.

Ringdufvan (*Columba palumbus*). Hon är ofvan blågrå med delvis metallglänsande hals, som dessutom har en stor hvit fläck på hvardera sidan; vingen är framtill hvitkantad; buksidan gråaktig; bröstet grågredelint, delvis metallglänsande; fötterna äro ljusröda. Kroppens längd mäter 42 à 44 cm.

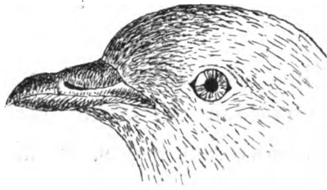

Fig. 42. Hufvud af ringdufva.

Ringdufvan har ungefär samma utbredning som föregående men har sitt egentliga tillhåll i barrskogen, där hon på en gren af något träd reder sitt bo. Äggen, vanligen 2, äro till färgen hvita.

Dufvorna lägga ägg tvenne gånger årligen. Deras förträffliga kött gör, att de i köken äro välkomna, ehuru de dock på grund af sin skygghet äro — som hvarje ung jägare torde hafva erfarit — ganska svåråtkomliga. Lättast skjutas dufvorna, om man ute i ärtåkrarna håller sig dold å något lämpligt gömställe, helst täckt af ärthalm eller dylikt. På vissa tämligen bestämda tider, som lätt kunna på förhand utrönas, infinna sig dufvorna här för att söka sin föda. Äfven i närbelägna skogsdungar kan skytten dölja sig för att invänta dufvorna, som där bruka sätta sig, om de skrämmas upp från åkrarna.

IV. Vadare.

Vadarna kännetecknas bäst af sina långa ben, af den från sidorna hoptryckta kroppen samt af det ofta långa och smala näbbet. Dessutom är att märka, att hos vadarna med undantag af morkullan nedre delen af underbenet är naken. — Af den i vårt land artrika ordningen vadare kunna endast de här nedan upptagna anses vara föremål för någon egentlig jakt.

Beckasinfåglar.

Näbbet är längre än tarsen; ögonen äro stora och sitta långt tillbaka. Alla hithörande arter äro flyttfåglar.

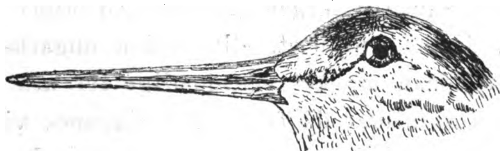

Fig. 43. Hufvud af morkulla.

Morkullan (*Scolopax rusticola*). Öfre kroppsdelarna äro spräckliga af rödbrunt, svart och grått; de undre hafva bruna tvärstreck. Hela underbenet är fjäderklädt. Kroppslängden uppgår till 35 à 39 cm.

Morkullan finnes hos oss allmännast i mellersta och södra Sverige; norr om Jämtland blifver hon alltmera sällsynt, och inom öfre Norrland påträffas hon endast undantagsvis. Hon synes bäst trifvas, där blandad barr- och löfskog omväxlar med kärr- och sumpmarker. Här vistas hon nästan uteslutande på marken i täta snår o. d., där hon söker sin föda af insekter, larver och maskar m. m. Morkullorna anlända till vårt land i mars eller början af april, och kort därefter börjar deras parningstid. Fåglarna sträcka därvid i skym-

ningen och dagningen — morgonsträcket är dock merendels af kort varaktighet — en mer eller mindre regelbunden stråkväg utmed skogs- och kärrkanter o. d.; därunder låter hannen höra sitt välkända »orrt, orrt, pisp». Egendomligt nog är ännu omtvistadt, huruvida honan deltager i sträcket. Enligt vår fulla öfvertygelse sträcka under första tiden *både* hanne och hona, ehuru det äfven och måhända lika ofta är vanligt, att honan under hannens sträck vistas på marken och dit lockar ned hannen, då han flyger nära förbi.* Huru som helst är dock sannolikt, att senare på våren, sedan honan börjat värpa, äfvensom under sommaren endast hannen fortfarande sträcker — hvarmed han stundom fortfar ända till slutet af juli och måhända längre. — Honan lägger på marken i någon fördjupning sina 4 ägg, till färgen grågula med bruna och mörkgråa fläckar. Oroad vid boet, eller sedan ungarna kläckts, beter sig ofta honan mycket egendomligt för att lura bort fridstöraren. Hon brukar då flyga med släpande vingar, liksom om hon vore skadad, samt gång efter annan kasta sig på marken, där hon stundom lägger sig på rygg under ifrigt flaxande med vingarna — allt för att tilldraga sig uppmärksamheten. Så fortsätter hon, till dess hon narrat förföljaren långt bort, då hon med snabbhet flyger utom synhåll och direkt återvänder till boet eller ungarna. De flesta fåglar bruka visserligen på liknande sätt freda sina ungar, men torde ingen så väl spela sin roll som just morkullan.

Jaktsätt. Morkullan jagas vanligast under sträcket om våren; skytten ställer sig strax före skymningen på någon lämplig plats, öfver hvilken de sträckande fåglarna bruka flyga, och inväntar dem där. En lockpipa är därvid mycket

* Författaren har varit i tillfälle att dels skjuta *sträckande* hona och dels höra och se, huru hannen lockats ner på marken, hvarjämte med lockpipa sträckande hanne vid ett par tillfällen nedlockats på marken, där han genast börjat springa åt det håll, hvarifrån ljudet kommit.

användbar. Jakten i fråga under härliga vårkvällar är synnerligen tilltalande, äfven om bytet ej blir så stort. Vid disig luft och fint duggregn flyga »kullorna» lägre, hvadan jakten då — genom kortare skotthåll — brukar gifva bättre resultat. Flykten blir då också mera långsam än vid klart eller blåsigt väder. — Äfven för stående hund skjutas — särskildt under höstflyttningen — stundom ganska många morkullor i sydliga delarna af landet. Morkullan anses som läckerhet och betalas ganska högt.

Dubbelbeckasinen (*Scolopax major*). Färgen är å öfre kroppsdelarna brun- och svartspräcklig med längsgående ljust brungula band; halsen och bröstet äro ljust brungula med mörkbruna fläckar; buksidan är gråhvit med mörka tvärband. Stjärten har 16 pennor; underbenet är i spetsen naket. Längden uppgår till omkring 29 cm.

Denna art förekommer hos oss på lämplig terräng öfver hela landet, ehuru mera sällsynt i nordligare delen däraf — åtminstone i längre från kusten belägna trakter. Bäst trifves han å sidlända ängar och marker, där han med sitt långa näbb (59 à 67 mm.) i lös och dyig jord uppsöker insekter, larver och sniglar m. m., som utgöra hans egentliga föda. Under våren samlas beckasinerna i skymningen till lek och parning på någon lämplig plats — en sumpig äng eller mosse —; mellan hannarna utkämpas då blodiga strider. Honan lägger sedan på marken i någon tufva eller dylikt sina 4 ägg, till färgen brunaktiga med grå och mörkbruna fläckar.

Jaktsätt. Dubbelbeckasinerna jagas medelst stående hund; de »trycka» därvid ganska hårdt. De hafva en mera långsamt jämn flykt samt förhålla sig i regel tysta, när de flyga upp — genom allt detta skiljas de lätt från enkelbeckasinen äfven på längre afstånd.

Enkelbeckasinen (*Scolopax gallinago*). Färgen är ofvan

spräcklig af rödbrunt och svart med längsgående ljust brungula band; buksidan är hvitaktig, *ofläckad.* Stjärten har 14 pennor; underbenet är i spetsen naket. Kroppslängden utgör 26 à 29 cm.

Enkelbeckasinen finnes i hela landet, ehuru sällan mera allmänt med undantag under flyttningarna, då man stundom kan träffa på ett ganska stort antal. Han synes bäst trifvas å sanka ställen och gungflyn i myrar och ängar samt på sanka sjöstränder m. m. Födan utgöres af insekter, larver, sniglar o. d. Under parningstiden på våren bruka hannarna i skymningen flyga högt upp i luften och åstadkomma därvid med de yttersta stjärtpennorna ett egendomligt gnäggande läte — ganska mycket påminnande om en gets bräkande. Honan lägger å en tufva eller dylikt sina 4 ägg, till färgen ljust eller mörkt gråbruna med brunaktiga fläckar.

Jaktsätt. Enkelbeckasinerna jagas medelst stående hönshund. Då de stötas upp, kasta de sig i början med stor snabbhet i sick-sack åt sidorna, hvarigenom de blifva svåra att träffa, helst som de äro små. Till skillnad från dubbelbeckasinerna låta de, när de flyga upp, nästan alltid höra ett »klätschande» läte. De flyga vanligen ej långt, förrän de åter slå ned och kunna därför ganska lätt å nyo uppsökas med hundens tillhjälp.

Halfenkla beckasinen (*Scolopax gallinula*). Denna art, som är betydligt mindre än föregående, är äfven brun- och svartfläckig med rostgula, längsgående band samt med grönaktig metallglans på rygg och skuldror; buksidan är hvitaktig. Underbenet är i spetsen naket; stjärten har endast 12 pennor. Kroppslängden mäter 21 à 22 cm.

Denna art torde hos oss häcka blott i fjälltrakterna samt påträffas inom öfriga delar af landet endast under flyttningarna höst och vår. Han är för öfrigt ganska sällsynt och

skjutes endast mera tillfälligtvis under höstjakterna för stående hund. Han har en långsam och jämn flykt. Äggen likna enkelbeckasinens och äro blott obetydligt mindre.

Brockfåglar.

Hithörande många arter, som af allmänheten ofta förväxlas med beckasinerna, skiljas dock lätt från dessa genom det vanligen korta näbbet, som sällan är längre än hufvudet. Vingarna äro i allmänhet långa och spetsiga; ögonen jämförelsevis stora, men de sitta ej långt tillbaka som hos beckasinerna. Den enda af hithörande arter, som någon gång kan blifva föremål för jakt, är

Ljungpiparen (*Charadrius apricarius*), som är till färgen ofvan svart med gröngula och hvita fläckar; ett hvitt band sträcker sig från pannan genom ögonen; buksidan är rent svart — hos honan dock med hvit och gul inblandning. Baktå saknas. Kroppslängden utgör 27 à 29 cm.

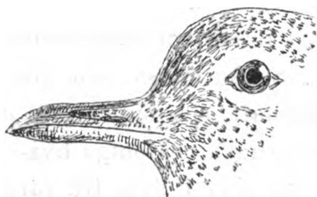

Fig. 44. Hufvud af ljungpipare.

Denna fågel, som äfven benämnes ljungspole, åkertupp, åkerhöna och alvargrim (Öland) m. m., synes ofta under höst och vår i större eller mindre flockar på odlade fält, ej sällan alldeles invid boningshusen; han är i allmänhet föga skygg och kan därför lätt skjutas. Köttet är välsmakande och serveras ofta under namn af morkulla. Sommartiden vistas han i stora mossar o. d., där hans entoniga klagande lockton — en svag hvissling — ofta höres. Han finnes öfver

hela landet och jagas endast medelst s. k. smygjakt. För hund »trycker» han vanligen ej.

Spofvar.

Enär de äro matnyttiga, om ock ej i vanlig mening jaktbara, förtjäna äfven spofvarna att i detta sammanhang omnämnas på grund af dels deras allmänna förekomst och dels det förhållandet, att de ofta förväxlas med andra arter. De igenkännas lätt på det långa, nedåt bågböjda näbbet, de långa till högt öfver hälleden nakna benen med sin lilla högt sittande baktå samt för öfrigt på sin välformade, eleganta kroppsform.

Storspofven (*Numenius arquatus*). Han är ofvan mörkbrun med breda gulgrå fjäderkanter samt hvitaktig bakrygg. Undersidan är grå- eller hvitaktig med rostfärgad anstrykning delvis med längsgående fläckar. Hjässan saknar längsgående ljust band. Hannens kroppslängd är 55 à 57 cm., honans 63 à 64.

Storspofven häckar från sydligaste delarna af vårt land ända upp i öfre Norrbotten. Inom öfre Norrland synes han dock hufvudsakligast föredraga kusttrakterna — särskilt hafsfjärdarnas stränder. Sanka mossar och sjöstränder utgöra storspofvens käraste tillhåll, och synes han där ofta flyga omkring under gälla, vanligen tvåtoniga hvisslande läten. Honan lägger på någon tufva sina 4 ägg, till färgen grönaktiga med bruna fläckar.

Storspofven är ganska skygg och skjutes endast tillfälligtvis eller genom »smygjakt».

Småspofven (*Numenius phacopus*). Till färgen är han i hufvudsak lik föregående art, från hvilken han dock skiljes på dels det längs midten af hufvudet gående, blekt grågula bandet och dels den mindre storleken. Hannens kroppslängd uppgår till 42 à 45 cm., honans till 46 à 50 cm. Den rostgula bottenfärgen är mindre framträdande än hos storspofven.

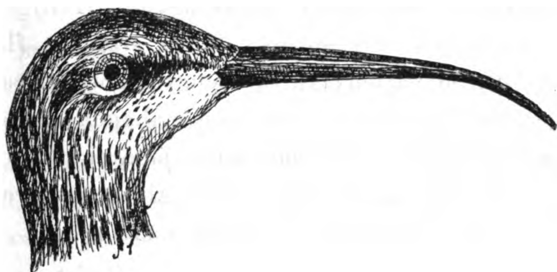

Fig. 45. Hufvud af småspof.

Småspofven häckar endast inom lappmarkerna samt uppträder ofta vår och höst samtidigt med ljungpiparen flockvis å fälten. Eljest har han sitt stamhåll å skogsmyrar och vid sjöstränder. De 4 äggen likna storspofvens, men äro mindre samt läggas på marken.

Småspofven skjutes endast tillfälligtvis; han är föga skygg; där han ej jagats.

Sothöns.

Det tjocka, raka näbbet är kortare än hufvudet; pannan har en hvit plåt; benen sitta långt tillbaka; tårna äro kantade med en bred flikig hud. Sothönsen simma och dyka med stor färdighet.

Sothönan (*Fulica atra*). Till färgen är han svartgrå med vingen i yttersta kanten hvit. Iris är röd, näbbet blåhvitt; fötterna äro blågrå. Kroppslängden uppgår till 36 à 45 cm.

Sothönan förekommer i sjöar — synnerligast grundare sådana, — inom södra och mellersta Sverige. Boet bygges vanligen flytande på vattnet; äggen, 7 à 14, äro till färgen grågula med små svarta punkter och fläckar, hvarigenom de mycket likna vassen, sedan denna torkat.

Sothönsen, som kunna betraktas som en öfvergångsform

från vadare till simfåglar, jagas mera tillfälligt under andjakter; de bruka ofta springa långa sträckor flaxande med vingarna utmed vattenytan. De yngres kött är ganska ätbart men är till färgen mera mörkt och måhända därför af mindre aptitligt utseende.* För den unge jägaren är sothönsjakten ett nöje, då densamma oftast torde gifva godt resultat, enär sothönsen ofta förekomma i stora massor.

V. Simfåglar.

Hithörande fåglar kännetecknas af sina för vistelse i vatten lämpade ben och fötter, som ej passa för rörelse på land, hvarför simfåglarna där i regel röra sig mera otympligt; kroppen är vanligen hoptryckt och bred och fjäderklädnaden tät och fast. Endast följande släkten och arter torde kunna anses som föremål för någon egentlig jakt.

Svanar.

Svanarna skiljas genom sin storlek och färg, sin långa hals och sina svarta fötter äfvensom genom sitt trumpetande läte med lätthet från andra simfåglar. De simma fort men kunna ej dyka. Då de flyga upp från vattnet, måste de alltid springa ett långt stycke utmed vattenytan, under det de ifrigt piska vattnet med vingarna, innan de kunna höja sig upp. Flykten är långsam. Svanarnas käraste tillhåll är grunda, vassrika sjöar, från hvilkas botten de medelst sin långa hals kunna upphämta diverse växtämnen m. m. Sitt stora bo bygga de ute i vattnet af rötter och vattenväxter; honan lägger här 5 à 8 till färgen smutshvita ägg.

* Genom att flå af skinnet samt sedan under vid pass ett dygn förvara fågeln i söt mjölk eller koka den i hö kan köttet af såväl sothöns som flera andra vadare och äfven sjöfåglar af sekunda matvärde göras ganska godt.

J a k t s ä t t. Svanarna jagas under den tid de rugga, understundom med hjälp af för ändamålet särskildt inöfvade hundar; men de skjutas också på sträck, då de morgnar och aftnar — under storm och regn ofta hela dagen — flyga mellan till hvarandra gränsande vattendrag eller flyga omkring öfver den sjö, hvari de hafva sitt tillhåll. De anses vara mycket »hårdskjutna» — hvilket dock oftast torde bero på de nästan alltid långa skotthållen. Motskott mot sträckande svan kunna dock i de flesta fall anses lönlösa. Köttet är dåligt — särskildt af äldre fåglar; dun och fjäder däremot äro värdefulla.

Knölsvanen (*Cygnus olor*). Hela fågeln är hvit, men ungarna äro under de första åren gråaktiga. Pannan är försedd med en knöl. Kroppslängden uppgår til 136 à 153 cm.

Knölsvanen häckar ej sällan i åtskilliga sjöar inom södra delarna af landet, såsom i Mälaren, Tåkern (Östergötland), Hornborgasjön (Västergötland) samt i en del af Skånes insjöar o. s. v. Äggen äro vanligen 5, till färgen grågrönaktiga.

Sångsvanen (*Cygnus musicus*). Han är till färgen helhvit med gulaktig anstrykning, särskildt å hufvudet; ungfåglarna äro gråbruna. Pannan är *utan* knöl. Kroppslängden utgör 131 à 153 cm.

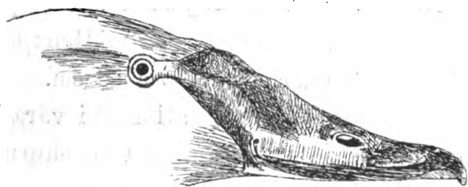

Fig. 46. Hufvud af sångsvan.

Sångsvanen häckar endast i nordligaste Lappland och anträffas endast under flyttningarna i öfriga landsdelar. Äggen, vanligen 4 à 6, äro gulaktigt eller smutsfärgadt hvita.

Gäss.

Näst svanarna äro gässen i allmänhet våra största jaktbara simfåglar och skiljas såväl härigenom som genom sin undersätsiga, mer eller mindre brunaktigt grå kropp och jämförelsevis korta hals samt sina gulröda ben lätt från andra närbesläktade fåglar. Deras föda utgöres af växtämnen och understundom äfven af vissa djurämnen. Gässen vistas både på land* och i vatten. De äro ytterst skygga och försiktiga. Vid höst- och vårflyttningarna igenkännas de lätt på sin snöplogformade flykt äfvensom på det kacklande lätet. Alla äro flyttfåglar. Gässen lägga sina 6 à 8 smutshvita ägg på marken under någon buske eller dylikt, ofta intill något vattendrag. De hos oss vanligaste arterna äro:

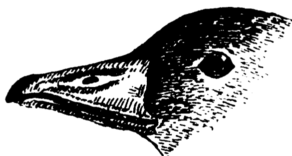

Fig. 47. Hufvud af grågås.

Sädgåsen (*Anser segetum*). Stjärten har 18 pennor; näbbet är svart med ett gulrödt tvärband å midten; öfvergumpen är mörkbrun. Kroppslängden utgör 75 à 89 cm.

Sädgåsen häckar hos oss ganska allmänt i våra lappmarker och till dem gränsande socknar samt äfven, ehuru mera sällsynt, längre nedåt kusten.

Grågåsen (*Anser cinereus*). Stjärten har 18 pennor; näbbet är rödaktigt med hvit nagel, öfvergumpen askgrå. Kroppslängden uppgår till 81 à 84 cm. (hannen), 75 à 77 cm. (honan).

Grågåsen häckar hos oss sparsamt inom vår östkusts yttre

* De kunna till och med springa ganska fort på land.

skärgård samt för öfrigt här och hvar inuti landets mellersta delar, dock mera sällsynt. Denna art kan under flykten skiljas från sädgåsen därigenom, att vingarnas ljusgrå framkanter och undre täckfjädrar i solbelysning synas nästan hvita.

Bläsgåsen (*Anser albifrons*). Stjärten har 16 pennor; den hvita bläsen i pannan når ej upp mellan ögonen; öfvergumpen är mörkt gråbrun. Kroppslängden uppgår till 69 à 76 cm.

Bläsgåsen skjutes endast mera undantagsvis inom vårt land under flyttningarna; hon torde ej med visshet hafva träffats häckande.

Fjällgåsen (*Anser minutus*). Stjärten har 16 pennor; den hvita bläsen i pannan når upp mellan ögonen; öfvergumpen är mörkt gråbrun. Kroppslängden utgör 61 à 63 cm. (således betydligt mindre än samtliga ofvannämnda gåsarter).

Fjällgåsen häckar ganska allmänt inom vårt lands nordligare fjälltrakter och träffas därstädes under sommaren, sedan ungarna blifvit flygfärdiga, i stora flockar. Fjällgåsen är den minsta och äfven minst skygga af våra gäss.

Jakt- och fångstsätt. Gässen jagas hos oss hufvudsakligast under höst- och vårflyttningen. Skytten brukar därvid dölja sig å någon plats, öfver hvilken gässen sträcka på väg till och från sina betesplatser, eller också inväntar han — väl dold — gässen på själfva betesplatserna eller på ställen, där man iakttagit, att gässen upprepade gånger slagit ned. Förmånligt är att på dylika ställen i god tid före flyttningstiden uppsätta för ändamålet lämpliga skjutkojor, i hvilka man därefter, sedan gässen hunnit vänja sig vid desamma, tager plats och inväntar fåglarnas ankomst. Medelst utsatta, konstgjorda eller uppstoppade fåglar — vettar:gås eller annan sjöfågel — narras gässen alltid lättare att slå ned inom skotthåll. Gåsjakten är ofta tålamodspröfvande, men kan understundom gifva rikligt byte. Under ruggningstiden och efter äggkläckningen,

innan ungarna blifvit flygfärdiga, jagas gässen med fördel medelst hönshundar eller med, snart sagdt, hvilken hund som helst. Gässen bruka då med förvånansvärd snabbhet löpa undan på marken, hvarvid de ej sällan blifva ihjälbitna af hunden.

Inom Lappmarken fångas gässen särskildt under våren ganska ofta i trampsaxar, som vanligen gillras i vattnet på ställen, där gässen bruka beta — detta är dock liksom all fångst med sax ett grymt djurplågeri.

Förutom ofvannämnda gåsarter anträffas vid våra kuster under flyttningarna äfven den *hvitkindade gåsen* (*Anser leucopsis*) som har »ansiktet» och strupen hvita samt nacke och hals i öfrigt svarta och *prutgåsen* (*Anser bernicla*), hvars hufvud och hals äro svartaktiga; på de äldre går ett hvitt tvärstreck öfver halsen.

Grafänder.

Grafanden (*Vulpanser tadorna*). Denna art, som torde kunna anses som en öfvergångsform mellan änder och gäss, skiljes dock från bådadera på det mot basen höga och kantiga och mot spetsen bredare, något uppåtböjda, utplattade röda näbbet; näsborrarna sträcka sig till öfver 1/3 af öfverkäken; baktån är utan hudflik; stjärten är afrundad och har 14 pennor. Könen äro hvarandra i hufvudsak lika, hvad färgen beträffar, och utgöres denna af omväxlande bälten och fläckar af svart, hvitt, rödbrunt och grönt m. m., stundom med metallglans. Hannen har under parningstiden en stor pannknöl. Honans färg är i regel mera oren och matt. Hannens kroppslängd mäter 61 à 66 cm., honans 54 à 59 cm. Grafanden häckar och förekommer endast utmed våra sydligaste kuster men är särskildt på Öland och Gottland ganska allmän. Hon har sitt tillhåll i grunda vikar, från hvilkas botten hon upphämtar

sin föda, bestående af både djur och växtämnen. Hon gräfver stundom i jorden eller i sandbankarna en gång, hvari de hvita äggen, som vanligen äro 12 à 15, läggas. Äfven ihåliga träd och stenrösen m. m. tjänstgöra såsom häckplatser. Medan honan rufvar, samla sig hannarna i flockar för att, sedan ungarna kläckts, åter förena sig med de sina.

Grafanden torde sällan blifva föremål för särskild jakt, utan den skjutes mera tillfälligtvis under andra jakter. Vid segling kan man understundom komma kullarna inom håll, innan ungarna ännu blifvit flygfärdiga.

Änder.

Änderna, som med lätthet skiljas från här redan omnämnda simfåglar bl. a. genom sin betydligt mindre storlek, kännetecknas för öfrigt genom sitt vid roten tämligen höga och kantiga, utåt nedtryckta näbb samt den lilla näbbnageln. Benen sitta nästan midt under kroppen; *baktån saknar hudflik;* vingarna äro försedda med metallglänsande spegel; stjärten har 14 à 20 pennor.

Öfversikt öfver hithörande arter.

I. Benen äro gula eller gulröda.
1) Vingspegeln är grön; näbbet är i spetsen spadlikt utvidgadt . . . . Skedanden.
2) Vingspegeln är mer eller mindre grönaktigt blå; näbbet är föga eller icke utvidgadt . . . . Gräsanden.
3) Vingspegeln är upptill hvit, nedtill svartgrå . . . . Snatteranden.

II. Benen mörka, grå eller brunaktiga.
1) Stjärten är mera lång och spetsig genom de förlängda mellersta pennorna; ving-

spegeln är grön hos hannen, grå- eller svartbrun hos honan . . . . Stjärtanden.
2) Vingspegeln är upptill grön, nedtill svart Krickanden.
3) Vingspegeln är grågrön hos hannen och svartgrå hos honan . . . . Årtan.
4) Vingspegeln är hos hannen grön framtill och baktill begränsad af svart, hos honan svartbrun med hvit begränsning samt ofta något hvit inblandning Bläsanden.

Skedanden (*Anas clypeata*). Sommardräkten är ofvan mörkbrun med rostgula fjäderkanter, under rostgul, delvis med bruna fläckar. Vinterdräkten hos hannen har omväxlande partier af svart (delvis grönglänsande), mörkbrunt och hvitt. Iris är gul. Kroppslängden uppgår till 48 à 51 cm.

Skedanden förekommer (sällsynt) synnerligast i vårt lands södra delar såsom i Hornborgasjön, Tåkern, på Öland och i Uppland o. s. v. Någon gång har hon blifvit skjuten i de norra landskapen. Honan lägger 8 à 12 gulhvita ägg.

Gräsanden (*Anas boschas*). Sommardräkten är brunaktig och mörkfläckig med breda, bruna bräm på bakrygg och gump; honan är mera mörkbrun med gråbruna fjäderkanter; strupen är gulgrå; buksidan har rostfärgad anstrykning och är småfläckig. Hannens vinterdräkt är mycket praktfull med

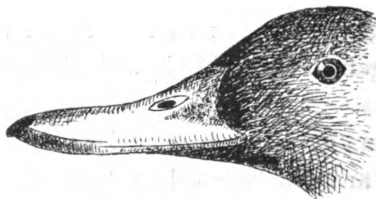

Fig. 48

blågrön metallglans å hufvud och hals samt för öfrigt kastanjebruna fält här och hvar med vacker grå vattring. Iris är brun. Kroppslängden utgör 51 à 63 cm.

Gräsanden och krickan, som äro de hos oss vanligast förekommande änderna, finnas öfver hela landet i sjöar och större bäckar, där gräs, fräken eller vass mera rikligt förekommer. I öfre Norrland, där talrika sjöar och vattendrag förefinnas, är dock gräsanden jämförelsevis sällsynt — detta på grund af sagda vattendrags brist på gräsbeväxta stränder. Dock finnes äfven där en och annan särskildt lämplig sjö, där hon dess allmännare förekommer. Honan lägger tidigt på våren under en buske eller dylikt — ofta ganska långt från vattendraget — sina 10 à 12 ägg, till färgen hvitaktiga med dragning åt grönt.

Snatteranden (*Anas strepera*). Om sommaren är snatteranden gråaktig och mörkfläckig med breda, bruna bräm på bakrygg och gump; honan är mörkbrun med gråbruna fjäderkanter och längsgående band; strupen och magen äro hvitaktiga, undergumpen fläckig. Om vintern är hannens hufvud och hals grå med mörka täta fläckar; kroppens främre delar äro för öfrigt vattrade af svart och hvitt; bakryggen är brun. Kroppslängden uppgår till 51 à 55 cm.

Snatteranden finnes tämligen allmänt omkring Mälaren äfvensom på åtskilliga ställen i Småland, Västergötland o. s. v. samt för öfrigt undantagsvis här och hvar i landet. Äggen, 8 à 12, äro till färgen gulhvita.

Stjärtanden (*Anas acuta*). **Sommardräkten** är ofvan spräcklig af svart- och hvitaktigt med rostgula fjäderkanter och fläckar, under hvitaktig med matta gråbruna fläckar. Under vintern äro hannens hufvud och hals bruna med ljusa fjäderkanter, delvis också med svart metallglans; kroppen är ofvan och på sidorna vattrad af brunt och hvitgrått; bakryggen

är gråbrun med hvitaktiga tvärband. Hannens kroppslängd uppgår till 61 à 76 cm., honans till 52 à 56.

Stjärtanden igenkännes ganska lätt i flykten på sin spetsiga stjärt och sin långa, mera spensliga hals äfvensom den på afstånd mera ljusgrå färgen. Hon häckar hos oss hufvudsakligast i öfre Norrland — särskildt i fjälltrakterna — samt dessutom på Öland och några få andra ställen i södra Sverige. Äggen, 8 à 10, grönaktigt hvita, läggas på marken vanligen på någon tufva eller dylikt i mera kärrartad, buskig mark.

Krickanden (*Anas crecca*). Om sommaren är krickanden ofvan svartbrun med rostbruna fjäderkanter; honans vingtäckare hafva smala ljusgrå kanter, hannens äro enfärgade. Om vintern äro hannens hufvud och hals rödbruna; på sidan af hufvudet går ett bredt, svart, grönglänsande och hvitkantadt band; strupen och nacken äro svarta; kroppen är för öfrigt delvis vattrad af svart och hvitt; undersidan är hvit, delvis med mörka fläckar. Kroppslängden uppgår till 36 à 39 cm. Krickanden eller krickan, som är den minsta af våra änder, häckar hos oss öfver hela landet och har sitt tillhåll i gräsbeväxta sjöar och vattendrag äfvensom i kärr och myrar med vattensamlingar här och hvar. Inom öfre Norrland torde hon vara den allmännaste af våra änder. Hon fortskaffar sig med stor snabbhet både i vatten och på land men framför allt genom flykten. I närheten af vatten lägger honan 8 à 10 gulhvita ägg.

Årtan (*Anas querquedula*). Om sommaren är årtan ofvan spräcklig af svart, rostbrunt och gråbrunt med ett hvitaktigt band öfver ögonen, under hvitaktig med brunaktiga fläckar å bröst, sidor och undergump. Hannens färg är mörkare än honans, och åtskiljas könen för öfrigt lätt genom vingspegelns utseende, som dessutom hos hannen framtill begränsas

af ett bredt hvitt band. Om vintern är hannen ofvan svartbrun med ljusgrå fjäderkanter; hufvud och hals äro svartbruna, delvis med ljusa fläckar; från ögat nedåt nacken går ett hvitt band; strupen är svart; bröst och sidor äro vattrade af gulgrått och brunt eller svart och hvitt; buksidan är hvit, delvis med fläckar af brunt. Kroppslängden uppgår till 40 à 41 cm. Årtan är näst krickanden den minsta af våra änder.

Årtan förekommer sparsamt i södra Sverige samt häckar särskildt i vissa trakter af Öster- och Västergötland samt Skåne och Öland. Äggen, till antalet 8 à 10, likna krickans.

Bläsanden (*Anas penelope*). Sommartid är honan ofvan brunaktig med ljusa fjäderkanter och fläckar; strupen är hvitaktig och buksidan rent hvit; för öfrigt är bläsanden brunaktig, delvis med svarta fläckar. Hannen har starkare och mörkare färger samt dessutom hufvud och hals rostfärgade med täta svarta fläckar. Om vintern äro hannens hufvud och hals brunröda utom panna och hjässa, som äro hvitaktiga; färgen är ofvan och på sidorna vattrad af grått och hvitt; bröstet är rödgrått; buksidan hvit. Kroppslängd: 44 à 50 cm.

Bläsanden häckar hos oss ganska allmänt i norra delarna af landet, mera sparsamt söderut. Hon uppehåller sig ofta i småtjärnar inne i skogarna i närheten af någon gräsrik myr, bäck e. d. Honan lägger bland videbuskar m. m., i närheten af vatten sina 8 à 10 gulhvita ägg.

Änderna äro mest i rörelse morgnar och aftnar, hvaremot de midt på dagen merendels slå sig till ro än ute på vattnet och än uppkrupna på stranden. Ovanligt är ej, att man i synnerhet under sensommaren kan vid mindre, särskildt lämpliga småtjärnar eller myrhålor o. d. påträffa andflockar af flera

arter sålunda i broderlig sämja lägrade och sofvande å strandens tufvor eller lekande i vattnet, »balande» i sanden o. s. v. Änderna uppsöka ganska ofta åkerfälten, särskildt under hösten, då de strax före skymningen bruka samla sig i stora flockar för att där tillbringa natten samt söka sig föda. Äfven å sanka myr- eller kärrängar bruka de på samma sätt infinna sig och där tillbringa nätterna för att åter i dagningen uppsöka något närliggande större vattendrag. Dessa morgon- och särskildt kväll-sträck erbjuda ofta angenäma tillfällen för jägaren att dels öfva sig i flyktskytte och dels erhålla rikligt byte. I större fågelrika sjöar sträcka änderna under hösten, snart sagdt hvarje kväll rundt om stränderna, innan de utvälja sitt tillhåll för natten. Äfven under stormiga och regniga dagar bruka änderna ofta sträcka härs och tvärs öfver de sjöar, där de hafva sitt tillhåll. Under sträcket flyga de med hvinande fart och aflocka därvid den i vassen dolde jägaren månget bomskott. Änderna »rugga», d. v. s. ombyta fjäderdräkt under sommaren: hannen strax efter sedan honan börjat rufva, och honan, då ungarna blifvit flygfärdiga. Senare på hösten fäller hannen åter småfjädrarna och erhåller då i utbyte sin vackra så kallade vinterdräkt. Ändernas föda består af spöda vattenväxter och frön samt maskar, insekter och små snäckor m. m. De flytta öfver vintern i regel till sydligare länder. Sitt bo reda änderna understundom ganska långt från vattnet — ofta t. o. m. långt inne i skogen — men sedan ungarna kläckts, uppsöker familjen närmaste gräsrika vattendrag.

J a k t s ä t t. Änderna jagas eller måhända snarare *dödas* hos oss mest, innan ungarna blifvit flygfärdiga, då de med tillhjälp af hundar uppsökas och i bästa fall utdrifvas från stranden till en i båt utposterad jägare. I regel torde dock tillgå så, att de af hundarna ihjälbitas — en i vårt tycke

simpel och långt ifrån jägarmässig jakt utan minsta nöje, om ock hvad *antalet* beträffar ofta mycket gifvande. Den verklige jägaren inväntar däremot den tid, då ungarna blifvit fullvuxna och flygfärdiga; jakten bedrifves då lättast med tillhjälp af stående hönshund eller därtill särskildt inöfvad annan hund. Hönshundar och stöfvare bruka genom vattenjakter lätt blifva förstörda. De förra lära sig att rusa, och båda få ofta öronen förstörda af vattnet, hvarjämte de på gamla dagar bruka lida af reumatism och blifva förr till jakt oanvändbara. En angenäm jakt är att under hårdare blåst på sensommaren och hösten stå i fören af en mot vinden inne i de täta vassarna framstakad båt och därvid skjuta de uppflygande fåglarna, som då tack vare stormen låta jägaren komma inom ofta goda skotthåll. Äfven i början af jakttiden kan dylikt försiktigt framstakande genom vassarna gifva godt byte.

Dykänder.

Dykänderna skiljas från änderna lättast därigenom, att da hafva *baktån försedd med simflik*, hvilken hos änderna saknas. Dessutom hafva dykänderna vingspegeln i regel utan metallglans. För öfrigt är deras kropp mera platt och bred samt kortare; fötterna äro jämförelsevis större än ändernas; stjärten har 12 à 18 pennor.

Öfversikt öfver hithörande arter.

I. Näbbnageln smal, upptagande blott en liten del af näbbets bredd.

1) Vingspegeln hvit.

a) Rygg och skuldror svartbruna med eller utan hvita punkter; vanligen nacktofs . . . . Viggen.

b) Rygg och skuldror tecknade med vågformiga hvita och svarta eller mörkbruna streck; nacktofs saknas . . . . Berganden.

2) Vingspegeln askgrå . . . . . Rödhalsade dykanden.

II. Näbbnageln bred, upptagande större delen af näbbets bredd.

1) Vingspegeln hvit; fötter röda med svart simhud . . . . Svärtan.

2) Hvit vingspegel saknas; fötter mörkbruna . . . . Sjöorren.

3) Öfvernäbbets kanter ingenstädes invikta; fötter pomeransgula med mörkgrå simhud . . . . Knipan.

4) Öfvernäbbets kanter längs främre hälften invikta; fötter blyfärgade; hannen med förlängda stjärt- och skulderfjädrar . . . . Alfågeln.

III. Näbbnageln upptagande hela näbbspetsen; näbbet efter hela sin bredd med inböjda kanter; fötter grönaktigt bruna . . . . . Alförrädaren.

IV. Fjäderbetäckningen vid näbbets bas bildar tre långt framskjutande spetsar; fötter grågula . . . . Ejdern.

Viggen (*Fuligula cristata*). Sommardräkten är ofvan mörkt brunaktig, under gråhvit med delvis små bruna fläckar; näbbet är blågrått med svart spets; nacktofsen liten. Hannens vinterdräkt är ofvan svartaktig med rygg och skuldror fint gråvattrade; nacktofsen lång, hängande; undersidan hvit. Kroppslängden mäter 41 à 46 cm.

Viggen förekommer öfver hela landet men häckar all-

männast i dess norra delar. Bäst trifves han i grunda, vassrika sjöar, i hvilka honan på någon tufva eller dylikt lägger sina 8 à 10, till färgen grågröna ägg.

Berganden eller **hvitbuken** (*Fuligula marila*). Sommardräkten är ofvan mörkbrun med rygg och skuldror hvitvattrade; buksidan hvitaktig, stundom och delvis med bruna fläckar; honan har kring näbbroten ett hvitaktigt bälte; näbb och fötter äro blygrå. Hannen är i vinterdräkt ofvan svartaktig med skiftning i grönt; rygg och skuldror äro hvitaktiga med svarta sick-sack-linjer; buksidan är hvit. Kroppslängden uppgår till 44 à 51 cm.

Berganden förekommer häckande inom öfre Norrland — särskildt Lappland — samt här och hvar nedåt landet, sannolikt dock allmännast vid kusterna af Öland och Gottland. Honan lägger på marken 10 à 14 grönaktiga ägg.

Rödhalsade dykanden eller **brunanden** (*Fuligula ferina*). När rödhalsade dykanden är klädd i sommardräkt, äro hufvud och hals brunaktiga (hos hannen mera rödbruna); färgen för öfrigt är ofvan mer eller mindre mörkt rödbrun med ljusa fjäderkanter; buken gråhvit framtill, brunaktig baktill; fötterna äro gråaktiga, näbbet grått med mörk spets. När hannen visar sig i vårdräkt, äro hufvud och hals glänsande rödbruna, rygg, sidor och bröst glänsande svartbruna, bakre delen af kroppen ofvan och på sidorna fint tvärvattrad af svart och hvitt. Kroppslängden uppgår till 45 à 47 cm.

Brunanden förekommer här och hvar inom södra delarna af landet, synnerligast i grunda, gräs- och vassrika sjöar, där på någon tufva eller dylikt honan lägger sina 8 à 12 gulaktigt grågröna ägg.

Svärtan (*Fuligula fusca*). Hannen är svartaktig med en hvit fläck bakom ögat, honan mörkbrun, delvis med grå fjäderkanter; hon har en hvit fläck vid näbbroten samt ba-

kom ögat. Iris hos hannen hvit, hos honan brun. Fötterna äro röda med svart simhud. Kroppslängden uppgår till 48 à 57 cm. (honan är något mindre).

Svärtan häckar hos oss ganska allmänt inom Öfre Norrland— särskildt Lappland — äfvensom längs östra kustlandet. Hon är en mera trög och under sommaren föga skygg fågel. Ungarna äro vid jakttidens början nästan aldrig jaktbara af den orsak, att honan senare än andra sjöfåglar lägger sina ägg. Äggen, till färgen gulaktigt hvita, äro vanligast 8 à 10 st.

Sjöorren (*Fuligula nigra*). **Hannen är helsvart; honan mörkt** brunaktig med tvärställda ljusgrå fjäderkanter; näbbet hos hannen svart med gulaktigt band längs midten samt med en knöl vid roten; honan saknar det gula bandet, och knölen är af obetydlig storlek. Iris är mörkbrun; fötterna äro brunsvarta. Kroppslängden uppgår till 43 à 53 cm. (honan är mindre än hannen).

Sjöorren häckar jämförelsevis allmänt i nordliga delarna af vårt land, särskildt i fjällsjöarna, hvarjämte han under flyttningarna finnes äfven nedåt landet. Bland buskar och högt gräs lägger honan vid stranden 6 à 10 gulaktigt hvita ägg.

Knipan (*Fuligula clangula*). **När knipan uppträder i sommardräkt**, är hufvudet mörkbrunt, kroppen för öfrigt ofvan mörkgrå med ljusare fjäderkanter, buksidan gråaktigt hvit. Hannen skiljes från honan genom sina hvita vingtäckare. Hannen i vinterdräkt är ofvan svart med en stor, rund, hvit fläck vid näbbroten framför hvartdera ögat; de undre kroppsdelarna äro hvita, delvis med gråaktiga fläckar. Iris är gul; fötterna äro pomeransgula med mörkgrå simhud. Kroppslängden uppgår till 38 à 50 cm. (honan mindre).

Knipan finnes hufvudsakligast inom Norrland, och är hon särskilt inom öfre Norrland vår allmännast förekommande sjöfågel. Hon häckar nämligen där i de flesta större och äfven

mindre tjärnar och vattendrag; dock förekommer sällan mer än en kull i hvarje tjärn, om denna ej är af större omfång. Hon flyger och dyker väl och brukar ofta, då fara hotar, medelst dykning fortskaffa sig till motsatta stranden, där hon genom att simma alldeles under stranden med stor skicklighet lyckas göra sig osynlig. Ofta smyger hon försiktigt öfver land eller efter någon bäck till en annan närbelägen tjärn eller dylikt. Knipans eller särskildt knipungarnas förmåga att blixtsnabbt dyka torde för de flesta jägare (inom åtminstone Norrland) vara väl bekant. Mången gång har förvisso den unge jägaren med harm fått bevittna, huru hans medförda patronförråd offrats kanske på en enda knipunge, utan att dock villebrådet på minsta vis skadats! Äggen, till antalet 6 à 10, äro till färgen gröngrå samt läggas i regel uti ihåliga träd — ofta äfven i för ändamålet af människor utsatta hålkar.* Från boet förflyttas de utkläckta små ungarna af modern till närmaste vattendrag. Om hon därvid betjänar sig af benen eller näbbet som transportmedel torde ännu ej vara till fullo utredt.

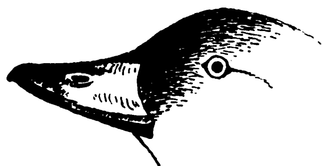

Fig. 49. Hufvud af knipa.

Alfågeln (*Fuligula glacialis*). I **sommardräkt** äro **bröst** och öfre kroppsdelar mörkbruna, delvis med ljusare fjäderkanter; en större hvitgrå fläck synes på hvardera sidan af hufvudet; hos honan är denna fläck brungrå; hon har där-

* Att, som förr allmänt brukats, beskatta dylika hålkar på äggen, är numera dess bättre i lag förbjudet.

jämte en hvitaktig fläck på halsens sida. I vinterdräkt är hannen brokig: mörkbrun, hvit, rostgul och gråaktig; honan har hufvud och hals hvita med en mörkbrun fläck på hjässan och en af samma färg på hvardera sidan af halsen; för öfrigt är hon brokig: svart, rostgrå och hvit. Iris är rödgul hos hannen, mörkare hos honan; fötterna äro blyfärgade. Hannens kroppslängd uppgår till 55 à 60 cm., honans till 36 à 40 cm.

Alfågeln häckar hos oss hufvudsakligast i Lapplands fjällsjöar, men torde äfven där i allmänhet vara tämligen sällsynt.* Vid våra kuster träffas han vintertiden ofta i stora massor och blir då af kustbefolkningen utsatt för ifrig förföljelse. Bland högt gräs och buskar vid stranden af någon fjällsjö eller tjärn lägger honan sina 5 à 8 grönaktigt gråhvita ägg. Utom under häckningstiden lefva fåglarna vanligen i stora flockar i hafvet. De flyga och dyka med stor snabbhet.

Alförrädaren (*Fuligula stelleri*) har svart vingspegel med hvit infattning. Hannen har hufvud och hals hvita med en ljusgrön fläck i nacken och en dylik framför hvartdera ögat; strupen och ryggen äro svarta, buksidan rostbrun; dessutom prydes han af en kort, bred, uppstående nacktofs. Honan är mörkbrun och ofvan fläckig men med ofläckad mörkbrun buksida. Iris är brun; fötterna äro grönaktigt bruna. Kroppslängden utgör 45 à 49 cm.

Alförrädaren träffas understundom vid flyttningarna i vår östra skärgård men torde ej häcka inom våra landområden.

Ejdern (*Somateria molissima*). Sommardräkten, som bäres af hannen endast kort tid under juli månad, är mörkbrun med ett bredt hvitt band på vingen. Honan är ljusbrun med täta mörkbruna, än längsgående, än tvärställda fläckar af mörkbrun färg. Stjärt och vingar äro mörkbruna med

* Inom *öfre* Lappland torde alfågeln dock i en del vattendrag vara ganska allmän.

två hvita tvärband öfver vingen; buksidan är mörkbrun. Hannens vinterdräkt har på främre delen af kroppen delvis gulaktig eller rosenfärgad skiftning; hufvudet är ofvan svart med ett längsgående grönaktigt band i midten; yttre delen af vingarna samt undre och bakre delen af kroppen äro svarta. Iris är mörkbrun; fötterna grågula med gråaktig simhud. Kroppslängden uppgår till 59 à 67 cm.

Ejdern finnes ganska allmänt vid våra kuster, talrikast dock vid västkusten och mera sällsynt i norra Bottenhafvet. Han uppträder flockvis samt lefver af musslor och kräftdjur m. m. Först vid 3 års ålder fortplanta sig ejdrarna; intill denna tid lefva ungfåglarna för sig själfva. De gamla hannarna, de så kallade »gudingarna», hålla sig i närheten af honorna, ända till dess äggen kläckts, hvarefter de åter flytta ut bland de yttre skären för att där under kort tid i ensamheten ikläda sig sin mörka sommardräkt. På marken eller i en bergsskrefva e. d. reder honan af tång och ljung bland skären sitt bo, invändigt fodradt med afplockadt dun. Då hon lämnar boet, breder hon öfver äggen med detta dun till skydd mot upptäckt under hennes frånvaro. Stundom kan boet ligga långt från hafvet — ända till $1/4$ mil och däröfver. De grågröna äggen äro vanligen till antalet 4 à 6. Honorna sägas ej sällan från hvarandra röfva såväl ägg som ungar, och på dylikt sätt uppträda de understundom med ovanligt stora kullar.

J a k t s ä t t. Ejdrarna skjutas hos oss dels på sträck, då skytten ställer sig på något skär eller dylikt, öfver hvilket fåglarna bruka flyga (»sträcka») och dels för vettar under våren, hvilken senare sorts jakt dock genom nuvarande fridlysningstider (se jakttabellen) traktvis omöjliggöres.* Båda

* Jakt å dykänder för öfrigt är numera förbjuden under våren, hvadan skytte för vettar — med ofvannämda undantag för ejder — icke vidare kan med fördel användas, då ju egentligen endast våren lämpar sig härför.

jaktsätten gifva stundom rikligt byte och äro naturligtvis ytterst nöjsamma med hänsyn såväl till det vackra bytet som ock till den storslagna natur, där jakten äger rum. Äfven genom segling kan man understundom komma så nära gudingar, att man får dem inom skotthåll; bäst lyckas man härmed på den tid, då de rugga.

Dykänderna jagas hos oss numera allmännast under andjakter på samma sätt som änderna. Någon jakt på endast dykänder (ejdern undantagen) kan man knappast vidare tala om, sedan lagförbudet mot vårskytte för vettar utkom. Sådant skytte bedrefs förut mycket allmänt, särskildt i skärgårdarna. Vid sträckskytte under hösten har man dock tillfälle att skjuta många dykänder, där tillgång därpå finnes, och då bössan rätt kan handteras! Deras kött är betydligt sämre än ändernas och har i regel stark transmak. Ungarna torde i allmänhet under första jakttiden icke vara jaktbara på grund af deras sena utveckling.

Skrakar.

Skrakarna igenkännas lättast på sin tämligen långa, trinda och smala näbb, som i spetsen är försedd med en hakformigt nedböjd nagel. Hufvudets nackfjädrar äro mer eller mindre förlängda; benen sitta ganska långt tillbaka; baktån är försedd med hudflik.

Salskraken (*Mergulus albellus*). Näbbet är kortare än hufvudet; vingspegeln är svart med två hvita tvärstreck; näbb och fötter äro blygrå. Hannen är svart och hvit, på sidorna gråvattrad; han har en rund svart fläck vid ögat och ett svart band på ömse sidor om nacktofsen. Honan är ofvan gråbrun med rödbrunt hufvud och nacke samt kort tofs; de

undre kroppsdelarna äro hvita, delvis gråaktiga. Kroppslängden utgör 37 à 46 cm.

Salskraken har endast några få gånger häckat i vårt land men är vissa vintrar ganska allmän vid kusterna. Honan lär lägga sina ägg i ihåliga träd; äggen likna bläsandens.

Storskraken (*Mergulus merganser*). Näbbet är längre än hufvudet samt rödt med svart rygg; vingspegeln är hvit; fötterna äro röda med svartaktig simhud. Sommardräkt: hufvud och hals äro rödbruna; honan har längre nacktofs än hannen; färgen är för öfrigt gråaktig med undersidan hvit; hannen har hvita vingtäckare. Vinterdräkt: (hannen) hufvud och framhals äro svarta; nacktofsen är kort; framdelen af ryggen är svart; för öfrigt omväxlande grå och hvit med gul eller rosenröd anstrykning. Kroppslängden uppgår till 58 à 72 cm.

Storskraken häckar hos oss öfver hela landet, särskildt i östra skärgården; den trifves bäst i klart vatten med sten- eller sandbotten. Här fiskar han med stor färdighet; därvid dyka ofta flera individer, ordnade på linje, ned i vattnet och anställa formlig skallgång efter fiskarna, som då drifvas in i någon vik och sedan fångas i stor mängd. Honan lägger vanligen i ihåliga träd sina 10 à 12 gulhvita ägg.

Småskraken (*Mergulus serrator*). Näbbet, som är längre än hufvudet, är rödt med brunaktig rygg; vingen har ett stort hvitt fält samt två sneda, svarta tvärband; fötterna äro röda med mörkare simhud. Nacktofsen är ganska stor. Utstyrd

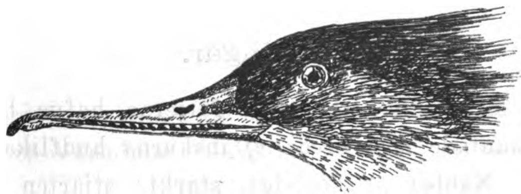

Fig. 50. Hufvud af småskrake.

i sommardräkt är honan ofvan och på sidorna mörkt gråbrun med gråaktiga fjäderkanter; hufvudets sidor och öfre delen af halsen äro rödbruna; för öfrigt är hon omväxlande grå och hvit; hannen liknar honan men har gulaktig anstrykning undertill samt hufvudet gråaktigt rostfärgadt. Hannens vinterdräkt är lik storskrakens utom det, att den i bröstet är något rostfärgad och där äfven småfläckig. Som namnet antyder, är småskraken mycket mindre än storskraken. Kroppslängden uppgår till 51 à 63 cm.

Småskraken häckar hos oss allmänt både inuti landet och vid kusterna. Redan på långt håll igenkännes skrakkullen därpå, att samtliga individer däri vid påkommen fara i samlad trupp och vanligen på linje springa på vattnet för att undkomma. Först då man nalkas dem inom närmare håll, börja de dyka och skingras, och ofta äro de alla därigenom inom kort tid spårlöst försvunna för den ovane jägaren. Endast för ett ögonblick visar sig då och då ett hufvud öfver vattenytan för att åter blixtsnabbt dyka ned. Med någon försiktighet kan dock kullen lätt motas i håll för en på land utposterad skytt. Skrakjakten är särskildt för unga jägare ett stort nöje. Köttet är i vårt tycke föga aptitligt. Honan lägger på marken under en buske eller trädstam e. d. sina 10 à 12 gulaktigt smutshvita ägg och är under rufningen så trygg, att man ofta kan med handen stryka henne öfver ryggen, utan att hon låter sig det minsta bekomma.

Doppingar.

Benen sitta långt tillbaka; fötterna hafva baktå, och tårna äro kantade med breda *ej* inskurna hudflikar; klorna äro platta. Näbbet är spetsigt, starkt; stjärten består af endast dunlika fjädrar; vingarna äro korta, smala och spetsiga.

Doppingarna lefva i vassrika sjöar, där de af vattenväxter bygga sitt bo bland vassen; boet flyter på vattnet. Ej sällan får man se de små ungarna sitta på ryggen af någon af föräldrarna*, och stundom händer, att, då man i båten tager upp en skjuten äldre dopping, under dennes vinge kan medfölja en eller ett par ungar, som af denne där gömts. Doppingen lefver af insekter, grodor och småfisk m. m. Han fördrager ej gärna sällskap af andra simfåglar; därför blifver tillgången på änder ofta mindre i sjöar, där doppingar börjat befinna sig.

Skäggdoppingen (*Podiceps cristatus*). På öfre sidan af vingen går ett hvitt längsgående band; näbbets kanter och underkäken äro gulröda; hufvudet är ofvan svart med tvådelad svart tofs samt för öfrigt hvitt med en yfvig, rödbrun, svartkantad krage. Såväl tofs som krage saknas mer eller mindre, när fågeln är klädd i vinterdräkt. Kroppen är ofvan brunaktigt svartgrå, under hvitglänsande; fötterna äro gröngula. Kroppslängden uppgår till 47 à 60 cm.

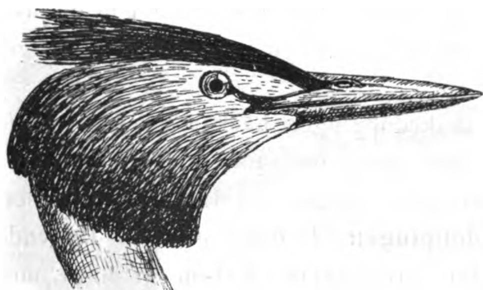

Fig. 51. Hufvud af skäggdopping.

Skäggdoppingen häckar hos oss ganska allmänt söder om Uppland och Värmland. Makarna rufva växelvis, men *hannen*

* Lär i allmänhet vara på *hannens* rygg, enär hannen, då fara hotar på detta sätt söker rädda sina små.

tager största vården om ungarna. Äggen, 3 à 5, äro hvitaktigt ljusbruna.

Gråhakedoppingen (*Podiceps rubricollis*) är mindre än den närmast föregående; ofvan är han glänsande svartaktig med ljusare fjäderkanter; halsen är framtill och på sidorna brunröd, om vintern mörkgrå. Näbbet är svart, vid roten delvis gulaktigt, ungefär af lika längd med tarsen; fötterna äro svartbruna; buksidan är hvit med svart inblandning. Kroppslängden uppgår till 45 à 52 cm.

Gråhakedoppingen häckar flerstädes i södra Sverige och mera sällan äfven längre norrut. Äggen äro till färgen grönhvita.

Svarthakedoppingen (*Podiceps auritus*) är ännu mindre än den närmast föregående. Kroppen är ofvan svartaktig med ljusare fjäderkanter; buksidan är glänsande hvit. Om hösten saknas krage; då blifva hufvudets sidor och strupen mörkgrå. Halsen är framtill och på sidorna brunröd. Hufvudet är svart med ett gulbrunt band genom hvartdera ögat. Näbbet är betydligt kortare än tarsen och svart med ljus spets. Fötterna äro utåt mörka, inåt gulgröna. Kroppslängden uppgår till 34 à 37 cm.

Svarthakedoppingen häckar hos oss egentligen på Öland och Gottland men har för öfrigt träffats å flera ställen i södra Sverige. Äggen äro till färgen grönaktigt hvita.

Smådoppingen (*Podiceps minor*). Hufvud, kinder och öfre kroppsdelar äro svarta; halsen brunröd med svart strupe och öfversida; buksidan hvit med svartfläckiga sidor; näbb svart med blek spets. Om vintern är fågeln ofvan mörkt gråbrun, men strupen är hvit med rostbrun anstrykning. Smådoppingen skiljes från föregående arter därigenom, att vingarna sakna hvit vingspegel, hvilket samtliga ofvannämnda doppingar äga. Kroppslängden utgör 21 à 28 cm.

Smådoppingen träffas understundom i södra Sverige, men man kan ej med säkerhet säga, att den häckar därstädes.

Lommar.

Benen sitta långt tillbaka; fötterna äro förenade genom hel simhud; baktån är försedd med smal simflik. Näbbet är starkt, syllikt. och rakt. Vingarna äro små och spetsiga; stjärten är kort och rundad. Lommarna kunna ej röra sig eller ens stå på land, men de äro däremot i vattnet dess snabbare. De flyga äfven väl men hafva svårt att lyfta från vattnet. Deras föda utgöres nästan uteslutande af fisk, och vålla de ofta våra fiskare stor förlust genom den skada, de göra fisket, särskildt å utlagda fiskredskap. De hafva sitt bo på stranden i själfva vattenbrynet. Där lägger honan två bruna, mörkfläckiga ägg. Lommarna igenkännas lätt dels på sina egendomliga klagande läten (synnerligast vid förestående väderombyten) och dels på det buller, de med vingarna åstadkomma mot vattenytan, då de flyga upp.

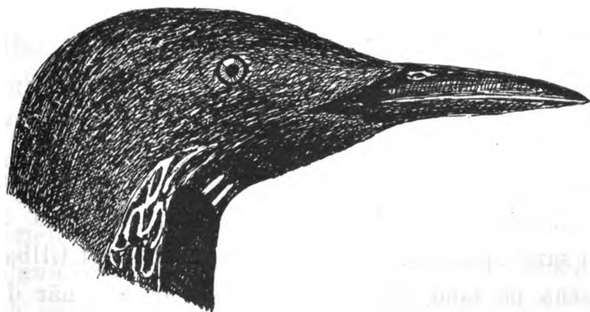

Fig. 52. Hufvud af storlom.

Storlommen (*Colymbus arcticus*). Näbbet är omkring 7 cm. långt. Hufvud och hals äro ofvan askgrå, under svarta med violett skiftning; kroppen är i öfrigt svartaktig med

här och hvar refflade och fläckiga fält af hvitt och svart; buksidan är hvit. I vinterdräkten är ryggen gråsvart med ljusare fjäderkanter. Kroppslängden utgör 72 à 76 cm.

Storlommen häckar tämligen allmänt öfver hela landet.

Smålommen (*Colymbus septentrionalis*). Näbbet är omkring 4 cm. långt. På halsens framsida är en stor rödbrun fläck. Ofvan är fågeln brunsvart med gråaktiga fjäderkanter, under hvit. Om vintern är smålommen ofvan svartgrå med hvita småfläckar. Kroppslängden utgör 60 à 72 cm.

Smålommen häckar ganska allmänt norr om Dalälfven men träffas äfven i södra Sverige. Äggen likna storlommens men äro mindre.

Ehuru både skrakar, doppingar och lommar icke kunna kallas i egentlig mening jaktbara, anse vi dem dock stå de jaktbara fåglarna så nära, att de böra i detta sammanhang omnämnas, särskildt för undvikande af förväxling med t. ex. dykänder m. m. De kunna äfven i viss mån anses som skadedjur såväl för jakt som fiske, hvarföre bättre kännedom om desamma är önskvärd.

Alkor.

Kroppen är ganska undersätsig, hufvudet är tämligen stort, halsen och stjärten äro korta; vingarna äro jämväl korta samt spetsiga. Benen sitta mycket långt tillbaka, hvadan fåglarna på land stödja sig på hela tarsen, när de äro i sittande ställning. Baktå saknas. — Alkorna vistas *endast* vid hafvet,* där de flesta häcka kolonivis. Deras föda utgöres af fisk m. fl. vattendjur.

---

* Tillfälligtvis kunna de vinddrifvas äfven långt in i landet.

Öfversikt öfver hithörande arter.

I. Näbbet är långsträckt, spetsigt och något hoptryckt.
   1) Armpennornas spetsar äro hvita, benen mörka . . . . Sillgrisslan.
   2) Armpennornas spetsar äro svarta, benen röda . . . . Tobisgrisslan.
II. Näbbet är kort, tjockt och kullrigt . . Alkekungen.
III. Näbbet är högt, hoptryckt, med sidofåror.
   1) Näbbet är föga eller ej fjäderbetäckt . . Lunnefågeln.
   2) Näbbet är betäckt med fjädrar ända till midten . . . . Tordmulen.

Sillgrisslan (*Uria troile*). Den är svart med brun eller grå anstrykning, under hvit; fötterna äro svartaktiga; i vinterdräkt äro hufvudets sidor hvita. Kroppslängden uppgår till 42 à 47 cm.

Sillgrisslan torde hos oss häcka endast på Stora Karlsö vid Gottland men träffas stundom ganska talrikt vid västkusten. Å de s. k. fågelbergen är sillgrisslan vanligen den talrikast förekommande. Hon häckar där kolonivis i hundra- till tusental. Hon är klumpig och föga skygg samt släpper jägaren utan svårighet inom skotthåll. På afsatser i klipporna bruka fåglarna sitta uppradade i stora massor. På dessa afsatser lägger honan sitt ägg (ett enda), till färgen hvitt eller blågrönt med bruna streck och fläckar kring tjockändan.

En varietet af sillgrisslan är den s. k. Spetsbergsgrisslan (*Uria Brünnickii*), som skiljes från sillgrisslan genom sitt kortare och gröfre samt mera kantiga näbb och sin mörkare rygg och öfversida. Den kommer understundom vinddrifven till vårt land, synnerligast till nordligaste Sverige.*

* Senast för ett par år sedan skötos ett flertal ex. dels vid Stora Lule älf och dels på andra platser inom Norrbotten.

Tobisgrisslan eller **teisten** (*Uria grylle*). Under sommaren är den svartaktig med en stor hvit vingfläck; under vintern hvit och svartbrokig. Kroppslängden uppgår till 33 à 37 cm.

Tobisgrisslan förekommer ganska allmänt vid våra kuster. Vid gåendet stöder hon sig endast på foten. Hon häckar i smärre kolonier och lägger sina två ägg i stenrösen e. d. nära vattnet. Äggen äro grönaktigt hvita och mörkfläckiga.

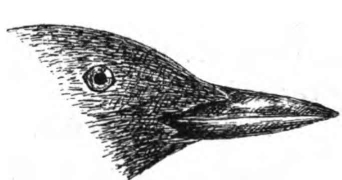

Fig. 53. Hufvud af tobisgrissla.

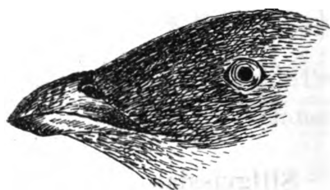

Fig. 54. Hufvud af alkekung.

Alkekungen (*Mergulus alle*) är ofvan mer eller mindre svartaktig, under hvit. I vinterdräkt äro strupen och halsens sidor hvitaktiga. Kroppslängden uppgår till 23 à 25 cm.

Alkekungen träffas understundom vintertiden vid våra kuster; endast undantagsvis förekommer han inuti de sydligare delarna af landet. Han häckar kolonivis. Honan lägger under stenar o. d. ett ägg, till färgen blåhvitt.

Lunnefågeln (*Mormon arcticus*). Näbbet är mycket högt och starkt hoptryckt med tvärfåror samt en svulst vid öfverkäkens bas. Ofvan är lunnefågeln svartaktig, under hvit;

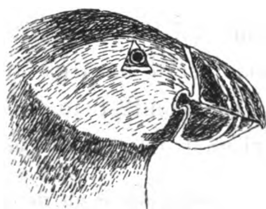

Fig. 55.

hufvudets sidor äro gråaktiga; omkring halsen går en svart ring. Näbbet är gråblått med röda kanter och en gröngul kant vid basen; fötterna äro röda. Kroppslängden är 30 à 36 cm.

Lunnefågeln häckar kolonivis, hos oss endast i Bohusläns skärgård. Honan lägger vanligen i gångar och hål bland stenrösen nära vattnet endast ett ägg direkt på marken. Ägget är smutshvitt och mer eller mindre småfläckigt.

Tordmulen (*Alca torda*). Näbbet, som har tre tvärfåror, är svart med ett hvitt tvärband; fötterna äro svartaktiga. Om sommaren är tordmulen ofvan svart, under hvit; ett hvitt streck går från ögat till näbbryggen; detta streck saknas om vintern. Denna årstid äro hakan och halsen framtill samt på sidorna hvita. Kroppslängden uppgår till 39 à 47 cm.

Tordmulen häckar talrikt vid Gottland samt långt upp efter vår östra kust. Vintertiden träffas han äfven vid väst-

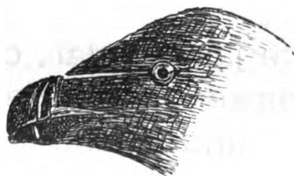

Fig. 56.

kusten och följer då ofta de stora sillstimmen långt ut till hafs. På land rör han sig otympligt, i det han stöder sig på hela tarsen; men däremot fortskaffar han sig i och under vattnet med otrolig snabbhet. Honan lägger i en bergsskrefva eller dylikt ett enda ägg, som är smutshvitt med mörka fläckar.

J a k t- o c h f å n g s t s ä t t f ö r a l k o r. Någon egentlig jakt på dessa fåglar torde knappast i större omfattning

förekomma, då desamma genom sin trygghet låta sig dödas på enklare sätt. På de egentliga fågelbergen dödas de också i tusental af befolkningen ofta endast med tillhjälp af käppar o. d. Jakten eller dödandet i fråga är dock ofta å de tvärbranta bergsstupen förenad med verklig lifsfara för jägaren eller fångstmannen, men bytet blir ytterst rikligt och utgör till god del invånarnes förnämsta föda å de trakter, där fåglarna hafva sin rätta hemvist. Äfven med särskildt för ändamålet färfärdigade håfvar, hvilka sträckas ut från bergväggarna framför de utmed dessa svärmande fågelskarorna, fångas oerhörda massor. Förutom köttet äro äfven äggen och dunet eftersökta och af värde.

TREDJE AFDELNINGEN.

Våra vanligaste jakthundar, deras enklaste igenkänningstecken samt deras beteende under jakt.

De hos oss vanligast förekommande jakthundarna kunna i stort sedt indelas i följande hufvudgrupper: hönshundar, stöfvare, grythundar, trädskällare och älghundar.

Hönshunden, äfven benämnd fågelhund, rapphönshund och stående hund, har till uppgift att medelst flitigt sökande uppleta sådana jaktbara fåglar, hvilka »tro» för hund, d. v. s. hvilka vid hundens annalkande trycka sig (orörliga) mot marken för att på dylikt sätt söka undgå upptäckt. Till sådana fåglar höra egentligen (i vårt land) endast rapphöns, skogs-

fågel* — utom järpen — samt morkulla och beckasin äfvensom understundom några andra vadare och sjöfåglar. Harar, i synnerhet unga sådana, »tro» också ofta ganska bra för hund. — De hos oss allmännast förekommande hönshundarna kunna hänföras till de tvenne hufvudklasserna: *settrar* och *pointrar*, hvilka i stort sedt skiljas därpå, att de förra äro långhåriga men de senare däremot korthåriga. Settern är i allmänhet vackert »behängd» å öron, svans och frambenens (särskildt) baksida. Pointern är i regel af mera rundlagd, kraftig kroppsform; (fig. 58). Af settrar skiljer man mellan:

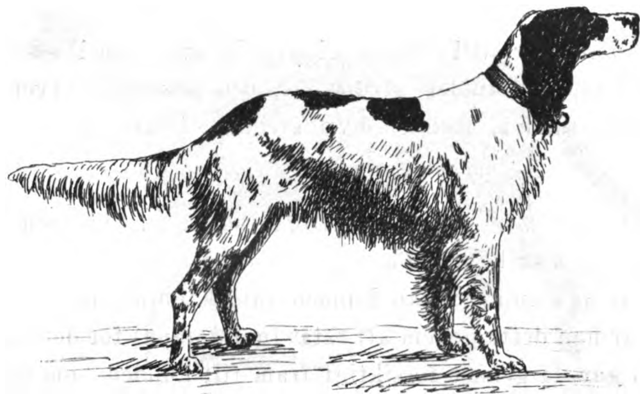

Fig. 57.

engelsk setter, till färgen hvit med mer eller mindre inblandning af vare sig svart eller brunt, än i form af större fläckar och än såsom insprängda stänk; (fig. 57).

irländsk setter, till färgen ljust rödbrun samt i allmänhet mindre väl »behängd»;

* För skogsfågeln gäller detta dock endast under vid pass de 3 första veckorna af jakttiden, enär sedan fågeln blir mera skygg och flyger upp utom skotthåll. Under tiden för löffallet äro fåglarne också alltid mera skygga och svåråtkomliga.

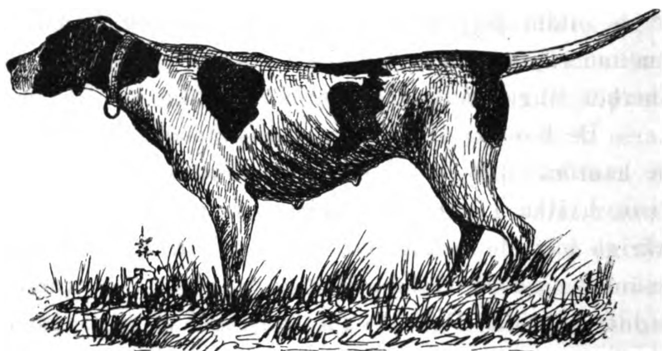

Fig. 58.

gordonsetter, till färgen glänsande svart med rostbruna tecken å läppar, kinder, strupe och ben äfvensom öfver ögonen samt stundom med en hvit strimma i bröstet.

Vid *jakt med hönshund* tillgår sålunda: Jägaren låter hunden i sick-sack framför sig genomsöka trakten, där jakten skall äga rum. Sedan hunden fått känning af villebråd, markerar han detta genom att »stå» (göra stånd) för detsamma; jägaren går då genast försiktigt fram till hunden, som då allt efter omständigheterna får tillåtelse att »avancera» mot villebrådet eller ej. Ofta händer, att fågeln löper undan framför hunden, och har då jägaren att bredvid den framsmygande hunden följa efter fågeln, till dess denne lyfter; då skall skottet lossas. Vanligen stannar eller »tror» dock fågeln efter att en stund hafva löpt undan in i bättre gömställe, och jägaren har då godt tillfälle att närma sig honom inom nära håll, innan han flyger upp. När fågeln flyger upp och skottet lossas (vid uppfloget och skottet — jägarspråk), bör hunden ovillkorligen förblifva stående eller helst lägga sig, till dess han af jägaren beordras att hämta bytet eller eljest fortsätta jakten

genom nytt sökande eller fortsatt avancering. Särskildt goda hundar bruka, då de utom synhåll för jägaren uppsökt något villebråd, på ett eller annat sätt »rapportera»* detta för jägaren, som då följer med hunden till stället i fråga. Jakt med hönshund bedrifves bäst vid soligt, varmt väder och svag vind.

Stöfvaren. Dennes åliggande vid jakt är att medelst lifligt sökande »*uppstöta*» samt sedan under högljudt skall förfölja villebrådet. Det är förnämligast hare, räf, lo, rådjur

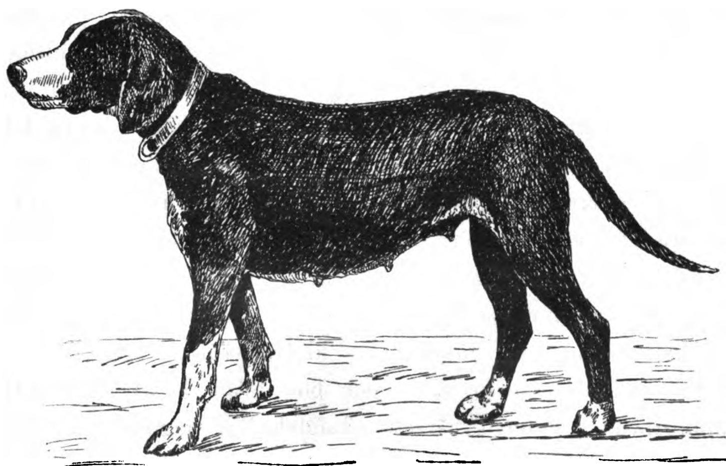

Fig. 59.

samt stundom också älg, som jagas med stöfvare. Genom korsningar hafva hos oss uppkommit de mest olika typer af stöfvare, så att numera, snart sagdt, alla tänkbara utseenden så till färgteckning som kroppsform förefinnas. De två gamla stamformerna, den *småländska* och den *tyska* stöfvaren, återfinnas dock ännu i mer eller mindre rena typer — den först-

* De flesta hönshundar torde hafva anlag för att rapportera, sedan de blifvit något använda vid jakt; och bör därföre jägaren noga observera och begagna sig af hvarje försök härtill, särskildt *första* försöket.

nämnda är svart med gulbruna tecken på nos och ben m. m. och den senare gul eller gulbrun med hvita tecken. Äfven andra äldre typer finnas i vårt land, men utrymmet medgifver oss ej att här ingå i någon utförligare beskrifning på dem. Stöfvarens vanliga utseende torde ju också i allmänhet vara ganska väl kändt (fig. 59).

Det af stöfvare jagade villebrådet brukar i allmänhet löpa undan i större eller mindre bukter. Häraf begagnar sig jägaren, då han med ledning af skallet väljer sitt »pass», d. v. s. den plats, där han beräknar, att drefvet skall gå fram inom skotthåll för honom. Goda stöfvare — ehuru numera tämligen sällsynta — böra sålunda under flera timmar eller till och med hela dagen kunna förfölja ett villebråd, om detta ej dessförinnan kommer inom räckhåll för jägarens bössa. Vid uppkommen »tappt», d. v. s. då hunden förlorat spåret af villebrådet, bör jägaren, om möjligt, vara hunden behjälplig att återfinna detsamma, hvilket vid spårsnö är ganska lätt, men däremot på barmark ställer sig svårare. Stundom händer vid har- och räfjakt, att det förföljda djuret går in i berg, under stenar o. s. v., och bör detta då af hunden tillkännagifvas genom (gröfre) »ståndskall»; jägaren har därvid att skyndsamt söka upp stället för att, om möjligt, söka skrämma ut villebrådet.* Vid dylika tillfällen användas med fördel s. k. grythundar, d. v. s. för detta ändamål särskildt öfvade hundar.

Grythundar. Till dessa räkna vi egentligen endast taxar och foxterriers. *Taxen* (se fig. 60) igenkännes lätt på den lång-

* Detta verkställes bäst genom rökning, d. v. s. genom uppgörande af en mindre eld framför en af ingångarne (om flera finnas), då röken drifver ut villebrådet. Äfven s. k. malning af tvenne stenar mot hvarandra strax öfver där djuret ligger, eller ihällande af vatten o. s. v. brukar hafva god verkan. Förkastliga äro däremot »kratsar» äfvensom andra med plågande af djuret förenade sätt att *utdraga* villebrådet. Att insticka en lång mjuk vidja utan att skada djuret kan däremot förordas.

sträckta kroppen och de låga benen, de hängande öronen och den jämförelsevis raka, spetsiga svansen. Frambenen äro antingen raka (franska rasen) eller krokiga (tyska rasen). Den vanligaste färgen är svart, glänsande med gulbruna tecken öfver

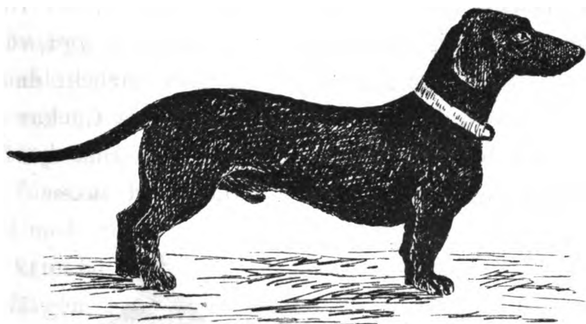

Fig. 60.

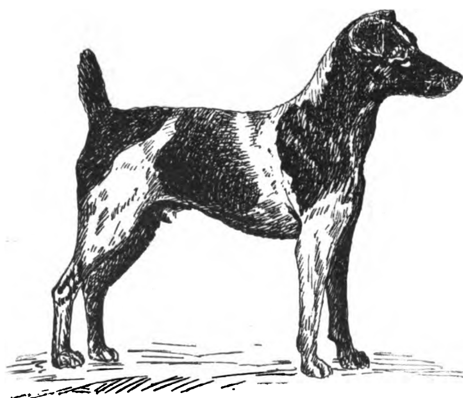

Fig. 61.

ögonen, å nos och ben, men äfven andra färgteckningar förekomma, såsom brun, tigrerad gul och grå. Taxarna äro små men ytterligt modiga hundar, som särskildt väl lämpa sig för grytjakter, d. v. s. till att i underjordiska gångar och hålor

anfalla och drifva ut harar, räfvar och gräflingar m. m. Äfven till drefjakter användas de stundom med fördel, särskildt å rådjur, enär dessa senare då ej göra så stora bukter och följaktligen lättare blifva jägarens byte.

Foxterriern (se fig. 61) är en liten, ytterst liflig och pigg hund med delvis hängande öron, kraftigt byggd, välformad och symmetrisk kropp samt slät och kort hårbeklädnad. Färgen är vanligen hvit med större eller mindre fläckar af olika färg. Svansen brukar oftast stubbas. Dessa små djärfva hundar kunna användas vid jakt i likhet med taxen.

Fig. 62.

Trädskällare, äfven kallade fågelhundar och fågelskällare. Dessas uppgift vid jakt är att skrämma upp skogsfågel och att vid »uppfloget» låta höra några skall för att därigenom förmå fågeln att »slå till» i något träd, hvarefter hunden, iakttagande fågelns plats, genom sitt skall dels markerar för jägaren, hvar fågeln finnes, och dels tilldrager sig fågelns uppmärksamhet, så att jägaren lättare kan närma sig inom skott-

håll med skydd af något träd eller dylikt. Skallet får dock aldrig vara för hetsigt, och ej heller får hunden ifrigt hoppa omkring rundt trädet eller upp efter stammen, utan skall han helst sitta lugnt fixerande fågeln under jämnt skall, ty eljest skrämmes lätt villebrådet och flyger bort. Ehuru visserligen många hundar sålunda kunna skälla på »träande» fågel, torde endast den »*högnordiska spetsen*» (fig. 62) anses fullt uppfylla de fordringar, som böra ställas på en förstklassig trädskällare. Denna hundras, som inom åtminstone hela öfre Norrland mycket allmänt förekommer, är af medelstorlek samt af smidig kroppsbyggnad med uppstående öron samt likaledes uppstående, öfver ryggen krumböjd svans. Hårbeklädnaden är tät, ej särskildt yfvig; färgen, ehuru varierande, är mestadels gråaktig eller svart — stundom äfven hvit eller rödgul; de båda sistnämnda färgerna anses synnerligen lämpliga för jakthundar, enär fåglarna »sitta hårdare» för hundar af dylik ljus färg. En god fågelskällares förmåga att följa en flygande fågel för att slutligen uppleta hans sittplats är ofta förvånansvärd. Den vittnar om hundens »goda näsa» eller förmåga att »dra fågeln i vind». Med hjälp af en dylik hund kan jägaren under goda fågelår erhålla rikligt byte. Sådan jakt medför den fördelen, att densamma kan bedrifvas, snart sagdt, under hela jakttiden — sämst under löffallet. Dessutom kan och bör därvid kulgevär användas, hvarigenom jaktsättet i fråga måste anses som ett bland våra mest jägarmässiga. Vid denna jakt antingen dödas fågeln genast eller flyger den oskadad sin kos. Detta är enligt vårt förmenande ett mål, efter hvilket hvarje jägare bör sträfva. De flesta trädskällare vilja som valpar med stor förkärlek skälla äfven på ekorre, hvilket ofta vållar jägaren stor förtret och är svårt att förhindra hos hundar, som därtill en gång inöfvats. Äfven nedan omförmälda älghundar lämpa sig bra såsom fågelskällare, ehuru de aldrig

torde uppnå den högnordiska spetsens förmåga att blixtsnabbt följa och uppsöka en uppflygande fågels slutliga sittplats.*

Älghundar. De hos oss vanligaste och bäst ansedda älghundarna torde vara våra s. k. jämtlandsspetsar eller gråhundar, äfven, ehuru oegentligt, kallade jämtlandshundar. Dessa påminna ganska mycket om vår nyssnämnda högnordiska spets, men äro i allmänhet något tyngre samt hafva något yfvigare hårbeklädnad och ej så spetsig nos (fig. 63, 64). Färgen är i regel gråaktig. — Huru en älghund vid jakt förhåller sig, hafva vi förut framhållit under »jaktsätt» å älg.

Fig. 63.

Äfven andra hundraser användas understundom, ehuru i de flesta fall med mindre godt resultat, vid jakt å älg. T. o. m.

* Olika meningar förefinnas om indelningen af våra spetsar. Oss synes följande gruppering och benämningar vara lämpligast:

Nordiska spetsen.

1) Högnordiska spetsen. — 2) Långhåriga lapphunden. (varierande färg.) — 3) Jämtlandsspetsen. (i allmänhet grå.)

1) Högnordiska spetsen: a) (Vanliga nybyggarspetsen (i regel grå). b) Korthåriga lapphunden (oftast svart).

3) Jämtlandsspetsen: a) Den större, tyngre typen (älghundstypen). b) Den mindre lättare typen (fågelhund).

Af dessa torde nybyggarspetsen (för fågel) och den större Jämtlandsspetsen (för älg) vara de från jaktsynpunkt värdefullaste.

Fig. 64.

stöfvare, som under häftigt drefskall förfölja älgen, användas emellanåt i sydligare landsdelar, då följden också ofta blir, att älgen sträcker ut miltals genom flera socknar och kanske t. o. m. in i andra landskap — en allt annat än angenäm jakt.

FJÄRDE AFDELNINGEN.

Jaktvård.

Vi hafva förut framhållit, att jakten i vårt land för närvarande som näringsgren intager en mera underordnad plats, men, att den dock icke saknar betydelse, torde vara ostridigt och framgår bl. a. däraf, att den ännu alltjämt omfattas med så stort intresse af alla samhällsklasser. Som bevis på jaktens betydelse torde äfven få räknas, att i vår lagstiftning särskilda stadgar tillkommit för de jaktbara djurens skydd genom kortare eller längre fridlysningstider, premier för dödande af rofdjur o. s. v. Att de sålunda till all-

mänhetens eget bästa stadgade lagbestämmelserna icke dess mindre af vårt folks stora flertal ses med ovilja och misstroende, är dock ett sorgligt faktum, så mycket bekymmersammare, som därigenom ofta omöjliggöres en förståndig jaktvård, och till och med villebrådets utrotande däraf kan blifva en följd. Det bör väl för en hvar vara tydligt och klart, att vår villebrådsstam genom att utan hänsyn till sättet eller årstiden beskattas måste på kort tid blifva alldeles utrotad, och att vi härigenom förlora en afsevärd näringsgren. Häremot göres alltid den invändningen, att det »förr i tiden» fanns mycket större tillgång på villebråd än nu och detta, ehuru då inga jaktförbud funnos till o. s. v. Dylikt hör man ofta yttras särskildt af gamla allmogejägare. Häremot vilja vi då först och främst erinra, att den *gamle* jägaren alltid i sin krafts dagar fällt större antal villebråd, än då åldern börjat inverka på hand och öga, och att äfven ofta »antalet» från fordom i jägarminnet gärna tillväxer under årens lopp. Vi vilja härmed hafva sagt, att vildttillgången kunnat vara ungefär densamma äfven »förr i tiden», men att däremot iakttagelseförmåga och skjutskicklighet hos dessa »gamla» (jägare eller icke-jägare) med åren förslappats. Hvad beträffar det förhållandet, att å *vissa* djurslag tillgången förr varit rikligare än nu, fastän inga fridlysningstider då funnits, så torde det finnas många skäl, såsom t. ex. dåvarande tids sämre jaktredskap — man må blott betänka, huru många djur som med nutida, moderna skjutvapen hinna dödas endast under så lång tid, som förr åtgick till en enda omladdning o. s. v. — Ett ytterligare skäl är att finna i den i våra dagar vanliga uthuggning af skogar, sänkning af sjöar och torrläggning af sankmarker m. m. — allt förhållanden, hvarigenom villebrådet tvingas att öfverge trakter, som förr varit dess favorittillhåll, för att i stället utflytta till andra mera lämp-

liga platser. Häruti torde vi förvisso mången gång finna förklaring till att å vissa trakter tillgången på villebråd plötsligt eller småningom blifvit större eller mindre än i gamla tider. Men å andra sidan är också ostridigt, att vissa villebrådsarter under senare tid tillväxt i antal. Härom vittnar ju alltför tydligt tillgången på rådjur och rapphöns samt traktvis äfven på hare och älg. Att vi för denna tillväxt hafva att tacka våra jaktlagar lär ej kunna förnekas. Äfven villebrådet måste ju hafva någon fristad och någon fritid på året för att i ostörd ro kunna fortplanta sitt släkte. På trakter, där de ständigt utsättas för förföljelse, kunna de ju ej trifvas eller känna sig trygga, utan tvingas mången gång att uppsöka fredligare uppehållsort. Vi vilja alltså på det bestämdaste framhålla, att »endast med stöd af kraftiga lagstadganden till villebrådets skydd och framför allt sträng kontroll öfver dessas efterlefnad kan vår villebrådsstam bevaras». Må därför en hvar laglydig, rättänkande medborgare åtminstone icke främja jaktöfverträdelser genom att t. ex. inköpa eller mottaga olofligen fälldt villebråd utan fast mer bidraga till att i allmänhetens rättsmedvetande inpränta vikten och betydelsen af dessa till vårt eget och våra efterkommandes bästa stadgade lagbestämmelser! Nu gällande fridlysningstider framgå af efterföljande jakttabell för år 1906, hvari få ändringar för närmaste framtid torde vara att emotse, och hvilka, om sådana komma till stånd, årligen kungöras.

De orsaker, som förutom här antydda jaktöfverträdelser menligast inverka på jaktvården, kunna vi indela på följande sätt: 1) Ogynnsam väderlek, särskildt under våren och försommaren; 2) brist på föda; 3) för stort antal rofdjur; 4) för stor beskattning af villebrådsstammen från jägarens sida; 5) sjukdomar samt 6) afmejandet af säd- och höskörden.

1.) Hvad först beträffar *ogynnsam väderlek*, så är skad-

ligast, om under våren och försommaren starka frostnätter inträffa, sedan äggen lagts, äfvensom om häftigt eller långvarigt regnande inträffar, medan ungarna äro små och ömtåliga. Likaså gå de flesta sjöfågelskullar förlorade, om under äggtiden genom mycket regn vattendragen flöda öfver sina bräddar och dränka kringliggande marker. — Under stränga, snörika vintrar lida särskildt rapphönsen mycket genom svårigheten att åtkomma föda. Härvid kan dock människan hjälpande ingripa genom att på grönrågen (såsom förut framhållits) bortskotta snön å vissa fläckar samt genom att här och där utlägga säd o. s. v. Samtidigt bör man äfven utkasta buskar o. d., bland hvilka fåglarna finna skydd mot såväl rofdjur som oväder.

2.) Vid *bristande tillgång på föda* under vintern kan man bereda hjälp icke endast på det sätt, som här ofvan omtalats, utan ock, då fråga är om hjortar och rådjur, genom att på någon lugn, skyddad plats å trädstammar o. d. uppbinda knippor af hö m. m. samt, om så erfordras, anordna väg till dessa foderplatser. Djuren vänja sig snart vid dem och kunna på dylikt sätt lätt födas under den svåraste tiden. Äfven till hararnas trefnad kan man vintertiden bidraga genom att fälla aspar samt utlägga kålblad, klöfver, ärthalm o. d.

3.) Hvarje jägare bör med all flit bemöda sig om att *utrota* alla för det matnyttiga villebrådet farliga *rofdjur* eller skadedjur i allmänhet, såsom kringstrykande kattor, lekatt, räf, lo, gräfling, utter och mård äfvensom bland roffåglarna framför allt hök, pilgrimsfalk och fjällvråk samt de flesta ugglor.* Till största fara för villebrådet må också räknas under särskildt våren och sommaren kringströfvande

* Jaktfalken har på grund af sin sällsynthet här ej medräknats. Hvad ugglorna beträffar, måste från jaktvårdssynpunkt på det lifligaste beklagas den enligt vårt förmenande meningslösa fridlysningstiden för flertalet af dessa skadedjur.

lösa hundar. Alla hundägare borde medelst lagbud åläggas att då hålla sina hundar kopplade eller i hundgård.

4.) Människan själf är förvisso ofta den för villebrådet farligaste fienden. Äfven genom jakt under endast tillåten tid kan nämligen af den tanklöse jägaren *villebrådsstammen* allt *för hårdt beskattas*, vare sig genom hejdlöst bortskjutande af hondjur eller genom utdödande af hela kullar o. s. v. Vid all jakt bör man därför till sin egen och andras fördel aldrig hårdare beskatta villebrådet, än att fullt tillräckligt antal stamdjur vid jakttidens utgång finnes kvar för att till kommande jaktperiod bilda nya kullar. Man bör fasthålla vid den regeln: Spara hondjuren! Därigenom bereder man sig själf och andra större möjlighet till nya, nöjsamma och gifvande jakter under en följande jaktsäsong. I detta sammanhang må framhållas det tyvärr — särskildt bland yngre jägare äfvensom öfver hufvud taget bland tanklösa skyttar — vanliga sättet att »skjuta i högen» d. v. s. att aflossa ett skott på en större eller mindre flock fåglar. Af dessa förblifva någon eller några i bästa fall på platsen, under det andra falla ned döda eller *sårade* ett stycke därifrån. Af dessa senare gå måhända många under den närmaste tiden en pinsam död tillmötes; andra åter, som blifvit mera lindrigt sårade, få kanske framsläpa ett lif med t. ex. afskjutet ben o. s. v. Att dylik okynnesjakt är med hänsyn såväl till djurskyddets som jaktvårdens berättigade kraf förkastligt, torde vara tydligt för hvarje verklig djur- och människovän.

Slutligen vilja vi här i jaktvårdens intresse fästa uppmärksamhet på det fördömliga uti att använda snaror och giller för fångande af djur. Dylika fångstsätt äro utrotningsmedel »i tysthet». Genom dem omöjliggöres, snart sagdt, under förbjuden tid eller å förbjuden mark hvarje kontroll öfver att

gifna föreskrifter efterlefvas. Dessutom medföra dylika inrättningar ofta fara för mindre husdjur; villebrådet blir ofta endast skadadt, och den föda, som erhålles från sålunda i regeln »kväfda» djur, torde väl ej få anses synnerligen aptitlig eller ens nyttig, synnerligast som ofta, innan gillren vittjas, det däri fastnade villebrådet hunnit till god del skämmas, blifvit råttätet o. s. v. Alltså: *bort med alla snaror och giller!*

6.) Under bärgningstiden, särskildt gräs- och klöfverskörden, förstöres årligen ett stort antal rapphönskullar. Ofta händer nämligen, att den i sitt bo rufvande rapphönan eller de nykläckta ungarna af lien eller slåttermaskinen dödas. Stundom kan väl hönan gå fri, men boet blifver i hvarje fall blottadt och då antingen öfvergifvet eller också senare plundradt och förstördt af något skadedjur. Äfven andungar och ruggande änder dödas ofta på liknande sätt vid slåtter å strandängar o. d. Till och med harungar och rådjurskalfvar kunna understundom blifva offer för lien och slåttermaskinen. För att förebygga särskildt rapphönsens skadande på här angifna sätt bör man före slåttertiden med en lugn hönshund genomsöka klöfverfälten samt vid hvarje då anträffadt bo uppsätta en käpp eller dylikt, hvarigenom vid blifvande slåtterarbeten ett stycke omkring boet (d. v. s. omkring käppen) kan lämnas oslaget till skydd för boet.

Af det ofvan anförda framgår alltså, att åtskilligt från människans sida kan och bör i jaktvårdens intresse göras till det matnyttiga villebrådets trefnad och skydd samt därigenom följaktligen också till dess förökning och tillväxt.

Minnesregler

(för särskildt unga jägare).

1.) Låt aldrig din hund springa fritt omkring i skog och mark under våren och försommaren utan haf honom då kopplad eller i hundgård.

2.) Hållas hundar kopplade, så tillse, att kopplet fästes fritt löpande utefter en horisontell stång eller ståltrådslina, för att hunden må få större frihet. Beströ marken här med groft grus, på det hundens fötter må tränas; de bli eljest ömma och såriga under första jakttiden.

3.) Jaga aldrig med en tik de sista 14 dagarna före eller de första 14 dagarna efter det hon skall valpa eller valpat. I regeln erfordras nog ännu längre hvilotid.

4.) Tillse, att din hund *alltid* har tillgång på friskt vatten; hålles han bunden eller i hundgård, så bered honom tillfälle att erhålla både sol och skugga!

5.) Undvik att använda åtminstone hönshundar och stöfvare vid vattenjakter; de blifva häraf i förtid oanvändbara som jaktdjur. Bered torr och varm hviloplats åt en efter jakt uttröttad och kanske våt hund!

6.) Lämna *aldrig* vid jakt din hund kvar i skogen, utan må jägare och hund alltid följas till och från jakten!

7.) Skjut utan förbarmande alla i skog och mark kringströfvande kattor utan hänsyn till årstid!

8.) Skjut inom din jaktmark, om möjligt, hvarje lekatt, räf, mård, utter, lo, gräfling samt hök, pilgrims- och jaktfalk, fjällvråk, kråka samt, under den tid sådant tillåtes, de flesta ugglor, du får se. Någon fara för utrotande af alla rofdjur och skadedjur torde ändock ej uppkomma.

9.) Undvik att »skjuta i högen» eller på för långa håll, ty därvid skadskjutes endast i de flesta fall villebrådet, som sedan kanske får pinas på det mest upprörande sätt.

10.) Har du sårat ett villebråd, så sök på allt upptänkligt sätt att få reda på och döda detsamma för att förskona det från plågor kanske under lång tid.

11.) Skjut aldrig utan att *tydligt* se på hvad du skjuter.

12.) Låt det skjutna villebrådet väl afsvalna och inpacka det ej i en tät och varm jaktväska! Har du skjutit ett däggdjur, så uttag *genast* dess innanmäte! — Gör detta helst också på fåglar och häng alltid fågeln i halsen (ej i fötterna)!

13.) Undvik att spänna hanen, förr än i den stund skottet skall lossas!

14.) Rengör ditt gevär omsorgsfullt efter hvarje jakt; sätt ej propp i mynningen!

15.) Häng aldrig på väggen ett laddadt vapen och vänj dig från början vid att aldrig rikta ens ett oladdadt vapen mot någon människa; tag ur patronerna, då bössan ej behöfver användas, äfven då du t. ex. stiger i eller ur en båt o. s. v.; ställ ifrån dig bössan, då du skall klättra öfver gärdesgårdar m. m. *Många* olyckor kunna härigenom förebyggas.

16.) Förstör åtminstone nedom Lappmarken alla snaror och giller!

17.) Tag lärdom af äldre erfarna personer och tro dig ej själf vara fullkomlig! Tro dig ej vara större mästare i jakt- och skjutkonst, än du i verkligheten är; vid första samvaron med en erfaren, *verklig* jägare blir du genomskådad!

18.) Vid laddning bör du göra dig noga underrättad om rätta proportionen mellan krut samt hagel eller kula; skottets verkan är naturligtvis i högsta grad beroende häraf.

19.) Använd aldrig bösskolfven till att döda såradt villebråd! Sårad hare och räf, som ej kan fly undan, dödas lättast genom ryggradens krossande mot någon hvass sten eller trädstam o. d.; fågel genom bröstkorgens inklämmande från sidorna strax under ryggraden eller hufvudets slående mot något hårdt föremål. Större sårade djur dödas med ännu ett skott.

Tabell,

utvisande den årstid, då jakt efter vissa djurslag är förbjuden ▢ och tillåten ▧

enligt de författningar, som utkommit intill den 1 okt. 1907.

	Jan.	Febr.	Mars.	April.	Maj.	Juni.	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	
Älg									8 16				1
									16				2
Vildren, rådjur, dofhjort													3
Kronhjort								15					4
Hare (äfven tysk), tjäder, orre, järpe, dalripa och fjällripa.			16					20					5
		15						15					6
Rapphöns									10	16			7
									10				8
									10		11		9
Vaktel och tinamu									10		11		
Fasan		2								14			10
Morkulla					10								
Beckasin, svan och and (ej dykand).													11
							10						12
							20						13
Knipa, svärta, alfågel och andra dykänder (ej ejder).			16										14
			16				10						15
			16				20						16
				24									17
Ejder				24									18
													19
													20
Alfvargremla (ljungpipare)									10				21

Förklaringar till tabellen samt undantag därifrån, m. m.

[1] (*Älg.*) Bestämmelserna gällande för: Jämtlands och Västernorrlands län, t. o. m. 1908; Norrbottens län, t. o. m. 1909; Göteborgs och Bohus samt Älfsborgs län, t. o. m. 1911 (sistnämnda län dock med undantag dels af kronoparkerna Halle- och Hunneberg, där älgjakt är tillåten hela sept., dels ock af kronoparken Edsmären): Västerbottens, Gäfleborgs, Jönköpings, Kronobergs och Blekinge län samt Kalmar läns norra landstingsområde, tills vidare.

[2] (Dito.) Riket i allmänhet. — Fångande eller dödande af *årskalfvar* efter älg är tills vidare förbjudet i de norrländska länen, i Kopparbergs (till 1911), Västmanlands, Östergötlands och Jönköpings län, i Kalmar läns norra landstingsområde samt i Älfsborgs län (till 1912) med undantag af ofvannämnda kronoparker.

[3] (*Ren, rådjur m. m.*) Allm. bestämmelser. — *Rådjur* i Blekinge län tills vidare fridlyst jämväl i dec.

[4] (*Kronhjort.*) Allm. bestämmelser. — Inom Malmöhus län jakt tills vidare tillåten äfven under dec.

[5] (*Hare, tjäder m. m.*) Norrbottens och Västerbottens län.

[6] (Dito.) Riket i öfrigt. — *Tjäderhönor* och *orrhönor* få, utom i de norrländska länen, jagas endast $^{16}/_{8}$—$^{14}/_{10}$. All jakt efter *tjäder* (t. o. m. 1909) samt *tysk hare* (t. o. m. 1909) förbjuden inom Gottlands län. *Järpe* fridlyst i Kopparbergs län till 1911 $^{16}/_{8}$.

[7] (*Rapphöns.*) Västernorrlands och Jämtlands län.

[8] (Dito.) Västerbottens, Gäfleborgs, Kopparbergs, Västmanlands, Uppsala, Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Göteborgs och Bohus, Älfsborgs, Skaraborgs, Värmlands och Örebro län.

[9] (Dito.) Hallands, Malmöhus, Kristianstads och Gottlands län. — Inom Norrbottens län fridlyst t. o. m. 1909.

[10] (*Fasan.*) Allm. bestämmelser. — Fridlyst t. o. m. 1909 inom Gottlands län samt å Visingsö. Inom Jönköpings län i öfrigt är jakt därå tillåten $^{1}/_{11}$—$^{31}/_{12}$, inom Östergötlands län endast $^{15}/_{10}$—$^{30}/_{11}$.

[11] (*Svan, and m. m.*) Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län.

[12] (Dito.) Malmöhus, Kristianstads, Hallands och Blekinge län. — Jakt å andra änder än dykänder inom Blekinge län tillåten endast $^{11}/_{7}$—$^{30}/_{11}$.

[13] (Dito.) Riket i öfrigt. — *Svan* fridlyst inom Stockholms och Södermanlands län (t. o. m. 1911) samt inom Kopparbergs län (tills vidare).

[14] (*Dykänder,* utom ejder.) Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län.

[15] (Dito.) Färskvattnen inom Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län.

[16] (Dito.) Färskvattnen inom öfriga län i riket.

[17] (Dito.) Hafskusterna söder om Västerbottens län.

[18] (*Ejder.*) Östersjökusten t. o. m. Kristianstads län. — *Gudingar* därstädes fridlysta endast $^{24}/_{4}$—$^{23}/_{5}$.

[19] (Dito.) Kusterna af Malmöhus och Hallands län samt västkusten af Kristianstads län, tills vidare.

[20] (Dito.) Göteborgs och Bohus län, tills vidare. — Ejderfågel är dessutom (enl. särskilda länskungörelser) fridlyst inom vissa delar af Gottlands, Kalmar, Kristianstads och Östergötlands län. (Se Svensk författn.-saml. år 1907, Bih., n:r 19.)

[21] (*Alfvargremla.*) Kalmar läns södra landstingsområde, tills vidare.

Ständigt fridlysta äro tills vidare ytterligare:
Kanadahjort, *bäfver* och *moripa*, i hela riket.
Tordmule på och vid skäret »Bonden» i Nordmalings socken, Västerbottens län.
Lunnefågel inom Göteborgs och Bohus län.

Till skydd för *fågellifvet å och omkring holmen Måskläppen* i Malmöhus län är t. o. m. 1911 förbjudet att där jaga andra fåglar än roffågel, korp och kråka eller att taga eller förstöra ägg af andra fåglar än dessa.

Ägg af de enligt § 12 af gällande jaktstadga fridlysta fåglar må icke ur derns bon tagas eller förstöras; och är det icke heller tillåtet att från annan nyttig hafs- eller sjöfågel före d. 10 juli eller från annat nyttigt vildt, som icke fridlyst är, före d. 10 aug. taga ungar eller ägg eller dem förstöra.

Det är förbjudet att fånga eller döda under tiden från och med den 1 mars till och med den 20 juli någon af de här nedan uppräknade smärre vadarfåglar samt under tiden från och med förstnämnda dag till och med den 15 september någon af öfriga nedan angifna fåglar äfvensom att under motsvarande tider till salu utbjuda, köpa, emottaga, från ort till annan forsla eller till riket införa samma fåglar (kungl. kungörelsen den 27 mars 1907):

Ugglor: hornuggla (Asio otus); jorduggla (Asio accipitrinus); tornuggla (Strix flammea);

Hackspettar: alla slags hackspettar (Picus, Dendrocopus, Dryocopus, Picoides);

Skärrfåglar: blåkråka (Coracias); härfågel (Upupa); nattskärra (Caprimulgus); tornsvala (Apus);

Tättingar: trädkrypare (Certhia); nötväcka (Sitta); alla mesar (Parus, Aegithalus); alla flugsnappare (Muscicapa); alla svalor (Hirundo, Chelidon, Clivicola); kungsfågel (Regulus); gärdsmyg (Nannus troglodytes); alla kärr-, säf- och rörsångare (Acrocephalus); alla löfsångare, nämligen löfsångare, grönsångare och gransångare (Phylloscopus); alla egentliga sångare, nämligen törnsångare eller gråsångare, hökfärgad sångare, trädgårdssångare, ärtsångare och svarthätta eller svarthufvad sångare (Sylvia); bastardnäktergal (Ficedula hippolais); järnsparf (Accentor); rödstjärt och svart rödstjärt (Phœnicurus); näktergal (Luscinia); blåhake (Cyanecula); rödhake (Erithacus); buskskvätta (Pratincola); stenskvätta (Saxicola); sädesärla (Motacilla); gulärla (Budytes); alla piplärkor (Anthus); siskor (Acanthis); steglitsa (Carduelis); bofink (Fringilla coelebs); stare (Sturnus);

Storkfåglar: hvit stork (Ciconia alba) och svart stork (Ciconia nigra);

Smärre vadarfåglar: roskarl (Morinella interpres); strandskata (Hæmatopus); tofsvipa (Vanellus); brockfåglar (Charadrius); fjällpipare (Eudromias morinellus); strandpipare, alla slag (Aegialitis); skärfläcka (Recurvirostra); spofvar (Numenius); långnäbbor (Limosa); rödbena (Totanus totanus); svartsnäppa (Totanus fuscus); skogssnäppa (Totanus ochropus); grönbent snäppa (Totanus glareola); gluttsnäppa (Glottis nebularius); drillsnäppa (Tringoides hypoleucus); brushane (Pavoncella pugnax); småsnäppor, alla slag (Tringa); simsnäppor (Phalaropus).

Det är förbjudet att under för nämnda fåglar angifna fridlysningstider taga eller förstöra, till salu utbjuda, köpa, emottaga, från ort till annan forsla eller till riket införa dessa fåglars ägg eller bon.

Det är under alla tider af året förbjudet att för fångst af dylika fåglar använda snaror, burar, nät, fällor, limspön eller annat medel, som har till ändamål att underlätta fångande eller dödande i stor mängd.

(Se Sv. författn.-saml. n:o 10 för år 1907.)

Innehåll.

SVENSKT FOLKBIBLIOTEK,

utgifvet af f. kanslirådet **C. Kastman:**

Ser. I. Sagor och berättelser för ungdom.

SAGOR OCH ANDRA BERÄTTELSER, utg. af *C. Kastman.* Med illustrationer.

1. Första samlingen. Pris 1 kr.
2. Andra samlingen. Pris 1 kr. 25 öre.
3. Tredje samlingen. Pris 1 kr. 50 öre.
4. Fjärde samlingen. Pris 1 kr. 25 öre.

Ser II. Tidsbilder ur svenska och allmänna historien samt kyrkohistorien.

1. SVERIGES OMDANING UNDER SEXTONHUNDRATALET, af *Carl Hallendorff.* Pris 80 öre.

2. SKALDEDRÖMMAR OCH SKALDEPOLITIK. Emil v. Qvanten och hans tid, af *Cecilia Bååth-Holmberg.* Med illustr. Pris 1 kr.

3. UPSALA MÖTES HISTORIA, af *C. Kastman.* Med illustr. Pris 1 kr. 25 öre.

Ser. III. Lefnadsteckningar.

1. MARTIN LUTHER, af *C. Kastman.* Med 13 illustr. Pris 1 kr. 50 öre.

2. OLAVUS PETRI OCH LAURENTIUS ANDREÆ, af *C. Fr. Lundin.* Med illustr. Pris 75 öre.

3. GUTENBERG, af *C. Kastman.* Med illustr. Pris 1 kr. 50 öre.

4. JESPER SVEDBERG, af *C. Kastman.* Med porträtt. Pris 1 kr.

5. JOHAN LUDVIG RUNEBERG, af *C. Kastman.* Med porträtt. Pris 1 kr.

6. JOHAN WICLIF, af *C. Kastman.* Pris 1 kr.

7. ELISABET AF ÖSTERRIKE, af *Ebba Ramsay.* Pris 1 kr.

8. IGNATIUS LOYOLA, af *C. Kastman.* Med porträtt. Pris 1 kr.

(Forts. å nästa sida!)

(*Forts. från föreg. sida!*)

9. HAKVIN SPEGEL, af *C. Kastman.* Med illustr. Pris 1 kr.

10. CARL VON LINNÉ, af *C. Kastman.* Med illustr. Pris 1 kr.

11. LOUIS DE GEER, af *C. O. Arcadius.* Med illustr. Pris 1 kr.

Ser. IV. Skildringar af land och folk.

1, 2. FRÅN SUDAN OCH SINAI. Skildringar ur en vandrande naturforskares dagbok, af *L. A. Jägerskiöld.* Med illustr. Pris tills. 3 kr.

3. ISLAND, land och folk, af *C. Kastman.* Med illustr. Pris 1 kr.

4. HOLLAND OCH HOLLÄNDARNE, af *Jenny Velander.* Med illustr. Pris 1 kr. 50 öre.

5. SICILIEN, land och folk, af C. *Kastman.* Med illustr. Pris 1 kr. 50 öre.

6. PALESTINA, land och folk, af *C. Kastman.* Med illustr. Pris 1 kr.

7. DANMARK OCH DANSKARNE, af *Jenny Velander.* Med illustr. Pris 1 kr.

Ser. V. Teckningar ur näringslifvet.

1. VÅR SNABBASTE BUDBÄRARE. Den elektriska telegrafen och dess historia, af *Hjalmar Berg.* Med illustr. Pris 1 kr.

2. JAKTEN I VÅRT LAND, af *A. Sylvén.* Med talrika illustr. Pris 1 kr. 75 öre.

Ser. VI. Skönlitteratur.

1. SISEL SIDSÄRK, af *Hans Aanrud.* Pris 1 kr. 25 öre.

2. STYCKEN PÅ VERS OCH PROSA (af *Frithiof Holmgren, Carl Rogberg, C. V. Böttiger, C. Bildt, Sigurd* m. fl.), utg. af *C. Kastman.* Pris 1 kr.

3. SAGAN OM DOKTOR HENRIK FAUST, af *C. Kastman.* Pris 1 kr.

4. STYCKEN PÅ VERS OCH PROSA (af *Frithiof Holmgren, D. M. Pontin, J. P. Velander* m. fl.), utg. af *C. Kastman.* Pris 1 kr. 25 öre.

